ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul XII ■ Nr. 10 (131) ■ Octombrie 2021

Monumentul eroilor din Greci-Tulcea

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" din Curtea de Argeş, cu sprijinul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş".

Acest editorial nu există...

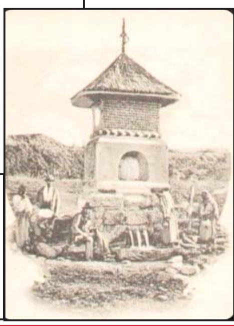
Gheorghe PĂUN

Acum un deceniu şi ceva, pe la începuturile apariţiei revistei, mi-am spus că o publicaţie culturală care se respectă nu trebuie să coboare prin îmburuienatele maidane ale politicii de partid sau să se refere la politicieni, pentru a nu eterniza mediocrităţi mai mult sau mai puţin sezoniere. „Escu nu există!" suna „porunca" respectivă. (Am refuzat de câteva ori articole care ignorau aceste reguli, îmi cer aici scuze amicilor-autori.)

Descopăr însă că există un nivel al greţei care te poate împinge (reflex fiziologic de apărare?) dincolo de orice constrângere de acest gen, drept care am ajuns să nu pot altfel decât să mă refer în continuare, numindu-l, la un personaj ca Cîţu… Nu mi-am imaginat vreodată că România va ajunge să fie condusă de un tandem cum este cel format din preşedintele în funcţie şi prim-ministrul în funcţie. Scriu rândurile de faţă pe la jumătatea lunii septembrie, sunt unele şanse ca până la tipărirea revistei măcar guvernul să aibă în frunte un nume nou, dar ideea rămâne, ca un elocvent studiu de caz: faptul că e *cănit* e deja o indicaţie de neonestitate şi narcisism; faptul că e adesea incoerent e semn de precaritate intelectuală; violenţa de limbaj denotă frustrări mai vechi şi o aroganţă nouă, o combinaţie cu posibile manifestări periculoase; aş putea trece cu vederea antecedentele penal-juvenile, dacă sloganul electoral „fără penali" nu i-ar fi atât de drag preşedintelui; mi-e imposibil însă să trec uşor peste zvonurile că ar fi încercat cândva un „atac la leu" (cum Dumnezeu poate fi pus un individ cu o asemenea imagine, chiar dacă „atacul" ar fi doar o bănuială, să gospodărească o ţară?!...).

Ajung însă la greaţă – şi mă sperii şi mă mânii: *pâra la „înalta poartă"* (care numai înaltă nu e, de aceea ghilimelele). Pe cale să-şi piardă poziţia (în fruntea bucatelor), mai întâi a anunţat, apoi a şi pus în aplicare ideea de a-i „demasca" pe cei care-l contestă, denunţându-i la UE, la SUA („partenerul nostru strategic"), la Tel Aviv şi Londra… Ţi-e jenă să fii contemporan cu un asemenea slugarnic (şi necaz şi ruşine ţi-e dacă-l compari cu omologi din fruntea guvernelor altor ţări, eventual vecine). Nu ştiu ce a scris în „reclamaţie", dar l-am auzit la TV vorbind despre extremismul, naţionalismul, xenofobia, lipsa de democraţie a oponenţilor, în stilul şi la nivelul „dezbaterilor" de platou, în care abundă etichetările. L-am auzit (pe el şi pe ciracii lui) vorbind despre „binele poporului", „dezvoltarea României" şi altele asemeni de care nu se poate ocupa din cauza celor incriminaţi mai devreme. Scârbavnică demagogie, mai ales în balanţă cu motivele reale ale disputei, recunoscute de ambele părţi: *controlul justiţiei şi banii.* Obsesiile tipice ale politicienilor de vârf. Justiţia, deci dosarele – ale lor, de ţinut în sertar, ale oponenţilor, de instrumentat. Banii, că încă mai sunt: diverse fonduri de distribuit preferenţial, agenţii de gestionat, contracte de atribuit, privatizări. Se vorbeşte la TV deopotrivă despre „factorul intern" şi „factorul extern", în ambele situaţii, justiţie şi bani – ceea ce face şi mai relevantă (= scârbavnică) acţiunea pârâciosului.

Şi, revin la preşedinte, cel care l-a promovat şi sprijinit pe un individ ca Cîţu. Iarăşi, trec peste unele „detalii" omeneşti, cum ar fi încetineala sau lipsa de reacţii, mai ales în probleme de interes major, naţional, care ţin de competenţa preşedintelui, trec peste compromiterea mitului eficienţei-rigorii-legalităţii germane, dar nu uit implicarea partinică, mult dincolo de limita Constituţiei, nonşalantă i-aş zice, mergând până la participarea la manifestaţii publice, pro sau contra unor partide, şi mă opresc la ceva ce, personal, consider impardonabil: în februarie 2017, sfătuit sau nu de un consilier neinspirat (termen blând), a asmuţit vreo două duzini de „formatori de opinie" (în alte contexte i-am numit lichele, dar aici nu-mi permit) să atace în mass-media *Apelul la Identitate, Suveranitate şi Unitate Naţională* lansat public de un număr de academicieni, mult peste limita cvorumului în venerabila instituţie. A ratat atunci preşedintele o ocazie rară de a intra în istorie pe pagina „aşa da!" Măcar dacă n-ar fi făcut nimic, ceea ce îi era atât de simplu... Despre majoritatea „formatorilor" respectivi se ştia sau s-a aflat ulterior că sunt mercenari (controlaţi de „factori interni sau externi", pentru a prelua formularea/aluzia dinainte). Din acest punct de vedere, apelul a funcţionat ca un revelator fotografic, dar nu acesta era rostul lui. El este încă invocat şi reluat, putea fi un punct de inflexiune în evoluţia societăţii româneşti, pentru că putea construi-uni-mobiliza, mai ales că se apropia Centenarul Marii Uniri, dar… n-a fost să fie. Din cauza unui consilier sau numai a unui preşedinte neinspirat, care, dacă ar fi citit Apelul, ar fi trebuit să tresară la parcurgerea rândului de încheiere: *Aşa să ne judece viitorul!*

Pe de altă parte, viitorul îi va uita pe cei ca Cîţu, reţinându-i poate, cel mult (în tandem cu cei care-l promovează), ca subiect pentru studii de caz, pentru pagina „aşa nu!"

Post scriptum. A nu se înţelege cumva că rândurile anterioare sunt o apreciere/adeziune la cei care-l contestă pe cacofonicul Cîţ – chiar dimpotrivă!

Mai ales că acest editorial nu există…

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

De mai multe ori am observat tendinţa foilor greceşti de-a tăgădui existenţa până şi a acelor resturi de populaţiune traco-romană care-n Evul Mediu, mult mai răspândită decât astăzi, îşi întindea insulele sale etnice în toate teritoriile Împărăţiei Răsăritului.

În adevăr, Peninsula Balcanică era în antichitate o peninsulă tracică şi numai vârful ei extrem era populat de greci. În comediile lui Aristofan – în *Paserile*, de ex. – intră în scenă un zeu tracic şi o dovadă că încă în vremile acelea grecii nu cunoşteau limba populaţiei autohtone a peninsulei e că acest zeu pronunţă sunete fără de niciun înţeles. Asemenea e ştiut azi că dacii erau traci care trecuseră Dunărea două sute de ani înaintea vremii lui Traian şi că statul lor, în momentul în care l-a subjugat Imperiul, nu avea decât vârsta de douăzeci de decenii. În contact cu romanii, populaţiunile tracice – cele mai vechi după Herodot, deci autohtonii Peninsulei Balcanice – s-au romanizat, au devenit români. Spre a întrebuinţa un termen din chimie, tracii Peninsulei şi cei din Dacia erau izomorfi cu romanii şi s-au contopit pretutindenea în popor românesc, care-n Evul Mediu era mult mai numeros decât azi, după cum ne dovedesc o sumă de izvoare. Filip II şi Alexandru cel Mare au fost traci. E prea adevărat că acesta, cucerind ţările Asiei şi ale Africii, grecii i s-au substituit pretutindenea, dar tot ei li s-au substituit şi romanilor în Împărăţia Răsăritului, încât calitatea grecilor de-a escamota în folosul lor cuceriri făcute de alţii şi de-a intra pe furiş în moştenirea istorică a altor popoare este proverbială. Oare în România nu ne-am pomenit într-o bună dimineaţă cu sute de moşii mănăstireşti escamotate prin subrepţiuni testamentare şi-n secolul trecut România nu părea o ţară aproape grecească?

Ca dovadă a acelei tendinţe de tăgăduire lăsăm să urmeze un articol din *Messager d'Athènes* privitor la românii din Macedonia, scris cu ocazia unei pretinse misiuni a d-lui Pencovici şi a unui pretins raport al său.

Iată ce zice foaia din Atena: (...)

Prin acţiunea timpului, prin comunitate de interese şi afinitate de rasă, colonii romani, iar nu românii stabiliţi în Macedonia, s-au contopit şi asimilat cu grecii, elementul autohton al ţării, *după ce aceste ţări au fost cucerite de romani. Cu toate acestea ei au continuat a vorbi un* patois care s-apropie mult mai mult de limba provensală decât de cea română, *ceea ce dovedeşte într-un mod victorios că cuţovlahii, de rasă greco-latină, veniţi din Occident, nu sunt deloc,* precum se pretinde în Bucureşti, coloni veniţi de pe malurile Dunării. *Numai dacă românii s-ar pretinde moştenitori ai vechilor romani – ceea ce ar fi absurd, de vreme ce marile naţiuni neolitice ale Occidentului au mai mare drept la aceasta – ar putea să pretindă drepturi de protecţie asupra cuţovlahilor din Imperiul Otoman. Francezii, italienii şi spaniolii ar fi mult mai întemeiaţi să pretindă protectoratul acesta, pentru că acel* patois *pe care-l vorbesc pretinşii compatrioţi ai d-lui Urechia se apropie, precum am zis,* mult mai mult de diferitele idiome ce se vorbesc până azi la ei *decât de limba română. Ca sprijin al celor ce zicem e de ajuns a spune că d. Pencovici şi toţi compatrioţii săi nu se pot înţelege cu cuţovlahii decât prin interpret.*

Îşi fac iluzii la Bucureşti când şi-nchipuie că prin emisari şi institutori români vor separa pe cuţovlahi de naţionalitatea greacă. (...)

Nu vom insista asupra opiniilor politice din articolul de mai sus, ci vom releva numai erorile istorice şi filologice.

Deja Theophylact, sub anul 579, şi Theophan sub acelaşi an pomenesc de români în oastea trimisă în contra avarilor; sub anul 976 Cedrenus povesteşte că între Prespa şi Cascoria călători români au ucis pe David, fratele ţarului bulgar Simeon. De aci înainte existenţa românilor balcanici nu mai e tăgăduită de nimeni. Anna Comnena îi citează în jumătatea a doua a secolului al XI-lea lângă Exeva. În jumătatea a doua a secolului al doisprezecelea călătorul evreu Benjamin de Tudela îi găseşte în munţii Tesaliei, nesupuşi de nimeni, cu totul neatârnaţi şi o spaimă a grecilor. Nicetas Choniates în fine numeşte munţii Tesaliei Valahia Mare. În toată suta a treisprezecea numirea veche de Tesalia ieşise din uz şi se-ntrebuinţa numai numirea de Valahia. George Acropolita, G. Phrantzes, catalanul Ramon de Muntaner, Henry de Valenciennes, apoi chiar hrisoavele împăraţilor bizantini numesc ţara Vlahia Mare, Blaquie la Grant. Etolia şi Acarnania se numesc Vlahia Mică (Phrantzes), partea de sud-vest a Epirului, vechea Dolopie, se numea Valahia Superioară.

Teodor Angelos Comnenos Duca domneşte în suta a XIII-a peste Epir, Tesalia, Albania şi Macedonia, care toate la un loc se numesc Vlahia, atât de către scriitorii bizantini, cât şi de cei occidentali.

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Departe dar de-a fi numai o mână de coloni romani, românii erau în Evul Mediu unul din popoarele cele mai numeroase ale Peninsulei, după toată probabilitatea traci romanizaţi, ca şi cei din Dacia. Rolul cel mai însemnat îl joacă sub asanizi, dintre care Ioaniţiu, în răspunsul dat papei Inocenţiu III, se declară a fi el, împreună cu poporul, de origine română, mulţumind papei că l-a adus la această cunoştinţă. Poporul românesc al Peninsulei a fost aşadar absorbit de greci şi de bulgari şi din el n-au rămas decât aceste puţine fragmente ce le vedem azi, dar despre care nu e nicio îndoială că ei sunt autohtoni, şi grecii – coloni ce locuiesc între ei. Nici nu se poate altfel, de vreme ce grecii sunt pretutindenea coloni, în Asia Mică, pe ţărmurile Mării Negre şi-n alte locuri.

Cât despre limba macedoromânilor, e azi un adevăr cunoscut de toţi că e numai un dialect al limbii dacoromâne şi că n-are a face deloc cu limbile neolatine ale Occidentului. Studiile recente ale lui Miklosich au dovedit-o cu toată evidenţa. Atât dialectul din Istria, cât şi cel macedoromân sunt varietăţi ale limbii dacoromâne, cu mici deosebiri fonologice şi cu mari şi hotărâtoare asemănări.

Ne rămâne numai să admirăm ignoranţa grecilor moderni în privirea istoriei şi etnografiei unor ţări asupra cărora pretind a avea drepturi.

Dacă se află români în Macedonia care vor redeşteptarea poporului lor şi readucerea lui la conştiinţa naţională, ei au cuvânt să lucreze în acest sens şi nu injuriile foilor greceşti îi vor opri. În mozaicul de popoare orientale credem că e loc şi pentru români şi că nu există nicio necesitate ca ei să fie anexaţi la Grecia. Gazete însă care combat un raport *ce nu există,* al unei misiuni *ce n-a fost trimisă,* luând de sprijin fantaziile etnocratice ale d-lui Paparigopolu în locul adevărului etnologic aievea şi făcând analogii filologice din lună dovedesc, pe de o parte, o deplină ignoranţă în materia ce-o tratează, pe de alta, că o rea cauză susţin dacă, în favorul ei, au nevoie de-a înainta neadevăruri. (*Timpul,* 11 august 1882)

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş"

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Diavolul locuieşte în Silicon Valley (IV)

Atotputernicul algoritm

Horia BĂDESCU

Ucenicii vrăjitori, cei care, pregătindu-ne fericirea cu de-a sila, au furat bagheta magică fără să ştie prea bine la ce şi cum se foloseşte şi s-ar putea s-o scape din mână într-un viitor nu foarte îndepărtat, au decretat că omul nu este nimic altceva decât o alcătuire de reacţii biochimice, de curenţi şi câmpuri electrice al căror rezultat constituie ceea ce până acum am denumit în mod greşit a fi trăirea intimă, viaţa interioară guvernată nu de voinţa şi de liberul-arbitru care permit a face alegerile al căror lanţ şi parcurs dau specificitatea existenţei umane. Suntem, afirmă ei cu tărie, un ansamblu de algoritmi diferiţi „cărora le lipseşte o voce interioară unică sau un eu unic". Mai mult încă, mişcarea *Quantified Self* susţine că „eul nu înseamnă altceva decât tipare matematice", mult prea complexe pentru a fi înţelese de mintea umană, acest ingredient al fiinţei despre care preoţii lumii noi nu ştiu încă prea bine ce este, dar oricum ceva mult inferior unor algoritmi exteriori ce pot să ne spună mult mai exact cine suntem prelucrând datele noastre biometrice. Adio învechitului şi inutilului adagio „Cunoaşte-te pe tine însuţi". Adio *lumii ca voinţă şi reprezentare*, adio desuetului Schopenhauer! Bun venit atotputernicului algoritm. Din creştet până-n tălpi nu suntem altceva decât algoritmi interconectaţi, meniţi să rezolve, după tipare bine determinate, problemele existenţiale ale individului. „Algoritmii care ne alcătuiesc nu sunt liberi, ci modelaţi de gene şi de presiunile de mediu şi iau decizii fie în mod determinist, fie arbitrar – dar nu liber." De aici decurge ideea, evocată deja, că, teoretic, „un algoritm extern ar putea să mă cunoască mult mai bine decât m-aş putea cunoaşte eu vreodată". El îmi poate organiza cu eficienţă maximă viaţa, poate să-mi optimizeze alegerile de orice fel, poate vota în locul meu, poate crea în locul meu precum deja s-a întâmplat, inteligenţa artificială fiind mult mai performantă, superioară învechitului creier al *Sapiens*-ului.

Dataismul, religia exprimării şi dirijării lumii prin date, e deja de ani buni prezentă în viaţa şi conştiinţa umanităţii, pe care pare a fi sedus-o definitiv, de vreme ce pentru câteva gadgeturi utile sau amuzante îi oferim de bună voie, pe tavă, viaţa, specificitatea, intimitatea noastră. Google, Facebook, Twiter, Instagram *et alii* sunt generoşii şi ticăloşii stăpâni ai existenţei umane. O religie din care omul e finalmente exclus, practicând şi folosind informaţia de dragul şi în beneficiul informaţiei însăşi, noua şi înfricoşătoarea zeitate, mai presus chiar decât *Homo deus.*

Avem în faţă un tablou care conţine justificarea pe care a aşteptat-o dintotdeauna *the Big Brother*-ul tuturor timpurilor, ideologiilor şi contextelor. Un studiu, anonim(!), precizează Harari, iniţiat, culmea!, de Facebook, ajungea la terifianta dar pe deplin posibila predicţie: „Oamenii ar putea să renunţe la propriile judecăţi psihologice şi să se bazeze pe computere atunci când iau decizii importante în viaţă, cum ar fi alegerea activităţilor, a carierei sau chiar a partenerilor romantici." Precum şi a opţiunilor politice, ar fi putut adăuga autorii, din perspectiva prea bine cunoscută a exercitării actului fundamental al democraţiei contemporane, ştiut fiind că, astăzi, pe reţelele de socializare se fac şi se desfac iţele politice. „În zilele de glorie ale imperialismului european – notează cu amărăciune Yuval Noah Harari – conchistadorii şi negustorii cumpărau insule şi ţări întregi pe mărgele colorate. În secolul XXI datele personale reprezintă probabil cea mai valoroasă resursă pe care o mai au de oferit majoritatea oamenilor şi le punem la dispoziţie giganţilor tehnologiei pentru nişte servicii de e-mail şi clipuri amuzante cu pisici. (...) Astăzi, mulţi dintre noi renunţă deja la intimitatea şi individualitatea lor, ducându-şi o bună parte de viaţă *on line,* consemnându-şi fiecare acţiune şi devenind isterici atunci când conexiunea la internet este întreruptă chiar şi câteva minute." Nicicând nu visase Big Brother să-i fie oferit, de înseşi victimele sale, controlul ideal al acţiunilor acestora, la nivel existenţial, dar şi la nivelul invizibil al trupului şi creierului. Fiindcă trebuie spus că agenda secolului XXI, dar şi a următoarelor veacuri, e agenda oamenilor cu bani şi a oamenilor de ştiinţă cu creierele încinse. *Fericirea, nemurirea şi îndumnezeirea,* nu sunt „făcute pentru proşti", vorba poetului Beniuc, în cazul de faţă substantivul proşti primind sensul originar, acela de oameni sărmani, oameni de jos, „popor din fund", cum zice Caragiale. Dintotdeauna, ţine să ne reamintească Harari, „Cei care locuiesc în palate au avut planuri diferite faţă de cei care stau în cocioabe şi e puţin probabil ca lucrurile să se schimbe în secolul XXI." Fiindcă, iată!, o statistică din anul 2016, citată de autor, arată că averea primilor 62 de miliardari ai lumii echivalează cu aceea a jumătăţii inferioare a omenirii, 3,6 miliarde cei mai săraci oameni!! Gândiţi-vă cum va arăta un asemenea sondaj atunci când *Homo deus* îşi va fi început cu adevărat domnia!

Implicarea acestei mecanici existenţiale în definirea omului asigură expurgarea tocmai a ceea ce făcea esenţa fiinţei sale: suflet, minte, conştiinţă. În lumea lui *Homo deus* acestea nu au ce căuta!

De fapt, ele nici nu există sub domnia acestei false zeităţi. Cu sufletul a fost simplu de rezolvat, din moment ce această incomodă parte a fiinţei s-a dovedit a fi doar expresia vitezei de reacţie a biochimiei celulare. Trăirea şi expresia superioară a acesteia, creaţia, nu sunt decât rezultatul conexiunilor şi activităţii algoritmice care ne structurează. Omul, umanitatea, chiar lumea însăşi sunt doar o plasă de reţele algoritmice interconectate, din care libertatea, ca dat ontologic, liberul-arbitru, cunoaşterea raţională sau intuitivă, întreaga bogăţie a trăirii interioare, vor fi şterse pe deplin. S-ar putea, aşa cum apreciază şi Harari, ca realitatea să devină „o reţea de algoritmi biochimici şi electronici, fără limite clare şi fără centre individuale". Logica stupului şi a „omului fără însuşiri" va domina o societate a centrului de comandă unic.

Însă toată această profuziune de soluţii, care rezolvă *à l'amiable* sau, dacă e cazul, de voie, de nevoie problema sufletului, lasă pe dinafară celelalte două componente ale triadei care dă esenţa şi face specificitatea fiinţei omeneşti: mintea şi conştiinţa. Cu ele problemele se complică pentru artizanii *noii lumi noi* şi ai *Homo deus*-ului. Ele scapă tiparelor şi soluţiilor care au rezolvat chestiunea sufletului şi, odată cu el, a sacrului ca imanenţă a fiinţei omeneşti. „Mintea e ceva cu totul diferit de suflet. Mintea nu este o entitate mistică veşnică. Nu este nici un organ precum ochiul sau creierul. Mai curând un flux de experienţe subiective (...) alcătuite din senzaţii, emoţii şi gânduri (iată un alt element care scapă determinismului biochimic! n.n.), (...) a căror aglomerare frenetică de experienţe constituie fluxul conştiinţei." Adică ceva de care nu te poţi îndoi şi care nu are la bază doar senzaţia şi dorinţa, percepute în interconectitudinea lor, cum avansează ideea Harari, ci şi compararea, evaluarea şi decizia. Decizia care include nu doar răspunsuri ce vizează fericirea sau nefericirea subiectului om, ci şi un set de principii morale ale unei fiinţe ce se defineşte şi ca entitate socială. Aşa încât, buclucaşa minte care se defineşte prin sine, nu prin reacţii biochimice şi fluxuri electrice, deţine câteva elemente problematice pentru proiectanţii „viitorului luminos": gândul – adică acea ciudată abstracţiune care pune ordine în fluxul experienţelor subiective, a cărui natură exclusiv individualizată poate fi un pericol pentru viziunea colectivă, conştiinţa – care evaluează şi decide din aceeaşi perspectivă strict personală, lăsând algoritmii cu buza umflată, şi inteligenţa, aptitudinea cea mai individualizată dintre toate aptitudinile umane, definind rapiditatea şi alegerea optimă în soluţionarea oricărei probleme, altminteri spus, gradul de interferenţă a capacităţilor analitice şi puterii de sinteză. Toate acestea supuse voinţei, ciudatul element care derivă din liberul-arbitru şi prin urmare e necesar să fie bine temperat, „îmblânzit", dus de mână spre tărâmul fericirii precum neliniştita interioritate umană.

„Conform ortodoxiei (ştiinţifice, n.n.) actuale – ne previne Yuval Noah Harari – conştiinţa este creată de reacţiile electrochimice din creier, iar experienţele mentale îndeplinesc o funcţie esenţială de procesare a datelor." După cum se poate vedea, făuritorii viitorului o ţin ca gaia maţu' cu teoria reducerii omului la un ansamblu, fie el şi complex, de reacţii biochimice şi electrochimice, însă nimeni nu poate explica cum miliardele de semnale transmise încolo şi-ncoace de miliarde de neuroni se transformă în experienţe subiective. Pe bună dreptate se întreabă Harari: „Cum se traduce mişcarea electronilor dintr-un loc în altul într-o imagine a lui Bill Clinton sau într-un sentiment subiectiv de furie sau dragoste?" În nevoia de a-şi susţine explicaţia – atunci când e pusă în discuţie natura unor lucruri fundamentale pentru viaţa fiinţei umane, precum amintirile, închipuirile ori gândurile, şi a locului în care acestea există – energumenii biologiei actuale afirmă cu seninătate că acestea „nu există într-un câmp imaterial superior. Mai curând, şi ele sunt avalanşe de semnale electrice declanşate de miliarde de neuroni."

Cu cât încearcă să explice mai mult, din perspective strict materialiste, cu atât „misterul se adânceşte", vorba lui Blaga. Nici măcar dogma algoritmului nu explică nimic în privinţa minţii şi a conştiinţei. E îndreptăţit istoricul israelian să se întrebe, şi noi dimpreună cu el: „Dar există vreun algoritm pe uriaşul tărâm al matematicii care să conţină o experienţă subiectivă? Până acum nu ştim de existenţa niciunui asemenea algoritm." Chiar dacă unii oameni de ştiinţă recunosc: „Conştiinţa este reală şi ar putea chiar să aibă o valoare morală şi politică însemnată, dar nu îndeplineşte absolut nicio funcţie biologică. *Conştiinţa este produsul auxiliar inutil din punct de vedere biologic al anumitor procese cerebrale* (s.n.)." Şi, pentru că trebuie să aruncăm în derizoriu această periculoasă conştiinţă, care ne încurcă şi pe care trebuie să o decuplăm într-un fel de inteligenţa de care nu ne putem lipsi în realizarea planurilor de a exclude umanitatea de pe scena istoriei, afirmăm că ea „ar putea fi un fel de poluare mentală produsă de activarea unor reţele neuronale complexe. Nu face nimic. Pur şi simplu stă acolo." Dacă e adevărat, comentează amar Harari, „înseamnă că toată durerea şi plăcerea de care au avut parte miliarde de fiinţe, de milioane de ani, reprezintă doar o poluare mentală". Şi adaugă: „Dar e uimitor să-ţi dai seama că, în 2016, aceasta e cea mai bună teorie a conştiinţei pe care o are de oferit ştiinţa contemporană." Ştiinţa contemporană avea nevoie de o asemenea sofistică fiindcă această „poluare mentală" inutilă stă, totuşi, acolo şi judecă! Şi, judecând, pune întrebări, unele atât de deranjante încât ar trebui să se facă ceva în această privinţă. Iar cel mai simplu lucru de făcut este excluderea ei din proiectul lumii viitoare. Fiindcă nici *Homo deus*, nici cyborgul, nici zeul *Data* nu au nevoie de aşa ceva! Calea fericirii şi nemuririi, nici atât!

→

Inclusion cu forţa

Acad. Ioan-Aurel POP

Un prieten vechi, încă profesor la o universitate americană de prestigiu, îmi spune că în instituţia lui s-au introdus anumite cursuri obligatorii pentru profesori, pe lângă cele cvasi-facultative pentru studenţi. Să mă explic: 70-80 de cadre didactice din departament/facultate se strâng săptămânal într-un amfiteatru, unde li se predă o materie numită *Inclusion,* pe româneşte „Includere". În cadrul acestor cursuri, lectori foarte bine instruiţi, de regulă şi foarte tineri, vin cu toată dotarea modernă necesară şi ţin teoria „corectitudinii politice". De exemplu, într-o prelegere recentă, li s-a vorbit „studenţilor" – unii „studenţi" fiind profesori plini, în vârstă de 60-70 de ani – despre panourile de afişaj (reclamă) de pe marginea autostrăzilor şi drumurilor în general, cu imagini ilustrative. Un astfel de panou uriaş arăta două mâini expresive, care ţineau un nou-născut; „profesorul" a teoretizat simbolul cuprins în acea reprezentare şi a impus ca, dacă mâinile sunt albe, atunci pruncul este obligatoriu să fie negru sau ca, dacă mâinile sunt negre, atunci mica făptură trebuie să fie galbenă şi aşa mai departe. De fapt, nu s-au folosit deloc numele culorilor, ci formulări perifrastice, fiindcă numele de „negru", de exemplu, este „ofensiv" sau „jignitor". S-a mai spus că mâinile respective nu trebuie unite cu un corp de femeie, deoarece maternitatea nu mai aparţine doar femeii. Altădată li s-a spus (impus) să dea copiilor, nepoţilor şi strănepoţilor care se vor naşte nume neutre (unisex), precum Addison, Madison sau Taylor, ca să nu aibă probleme când micuţii îşi vor alege sexul. Participanţii la aceste cursuri sunt „monitorizaţi" foarte strict, li se face prezenţa şi li se evaluează activitatea. Cei care vorbesc pe linia cursului sunt lăudaţi şi promovaţi, cei care tac sunt mustraţi şi monitorizaţi, iar cei care ar îndrăzni să critice nu există, fiindcă ar risca darea afară din universitate. Dar toţi trebuie să asculte prelegerile cu religiozitate, să-şi ia o mină meditativă şi foarte serioasă, să nu glumească sau să emită ironii în legătură cu acele chestiuni considerate sacre.

De regulă, profesorii universitari americani au e-mail-uri şi telefoane de serviciu, oferite de instituţie şi, dacă respectivii îndeplinesc şi anumite funcţii de conducere, aceste servicii sunt plătite de universitate. De câtva timp, aceşti profesori au fost anunţaţi oficial că poşta lor electronică le este supravegheată şi convorbirile telefonice le sunt ascultate. Unii au îndrăznit să renunţe la astfel de servicii, dar au făcut-o cu strângere de inimă, temându-se de consecinţe. În aceste universităţi americane, la concursurile de ocupare a posturilor, bărbaţii albi şi heterosexuali nu mai au aproape nicio şansă, fiindcă, de exemplu, femeile de culoare şi aparţinătoare unei minorităţi sexuale primesc din start câte un bonus atât de substanţial încât handicapul celuilalt (celorlalţi) concurent (concurenţi) devine uriaş. Sunt anchetate şi evaluate toate denumirile de săli, aripi de clădire, amfiteatre, busturile şi statuile din incinta universităţilor, pentru ca nu cumva acestea să jignească sentimentele unora dintre studenţi şi profesori. De exemplu, dacă se află că vreunul din donatorii universităţii, cu bust în faţa corpului de clădire construit pe banii lui, şi-ar fi lucrat pământul pe la 1700-1800 cu sclavi negri, monumentul este de îndată îndepărtat. Asta doar în situaţia în care nu apucă „progresiştii" să o facă în chip violent. Din alte surse, am aflat că sunt analizate atent formulele de adresare, inscripţiile vechi, formularele actelor oficiale şi sunt modificate toate în acord cu această „corectitudine politică". De asemenea, se cercetează şi anchetează atent toată „politica de cadre" – cum se zicea odată, în timpuri de tristă amintire, pe la noi – a universităţilor, recomandându-se imperativ primirea cu prioritate, între studenţi, profesori şi personal auxiliar, a reprezentanţilor de culoare, a membrilor minorităţilor sexuale etc. Peste tot sunt revizuite toaletele publice din universităţi, renunţându-se la clasica împărţite pe două sexe. Se scot din programele universitare sau se adaptează noilor ideologii toţi scriitorii de demult, artiştii plastici, muzicienii, savanţii care nu s-au potrivit la vremea lor acestor reguli inexistente atunci şi inventate la vremea noastră. Astfel, Shakespeare este eliminat ori cosmetizat (ca promovând violenţa şi rasismul), ca şi Harriet Beecher-Stowe şi Margaret Mitchell (ca fiind albe şi rasiste), în schimb Walt Whitman merge bine în continuare (poet mare, nici vorbă, dar socialist şi „icoană gay") etc.

Universitatea despre care vorbeam la început şi pe care nu o numesc este aşezată într-un stat din Sudul fost confederat şi are majoritatea veniturilor sale private de la sponsori republicani. Mă întreb ce va fi fiind la universităţile patronate de democraţi. De fapt, în Statele Unite s-a trecut la forme instituţionalizate de „învăţământ politic", ca pe vremea comunismului din estul Europei. La noi, în „obsedantul deceniu", când aveam în universităţi „comisari" sovietici, această formă de „învăţământ" era la fel de drastică. Pe atunci, nu era *power point,* dar erau pe pereţi bucăţi de pânză roşie pe care scria „Cadrele hotărăsc totul" sau „Cine nu este cu noi este împotriva noastră". Ulterior, însă, pe vremea studenţiei mele (finalul anilor 1970), aceste şedinţe de „învăţământ politico-ideologic" erau nişte parodii. „Lectorii" începeau cu o frază „corectă politic" şi apoi ne vedeam de ale noastre, de noile descoperiri pe tărâmul disciplinei istorice, de prezentarea vreunei cărţi bune recent apărute, într-o atmosferă destinsă şi chiar ironică la adresa unor tare ale „societăţii socialiste". Dar controlul strict al comportamentului profesorilor şi studenţilor, promovarea în posturi şi funcţii după criterii discriminatorii şi nu după valoare, listele de autori neconformi şi de cărţi interzise etc. sunt procedee de atunci, din perioada proletcultistă, reluate acum. Cu alte cuvinte, totalitarismul de stânga, promovat cu stricteţe în statele comuniste (într-o anumită etapă a istoriei lor de după Al Doilea Război Mondial), este reluat acum, în forme uşor schimbate, dar de aceeaşi esenţă, în dictatura „corectitudinii politice", în politicile şi practicile „progresiştilor", neomarxiştilor şi ale altora.

Din punct de vedere juridic şi etic, aceste forme de răzbunare pentru soarta cruntă a populaţiei de culoare din timpul sclaviei şi de mai târziu, pentru prigonirea aspră, tragică şi chiar criminală a unor popoare, populaţii, minorităţi de tot felul nu au nicio justificare. Dreptatea faţă de înaintaşi nu se face prin pedepsirea urmaşilor şi nici legile nu se pot aplica retroactiv. Nimeni nu are dreptul să-l judece pe Aristotel fiindcă ar fi spus că „sclavul este o unealtă vorbitoare", nici pe Cristofor Columb pentru că s-a luptat cu unii aborigeni şi i-a ucis, nici pe Ştefan cel Mare care l-ar fi dat morţii pe unchiul său, voievodul Petru Aron, care, la rându-i, îl omorâse pe tatăl lui Ştefan. Când a trăit Aristotel, poziţia sa era cea mai avansată din societate, când a trăit Columb era legitim să omori, conform dreptului forţei, iar capetele încoronate din Evul Mediu aveau drept de viaţă şi de moarte asupra tuturor supuşilor lor. De asemenea, este ridicol şi inuman să ceri unor persoane care nu au avut nimic de-a face cu o crimă ori alta, săvârşite de contemporani sau de înaintaşi ai lor, să-şi ceară scuze în genunchi. „Vina" lor nu poate să fie nici măcar generică sau simbolică. De asemenea, deşi statele succesoare, în anumite condiţii, atunci când există reglementări internaţionale în acest sens, moştenesc activele şi pasivele statelor destrămate care le-au precedat, nu există „vini istorice" şi nici popoare culpabile şi popoare imaculate. Răspunderea pentru o crimă sau pentru un delict se răsfrânge exclusiv asupra făptuitorului sau făptuitorilor şi inspiratorilor (comanditarilor) – dacă sunt din aceştia – dar nu asupra maselor de oameni de culoarea, sexul, etnia, religia, confesiunea, orientarea sexuală etc. ale vinovaţilor. Extinderea vinovăţiilor la scara istoriei, pe verticală şi pe orizontală, înseamnă subminarea societăţii, distrugerea democraţiei şi, în ultimă instanţă, a civilizaţiei. O vină de astăzi se poate să nu fi fost vină în trecut sau să fi fost pedepsită cu pedepse foarte diferite faţă de cele actuale, iar o vină dintr-un moment anume al istoriei nu se moşteneşte peste generaţii, nu trece de la o generaţie la alta şi nici de la o persoană la alta. Discriminările de un fel nu se pot corecta prin discriminări de alt fel, adică prin răzbunare. Încă Polibyus, în urmă cu peste două milenii, ne atrăgea atenţia că, dacă nu veghem, democraţia poate degenera în anarhie. Dar cine mai ştie azi de Polibyus?

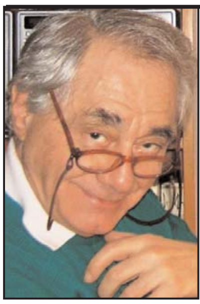
→

Ca să rezolve aceste încurcate probleme ridicate de încăpăţânatul *Sapiens*, „Statul speră să reglementeze căutarea biochimică a fericirii" (şi nu doar aceasta) separând manipulările „rele" de cele „bune". Evident cele „bune" sunt cele care consolidează ordinea publică şi stabilitatea socială, adică acelea care lasă statul să-şi vadă de-ale lui, şi „rele", carevasăzică, acelea care nu-l lasă pe sus-zisul stat, adică marile corporaţii transnaţionale şi blagoslovitul sistem financiar şi mai *trans,* să facă ce vrea! „În laboratoarele de cercetare, experţii lucrează deja la diverse tehnici mai sofisticate de manipulare a biochimiei omului – ne informează cu obiectivitate Harari – trimiţând, de pildă, stimuli electrici direct în zonele corespunzătoare din creier sau *modificând genetic* (s.n.) structura corpului nostru." Bunele practici ale ilustrului Josef Mengele nu trebuie uitate! De ce să reflectezi la afirmaţia anticului Buddha cum că *sământa suferinţei se află tocmai în această obstinată căutare a plăcerii*, când ai la îndemână asemenea exemple ilustre? Şi, mai ales, mijloace financiare care să-i permită asemenea zburdălnicii *copilului sapiens*, care să-i îngăduie să se joace de-a Dumnezeu pe propria piele, făcând praf inimitabila bijuterie făurită de Creator. În lumea grăbită în care omenirea îşi pregăteşte nu nemurirea, ci dispariţia, bioingineria nu poate aştepta ca selecţia naturală să folosească „măruntele schimbări la nivelul ADN-ului, sistemului hormonal sau structurii creierului", care, cândva, îl transformaseră pe *Homo erectus* în *Homo sapiens.* Asta ar însemna o chestiune de milenii, total inconvenabilă pentru cei care sunt siguri că au mijloacele de a rezolva afacerea *Homo deus* în câteva decenii sau, în cel mult, un secol. Aşa încât, „bioinginerii vor lua bătrânul corp *sapiens* – ne asigură Harari – şi îi vor rescrie cu bună ştiinţă codul genetic, îi vor reface circuitele creierului, îi vor modifica echilibrul biochimic, ba chiar vor face să-i crească membre nou-nouţe. Astfel, vor crea noi pui de zei, care vor fi poate diferiţi de noi în aceeaşi măsură în care noi, *Sapiens,* suntem diferiţi de *Homo erectus*.

Ingineria cyborg va merge un pas mai departe, contopind corpul organic cu dispozitive nonorganice precum mâini bionice, ochi artificiali sau milioane de nanoroboţi care vor fi introduşi în sistemul nostru vascular, vor diagnostica problemele şi vor repara stricăciunile." Însă, avertizează Harari: „Revoluţiile din biotehnologie şi tehnologia informaţiei ne vor oferi controlul asupra lumii noastre interioare şi ne vor permite să concepem şi să creăm viaţă. Vom învăţa să proiectăm creiere, să prelungim viaţa şi *să ucidem gânduri* (s.n.) după bunul nostru plac. Nimeni nu ştie însă care vor fi consecinţele. *Oamenii s-au priceput totdeauna mult mai bine să inventeze instrumente decât să le folosească în mod chibzuit* (s.n.)." (Va urma)

Homo sapiens

Fulguraţii

Paul DIACONESCU

Bătrâneţea... „Bătrâneţe, haine grele.” Citisem despre bătrâneţe. Mult, puţin? Destul. Printre altele, cele două volume ale doamnei Simone de Beauvoir în care autoarea îşi dădea cu părerea şi despre bătrâneţea în rândurile „clasei muncitoare”. Tocmai dumneaei, *Madame de...* Apoi, îmi amintesc de un roman al lui Gide în care un bătrân aristocrat îşi dezmorţea degetele în nisip cald. Asta, da! O plăcere! Aveam 12 sau 13 ani, eram acasă la prietenul meu, coleg de bancă, învăţam pentru tezele din decembrie. Era frig, ger, nu ca acuma. Geamurile deveniseră opace, citeam, scriam cu lampa din tavan aprinsă. Şi când, des, tot mai des, ne îngheţau degetele pe creion, le băgam în nisipul cald, fierbinte, un strat gros de nisip deasupra sobei în care ardeau, duhnind, brichete de cărbune. Ciudată sobă: un cub de tablă pe patru picioare, având deasupra o tavă adâncă plină cu nisip adus de pe plaja „Modern”, aflată la doi paşi.

Emir, fox-terrierul nostru, intră în casă cu un os mare în bot şi trece din bucătărie în dormitor şi înapoi, cu capul în jos, tâlhăreşte, neştiind unde să-l ascundă. Când trece pe lângă mine îmi aruncă priviri asasine şi mârâie înfundat ca o fiară înrăită. Parcă-l aud: „Dar până când s-o tot fac pe Omul!? În definitiv sunt, totuşi, un Câine!”

Dilema identităţii. Care mă încearcă şi pe mine, din când în când. (martie, 1988)

Era încă o vară a războiului. Ne refugiasem într-un târg moldovenesc străbătut de un râu grăbit şi vesel, care avea din loc în loc ochiuri capricioase şi atât de adânci încât apa îmi ajungea până sub bărbie. Tovarăşul de joacă, al meu şi al surorii mele, era vărul nostru mai mare, Ricu, un băietan de cincisprezece ani. Ne scăldam zi de zi împreună şi, în ciuda faptului că prima copilărie o petrecusem pe malul mării, abia atunci şi acolo am descoperit minunata senzaţie a plutirii. Războiul a continuat şi în vara următoare, dar noi nu ne-am mai refugiat în acelaşi târg moldovenesc şi nici pe vărul nostru nu l-am mai întâlnit vreodată.

Am fi rămas doar cu acea amintire despre el, dacă sfârşitul războiului nu l-ar fi ispitit la o aventură nemaipomenită. În acelaşi târg trăia unchiul Stavarache, proprietarul unui mare magazin de stofe şi pânzeturi care, în acei ani tulburi, se îmbogăţise după nişte afaceri dubioase pe seama unor negustori evrei. Înaintarea Armatei Roşii în Basarabia l-a speriat într-atât încât a reuşit să fugă, într-un vagon de marfă cuplat în coada unui tren cu refugiaţi germani. În vagon, zeci de cupoane de stofă englezească, câteva mobile mai scumpe şi, bineînţeles, soţia lui, tanti Zamfirica, cu o taşcă plină de bijuterii şi cocoşei. După o zi şi o noapte, trenul a trecut graniţa şi abia atunci „pasagerul clandestin”, vărul nostru Ricu, a ieşit din ascunzătoarea pe care şi-o făcuse printre stofe şi mobile.

Ca în mai toate poveştile de război, sfârşitul a fost trist: după încheierea păcii, mormântul unchiului Stavarache a rămas în cimitirul unui burg german, iar tanti Zamfirica a reuşit, vânzând ultimele bijuterii, să se întoarcă în ţară împreună cu nepotul ei năzdrăvan, care împlinise 17 ani.

Am primit azi prima scrisoare de la Săndel. Începând din 1972 viaţa lui a fost o adevărată Odisee, şi cuvântul nu e gratuit. Faţă de tot ce a fost obligat să facă şi să îndure, situaţia noastră ţine de miracol. Mă încearcă, parcă, ruşinea când mă gândesc la asta. Nutrind iluzia unei improbabile întoarceri sau, poate, dintr-o mândrie greu de explicat, a vrut să-şi păstreze paşaportul românesc, ca, până la urmă, după un lung şir de avataruri, să ajungă la aceeaşi soluţie ca noi: adoptarea cetăţeniei din ţara gazdă. Şi a reuşit. A reuşit chiar – plătind bani grei – să-i „scoată” din ţară pe mama lui şi pe fratele său împreună cu familia. Şi, incredibil, dar adevărat, aceştia au părăsit ţara cu o săptămână înaintea cutremurului din 4 martie 1977, când blocul în care locuiau – vecin cu staţia de benzină de lângă Muzeul Simu – s-a prăbuşit! (2 octombrie 1978)

Reducerea la tăcere

Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG

„**Pentru a preveni răspândirea accelerată a viruşilor mutanţi** – cunoscuţi pentru viteza lor de transmitere razantă – pe parcursul deplasării cu mijloacele de transport în comun, călătorii sunt rugaţi să se abţină pe cât posibil de la purtatul conversaţiilor inutile.”

Mesajul răspicat, transmis oficial de un ministru din Spania, m-a lăsat fără replică (deci, la o adică, şi-a atins scopul). Deşi mă aşteptam la proteste din partea cetăţenilor vigilenţi, ele n-au venit, semn că lumea are alte griji. După aproape un an de restricţii, acceptanţa faţă de regulile absurde pare a fi crescut vertiginos.

În sinea mea, totuşi, m-am revoltat. Am avut impresia că până aici ne-a fost, acum ni se interzice până şi comunicarea prin viu grai. Am zis impresie, insist pe cuvântul acesta, căci mi-am revizuit rapid atitudinea.

Ni se îngrădeşte libertatea de exprimare, dreptul fundamental la exprimarea unei opinii, şi, implicit, dreptul la replică? Răspuns: nu. De ce? Simplu: cuvintele se pot transmite şi pe alte căi decât cea orală, virusul nu. Vorbele noastre nu sunt vinovate, nu ele sunt calea de transmitere.

Sau poate, totuşi, sunt? Un moment de reculegere nu strică niciodată. De ce să nu ne „re-culegem” cuvintele, analizându-le atent, înainte de a le da drumul pe gură, precum zeţarul grijuliu, care culege textele pentru tipar?

Putem păstra tăcere fără a renunţa la comunicare. Celor fixaţi pe oralitate, le stau la dispoziţie mijloacele de comunicare la distanţă. Eu una, de exemplu, când am de ales, prefer varianta comunicării prin cuvântul scris.

Cu toate acestea, îndemnul insolit al politicianului citat adineaori ascunde o ironie subtilă. Nu este o rugăminte atât de nouă cum s-ar crede, nu vi se pare? Racilele cele mai devastatoare ale Omenirii s-au răspândit prin viu grai. Asmuţirea la rău ne-a procopsit nu numai cu viroze, gripe şi pneumonii, ci şi cu ură, invidie, minciună, trădare, calomnie, cristalizate mai apoi în ideologii păguboase (nazism, satanism, jihadism etc...).

Acest îndemn la tăcere, spus însă într-un alt context, l-am putea privi drept gest profilactic, bine intenţionat. Să nu uităm sfaturile adulţilor care ne avertizau pe când eram copii: *să nu vorbeşti prostii, să nu minţi, măsoară-ţi cuvintele, gândeşte înainte de a vorbi, dacă tăceai, filosof rămâneai* ş.a.m.d.

Dar cum faci deosebirea între un subiect care merită discutat şi altul, care nu ne merită atenţia? Ca să folosesc cuvintele ministrului: cum fac deosebirea între o conversaţie utilă şi una inutilă? Depinde de unghi: bufniţa unuia e privighetoarea celuilalt.

Small talk-ul englezesc despre starea vremii, de pildă, nu este obligatoriu, dar face bine conversaţiei, dezmorţind atmosfera. În condiţii de pandemie, poate fi considerat nu doar inutil, ci chiar dăunător. Sau mai bine zis, util, dar altcuiva (virusului). E clar că interesele noastre şi cele ale organismului compus din virusuri diverg.

Virusul se hrăneşte din setea noastră socială, din dorul nostru de a împărtăşi trăiri. Mergem până la punctul la care riscăm însăşi... trăirea. Este o dovadă că boala, oricare ar fi ea, ne izolează, însingurându-ne.

Dar să aruncăm copilul cu albia?! Măsura în care un subiect ne merită sau nu atenţia o decidem tot noi. Numai noi.

Statele Unite şi Europa de Vest au „scuza” că nu au trăit niciodată sub comunism, deşi unele popoare de acolo au trăit sub totalitarismul de dreapta (de extremă dreaptă), iar metodele de propagandă în aceste regimuri dictatoriale (indiferent de nuanţa lor) sunt aceleaşi sau foarte asemănătoare. Totuşi, dictaturile de tip fascist din apusul Europei au fost scurte în comparaţie cu cele peste şapte decenii de bolşevism rusesc şi sovietic, cu cele patru-cinci decenii de comunism din ţările satelite ale URSS. Comunismul, care a căzut ori s-a redus mult în 1989-1991, a lăsat urme încă vii în memoria oamenilor din estul Europei, unde aceste manifestări ale „corectitudinii politice” din lumea occidentală nu pot înşela aproape pe nimeni. Îndoctrinarea este aşa de evidentă, restricţiile aşa de nedemocratice, interdicţiile aşa de absurde, încât, în acest moment, rezistenţa la „corectitudinea politică” se manifestă în regiunile de răsărit ale Uniunii Europene şi ale Europei în general. Dar şi aici, tinerii de până la 30-35 de ani nu au trăit în dictatură şi au doar vagi informaţii despre aceasta. Acum se încearcă răsturnarea tuturor valorilor creştine şi morale care au asigurat succesul democraţiei autentice de-a lungul istoriei. Asistăm la dictatura unei minorităţi sau a variatelor minorităţi, îndreptate cu virulenţă contra majorităţii. Deciziile se iau cu procentaje infime sau cu participări minuscule la vot, elitele politice sunt formate din persoane incapabile, încrederea populaţiei în lideri a atins forme minime, partidele, guvernele şi parlamentele sunt tot mai compromise, societatea este tot mai debusolată, iar speranţa a pierit. Pe acest fond, propaganda oficială este tot mai ofensivă, încercând să ne convingă că toate merg foarte bine, că producţia creşte şi că bunăstarea este generală. Sub masca anonimatului, pe mijloacele de difuzare în masă, „cohorte de imbecili” (Umberto Eco), care altădată vorbeau doar la cârciuma din sat, răspândesc urdori pe care mulţi, lipsiţi de orice cunoştinţe de cultură generală, le cred şi acţionează în consecinţă. Oamenii oneşti se închid în sine de frică, nu înţeleg acest favoritism vulgar, valabil pentru anumiţi minoritari, nu înţeleg înlocuirea meritului cu orientarea sexuală şi culoarea pielii, nu pot accepta pedepsirea marilor spirite ale omenirii, nici profanarea statuilor, nici interzicerea cărţilor. Pescuitorii în ape tulburi găsesc astfel motive foarte serioase pentru ei sau pretexte ca să agite extremismul de dreapta, să reînvie stafiile trecutului, de la rasism până la xenofobie. Totul pare demn de lumea fantastică a lui Orwell. Deocamdată, cei mai mulţi nu reacţionează organizat, fiindcă nu toţi au stofă de luptători, dar răbdarea are şi ea limitele sale, după cum dovedeşte istoria în general şi avertismentul lui Miron Costin – „nespusă vrăjmăşiia a prostimei” – în special. Această tendinţă de distrugere, adesea violentă, a tradiţiei este contra naturii umane şi creează tensiuni, temeri, comportamente cameleonice, sete de răzbunare, sporeşte ura, delaţiunea, cinismul, adică duce la disoluţia vieţii sociale. Or, omul este o fiinţă socială şi, în afara vieţii sociale, nu mai este om.

Societatea noastră se pretinde ca fiind cea mai civilizată la scara istoriei cunoscute de câteva zeci de mii de ani încoace şi, evident, trebuie să trăiască în libertate, în afara discriminărilor, a rasismului, a xenofobiei, a şovinismului, a antisemitismului etc. Aş îndrăzni să spun că, în foarte multe ţări, există mecanismele legale şi morale în vederea asigurării regimului democratic pentru toată lumea. Fireşte, acest regim nu este perfect, fiindcă perfecţiunea este apanajul divinităţii şi nu al oamenilor. Dar strădania spre perfecţionarea democraţiei trebuie să fie neîntreruptă, neabătută. O societate dreaptă nu se construieşte prin strivirea libertăţii şi nici prin pedepsirea oamenilor după culoarea pielii lor – alta decât a celor oropsiţi odinioară – ci prin consolidarea libertăţii, a dragostei de viaţă, a iubirii de oameni.

Cercetarea medicală românească: probleme şi soluţii (I)

Irinel POPESCU

Setea omului de cunoaştere şi dorinţa de a descifra mecanismele după care funcţionează Universul au dus la marile progrese care au creat civilizaţia de astăzi.

Cercetarea contribuie la îmbogăţirea cunoaşterii, dar are şi efecte imediate asupra creşterii economice şi bunăstării generale a societăţii. În ţările dezvoltate, cercetarea constituie o prioritate atât a guvernului, cât şi a societăţii, în ansamblu.

Finanţarea cercetării a fost recunoscută oficial de către OECD (Organizaţia pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică) drept „investiţie de capital", iar CDI (cercetarea-dezvoltarea şi inovarea) este considerată factor de creştere economică.

Cercetarea medicală este astăzi unul dintre domeniile cele mai dinamice. Comitetul de experţi (*High Level Experts Group*) desemnat de Ministerul Educaţiei Naţionale şi Cercetării Ştiinţifice [1] remarca faptul că, în prezent, „...domeniul biomedical se caracterizează prin una din cele mai mari rate de publicare şi de citare între domeniile ştiinţei". [2]

Multă vreme neglijată şi aflată oarecum în umbra practicii medicale şi a învăţământului, cercetarea medicală a ajuns astăzi să ocupe un loc de prim-plan, iar pandemia Covid-19 nu a făcut decât să-i întărească rolul şi importanţa: de la structura virusului, la modul de răspândire a bolii, la mijlocele de prevenţie şi de tratament şi, în final, la descoperirea vaccinurilor anti SARS-CoV-2, marile aşteptări şi speranţe au fost legate de cercetare.

Deşi nu a beneficiat niciodată de condiţii cu adevărat favorabile, cercetarea medicală românească a adus, de-a lungul timpului, contribuţii importante la progresul medicinii.

Câţiva savanţi români au fost chiar aproape de Premiul Nobel. Până la urmă, unul dintre ei l-a şi obţinut (George Emil Palade, în 1974, „pentru descoperiri privind organizarea funcţională a celulei, ce au avut un rol esenţial în dezvoltarea biologiei celulare moderne"), dar numai după ce a emigrat în Statele Unite, adică într-o ţară cu un potenţial financiar infinit superior, reflectat în investiţii în infrastructură, în finanţarea proiectelor şi, în final, în asigurarea unor venituri decente pentru cercetători, unde legislaţia şi organizarea sunt adaptate necesităţilor, rezultând în final ceea ce s-ar putea numi o adevărată *cultură a cercetării.*

Situaţia actuală. Cercetarea medicală se desfăşoară în strânsă legătură cu învăţământul şi cu practica medicală.

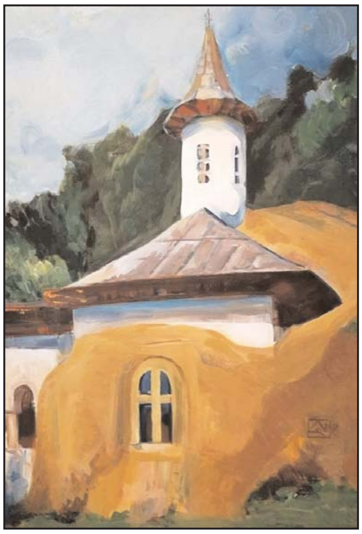
Există mai multe tipuri de cercetare medicală, ceea ce explică dinamismul şi complexitatea întregului domeniu.

Cercetarea fundamentală are ca scop înţelegerea formării şi funcţionării celulelor şi ţesuturilor organismului uman, precum şi a modificărilor patologice care duc la apariţia maladiilor; se desfăşoară în laboratoare din institute de cercetare, din universităţi sau din marile spitale şi se bazează atât pe observaţie, cât şi pe experiment.

Patru institute ale Academiei Române (Institutul de Biologie şi Patologie Celulară „Nicolae Simionescu", Institutul de Virusologie „Ştefan S. Nicolau", Institutul de Biochimie şi Institutul de Biologie) sunt lideri ai cercetării fundamentale în medicina românească, cu rezultate probate de-a lungul timpului.

Institutul de Biologie şi Patologie Celulară „Nicolae Simionescu" a fost inaugurat în 1979 sub cele mai favorabile auspicii; a fost construit şi conceput de soţii Nicolae şi Maya Simionescu, reîntorşi în ţară după peste 10 ani de experienţă în SUA, alături de laureatul Nobel George Emil Palade. Se dorea a fi un model de cercetare american implementat în România, dar păstrând legăturile cu SUA (de altfel, George Emil Palade a fost prezent la inaugurare şi a rămas permanent în contact cu Nicolae şi Maya Simionescu). Din păcate, ultimii ani, deosebit de grei, ai regimului comunist şi-au lăsat amprenta, iar decesul prematur al acad. Nicolae Simionescu a fost o lovitură grea. Cu toate acestea, energia şi eforturile dnei acad. Maya Simionescu au reuşit să păstreze, de-a lungul timpului, importanţa şi prestigiul institutului.

Institutul de Virusologie „Ştefan S. Nicolau" a fost întemeiat de marele creator de şcoală medicală căruia îi poartă şi numele; tot aici a activat şi acad. Nicolae Cajal, unul din promotorii vaccinurilor antivirale în Romania şi autor a numeroase cercetări în virusologie.

Ţinând seama de însemnătatea pe care au căpătat-o virusurile după pandemia Covid-19, este evident că cercetările în acest domeniu sunt de cea mai mare importanţă. În cadrul Institutului de Virusologie funcţionează şi o disciplină a UMF „Carol Davila", asociere benefică, deoarece creşte calitatea învăţământului, pe de o parte, şi lărgeşte baza de finanţare a institutului, pe de altă parte.

Finanţarea altor trei mari institute de cercetare medicală este asigurată de Ministerul Cercetării (prin „programe nucleu"):

Institutul „Victor Babeş", cu profilul tradiţional de cercetare în anatomie patologică, a dezvoltat în cadrul acesteia toate tehnicile de investigaţie, inclusiv microscopia electronică; mai mult chiar, institutul a adăugat la aria de preocupări biologia moleculară, genomica şi proteomica. În încercarea de a-şi asigura resurse proprii de finanţare, institutul a dezvoltat un centru de diagnostic, care desfăşoară activitate lucrativă în domeniul diagnosticului anatomopatologic; s-ar dori un model de „spin-off", dar care, din păcate, se loveşte de numeroase piedici administrative şi legislative.

Institutul „Cantacuzino", înfiinţat de marele savant căruia îi poartă numele, a avut ca obiect principal de activitate producţia de seruri şi vaccinuri, un domeniu în care, însă, a apărut concurenţa multinaţionalelor. Obligat să-şi restrângă din ce în ce mai mult activitatea tradiţională, institutul a sfârşit prin a fi preluat de Ministerul Apărării, pentru a putea supravieţui. De menţionat, însă, că odată cu aceasta, Institutul „Cantacuzino" a preluat şi Centrul de Cercetări Ştiinţifice Medico-Militare, intenţionându-se astfel constituirea unui puternic centru de cercetări medicale cu profil militar.

Activitatea Centrului de Cercetări Ştiinţifice Medico-Militare a cunoscut o dezvoltare deosebită în perioada în care a fost condus de acad. Victor Voicu, printre descoperirile din acea perioadă numărându-se şi antidoturi utilizate pe câmpurile de luptă (în războiul din Irak); în cadrul centrului au fost puse şi bazele toxicologiei clinice în România, dezvoltată ulterior în cadrul Spitalului de Urgenţă Floreasca.

Institutul de Cercetări Chimico-Farmaceutice ar trebui să aibă, cel puţin teoretic, cel mai mare potenţial de dezvoltare, în condiţiile în care piaţa farmaceutică este una din zonele economice cele mai prospere. Din păcate, costurile exorbitante necesare astăzi pentru producerea şi punerea pe piaţă a unui medicament depăşesc cu mult posibilităţile de finanţare ale cercetării medicale româneşti, iar activitatea institutului rămâne relativ redusă.

Cercetarea clinică se desfăşoară în marile spitale care sunt, în acelaşi timp, şi unităţi de învăţământ superior medical (spitale clinice); se bazează în primul rând pe observaţia clinică şi implică, de regulă, analiza unor loturi mari de bolnavi.

În spitale există colective de cercetători admişi prin concurs organizat de Academia de Ştiinţe Medicale şi Ministerul Sănătăţii; majoritatea acestora s-au format, ulterior, şi într-o specialitate clinică, prin rezidenţiat.

În prezent, statutul cercetătorilor clinici este mult mai bine definit şi urmează modelul cadrelor didactice: norma de bază este în cercetare, dar pot beneficia şi de integrare clinică.

Studiile clinice au evoluat de-a lungul timpului. Iniţial, aveau ca scop mai degrabă validarea rezultatelor de către comunitatea ştiinţifică, ceea ce este esenţial în medicina clinică. Comunicările şi publicaţiile se rezumau fie la simple prezentări de caz, fie, în cel mai bun caz, la serii clinice.

În prezent, studiile s-au extins la omologarea de medicamente noi, tehnologii sau metode de diagnostic şi tratament, iar metodologia a devenit complexă şi sofisticată.

Pentru ca rezultatele să fie cât mai concludente, la studii participă, de obicei, mai multe centre (*studii multicentrice*). Finanţarea este asigurată, în cea mai mare parte din cazuri, de marile firme de profil (numite, cu un termen generic, *Big Pharma*).

Rezultatele studiilor se află la baza a ceea ce numim *medicina bazată pe dovezi* (*evidence based medicine*) şi sunt înscrise în ghiduri, protocoale şi reguli de bună practică. Au fost stabiliţi chiar şi parametri (*benchmarks*) în care trebuie să se încadreze rezultatele actului medical: mortalitate şi morbiditate, supravieţuire la distanţă şi calitate a vieţii.

Toate acestea conturează o medicină din ce în ce mai cuantificată, pe baza datelor rezultate din cercetarea clinică.

Digitalizarea şi dosarul electronic al pacientului vor simplifica accesul la date şi vor accelera dezvoltarea cercetării clinice.

Clinicienii români participă la astfel de studii împreună cu colegi din străinătate, aceştia din urmă fiind, de cele mai multe ori, investigatori principali (*principal investigators*). Prezenţa cercetătorilor români în astfel de studii, chiar dacă rareori în poziţia de investigator principal, este mai mult decât onorantă şi contribuie la creşterea vizibilităţii internaţionale a ţării noastre.

Unele spitale şi-au înfiinţat departamente speciale, dotate cu infrastructură şi cu personal. Un bun exemplu în acest sens este Institutul de Boli Infecţioase „Matei Balş", în care un Departament de Cercetare Clinică a fost amenajat într-un pavilion separat, cu personal angajat şi cu infrastructura necesară.

În anumite tipuri de patologie, Ministerul Sănătăţii a înfiinţat institute care desfăşoară activitate de asistenţă medicală, combinată cu cercetare clinică, învăţământ universitar şi postuniversitar şi, în unele cazuri, cu cercetare fundamentală. În oncologie există institute la Bucureşti, Cluj-Napoca şi Iaşi, iar în bolile cardio-vasculare la Bucureşti, Cluj-Napoca, Iaşi, Târgu-Mureş şi Timişoara.

Institutele au şi un rol metodologic, elaborând ghiduri, manuale şi tratate de care beneficiază întreaga reţea de sănătate din ţară.

→

Homo sapiens

Cercetarea translaţională. Un tip particular de cercetare îl constituie cercetarea translaţională; produse patologice (tumori, alte ţesuturi patologice, sânge, urină) de la bolnavi sunt studiate în laborator cu scopul de a găsi soluţii terapeutice pentru acei bolnavi (*from bed to bench and from bench to bed*).

Un element esenţial al cercetării translaţionale îl constituie biobăncile, în care sunt crioprezervate probele biologice (ţesut tumoral, testul normal, sânge, urină etc.).

Unul din domeniile cele mai importante ale cercetării translaţionale este genomica, cu subdomeniul particular al oncogenomicii.

Rezultatele obţinute conduc din ce în ce mai mult spre aşa-numita *medicină personalizată* sau *medicină de precizie,* din care preşedintele Barack Obama a făcut o prioritate politică şi conform căreia tratamentul este adaptat profilului genomic al pacientului.

Cercetarea translaţională se dezvoltă în cadrul marilor platforme spitaliceşti; un bun exemplu este Institutul Clinic Fundeni, unde s-a construit, din fonduri europene, Centrul de Excelenţă în Medicină Translaţională (CEMT). Alte două centre asemănătoare sunt Institutul Oncogen de la Timişoara şi Institutul Imogen de la Cluj-Napoca (ambele aflate în structura spitalelor judeţene).

Finanţarea cercetării fundamentale şi translaţionale se bazează, în mare măsură, pe proiecte guvernamentale. În prezent, competiţiile pentru proiecte sunt organizate de unitatea specializată din Ministerul Educaţiei, UEFISCDI (Unitatea Executivă pentru Finanţarea Învăţământului Superior), care, de la înfiinţare şi până în prezent, a făcut progrese remarcabile.

Ar trebui, însă, ca în competiţiile de proiecte să se ţină cont în mai mare măsură de priorităţile strategiei naţionale. De asemenea, experienţa câştigată cu evaluatorii străini ar trebui continuată, întrucât este esenţială pentru asigurarea corectitudinii competiţiei. Evaluatorii români cei mai calificaţi preferă să participe la competiţii, iar apartenenţa instituţională a celor care participă la evaluare poate ridica semne de întrebare în ceea ce priveşte obiectivitatea.

Mai remarcăm şi problemele de finanţare care apar uneori (reducerea bugetului anual faţă de cel contractat, finanţări care vin târziu în raport cu etapele proiectului etc.) şi care pot influenţa rezultatele. De asemenea, birocraţia excesivă în gestionarea finanţării, barierele normative legate de procedurile de achiziţii sunt obstacole importante în implementarea proiectelor.

Derularea unui proiect implică structuri specializate, aşa-numitele UIP (Unităţi de Implementare Proiecte). Ideal ar fi ca astfel de unităţi să funcţioneze permanent în cadrul Departamentelor de Cercetare, înfiinţate deja de unele dintre universităţile de medicină sau de marile spitale.

Includerea în UIP a consultanţilor, categorie socio-profesională nou apărută, dar extrem de utilă, este obligatorie şi aduce un plus de valoare consistent.

Cercetarea ştiinţifică din domeniul sănătăţii publice ar trebui să joace un rol foarte important, deoarece rezultatele servesc la elaborarea politicilor de sănătate.

Epidemiologia analizează date legate de prevalenţa şi incidenţa diferitelor tipuri de boli şi formulează concluzii pe baza cărora se elaborează strategii legate de profilaxia, depistarea precoce sau controlul acestora.

Studiile au în vedere principalii indicatori în funcţie de care se stabilesc politicile de sănătate: mortalitate maternă, mortalitate infantilă, speranţă de viaţă etc.

În România sunt mai multe instituţii abilitate: Institutul Naţional de Sănătate Publică, Centrul Naţional de Statistică şi Informatică în sănătate, Şcoala naţională de sănătate publică, management şi perfecţionare în domeniul sanitar, Institutul de igienă şi sănătate publică. Însă, statisticile utilizate au rămas învechite, iar personalul este deficitar; de aceea, există riscul de a furniza date incorecte, cu consecinţe care s-au observat în cursul pandemiei Covid-19.

Foarte încurajatoare este tendinţa recentă de a finanţa din fonduri europene proiecte de cercetare epidemiologică şi *screening* populaţional (proiecte POCU).

Cercetarea „de graniţă” este un domeniu în plină dezvoltare. Numeroase exemple atestă succesul unei astfel de abordări. Astfel, din datele pe care cu deosebită amabilitate ni le-a pus la dispoziţie acad. Bogdan Simionescu, în cadrul Institutului de Chimie Macromoleculară „Petru Poni” Iaşi al Academiei Române au fost abordate, în colaborare cu spitale/centre de cercetare medicală, cercetări de graniţă precum: imobilizarea enzimelor şi/sau medicamentelor pe suporturi sintetice sau naturale modificate (polimeri sintetici sau naturali modificaţi), conceperea şi testarea experimentală *in vitro* şi *in vivo* a unor sisteme polimer purtător (*carrier*)-medicament, pentru eliberarea controlată „la ţintă” a medicamentului (*drug targeting delivery*), conceperea şi testarea experimentală a unor sisteme complexe de transport şi eliberarea ţintită a genelor (*terapie genică*), obţinerea şi testarea de noi biomateriale funcţionale.

Cercetări similare au fost efectuate, în colaborare cu echipe medicale, şi în Institutul de Biochimie al Academiei din Bucureşti, precum şi în cadrul Universităţii Politehnice Bucureşti; foarte promiţătoare se anunţă activitatea Departamentului de Biomateriale din cadrul Universităţii Politehnice, care poate avea numeroase aplicaţii medicale legate de utilizarea ţesuturilor obţinute pe cale sintetică.

Impactul rezultatelor cercetării se răsfrânge în mod direct asupra întregii societăţi, dar, în mod particular, au impact direct asupra a două domenii: educaţia şi economia. În ce constau aceste efecte?

– *Impactul academic*: rezultatele cercetării se traduc în *vizibilitatea ştiinţifică,* stau la baza *promovării universitare* şi constituie principalul *criteriu de validare* a cadrelor din învăţământul superior. Mai mult chiar, cercetarea joacă un rol important în însuşi procesul de formare a elitei universitare.

– *Impactul „industrial”*: rezultatele cercetării se traduc în obţinerea de produse care pot fi valorificate în economie.

Se vorbeşte chiar de o „cercetare academică” şi o „cercetare industrială”; în realitate, cercetarea este, până la urmă, una singură, cea mai bună dovadă fiind aceea că între diferitele subdiviziuni există numeroase interferenţe.

Care este situaţia din România?

Învăţământul superior medical. Cea mai prestigioasă ierarhizare a universităţilor, care a rămas şi azi *Shanghai Ranking*, ia drept criterii calitatea educaţiei (măsurată mai ales în recunoaşterile cele mai înalte), calitatea cadrelor didactice (premii şi citări), rezultatele de cercetare (publicaţii şi indexul citărilor), performanţa instituţiei *per capita*.

Cercetarea este, de fapt, criteriul determinant. „Calitatea educaţiei” se referă la absolvenţi ai universităţii care au obţinut recunoaşteri importante, cum ar fi Premiul Nobel sau alte premii prestigioase, care se acordă, de regulă, pentru rezultate obţinute în cercetare. „Calitatea cadrelor didactice” înseamnă în mod explicit premii şi indici scientometrici care, la rândul lor, reflectă aceeaşi activitate de cercetare.

De-a lungul timpului, Ministerul Educaţiei, prin Comisia de Medicină a CNATDCU (Comisia Naţională a titlurilor, diplomelor şi certificatelor universitare), a introdus în promovarea universitară criterii din ce în ce mai exigente.

Pe de altă parte, însă, învăţământul superior românesc nu a eliminat complet nici acum plagiatul. Unele cazuri dovedite dar nefinalizate cu sancţionarea autorilor ridică semne de întrebare suplimentare. Grupul de Reformă pentru o Alternativă Universitară (GRAUR) a publicat o serie de date legate de plagiatul în universităţi, dar efectele obţinute au fost modeste. [3]

Introducerea pe scară largă a *softurilor de similitudine* la nivelul şcolilor doctorale, editurilor şi revistelor de specialitate a reuşit să limiteze fenomenul care, altfel, ar fi putut lua proporţiile unui adevărat flagel.

Asociaţia Ad Astra s-a preocupat de evaluarea şi ierarhizarea universităţilor româneşti, [4] iar *Revista de Politica Ştiinţei şi Scientometrie* – serie nouă, editată de regretatul prof.dr. Petre Frangopol, membru de onoare al Academiei Române, şi grupul de cercetători pe care l-a constituit, au încercat, împreună, să promoveze scientometria în evaluarea instituţională şi individuală. [5,6]

Nici Asociaţia şi nici revista nu s-au bucurat de sprijin din partea autorităţilor; de remarcat, totuşi, că revista a fost preluată în prezent de SNSPA (Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice şi Administrative) şi pare să aibă perspective promiţătoare.

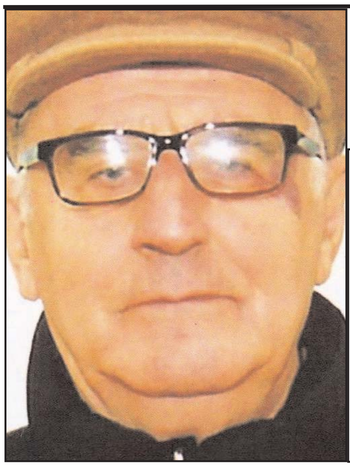
Unele universităţi au găsit diverse metode de „rezolvare” a spinoasei probleme a criteriilor, cum ar fi revistele ISI şi editurile „de casă”, astfel încât să fie îndeplinite cerinţele CNATDCU în materie de doctorate şi habilitări.

Câteva evoluţii recente, însă, încep să ne dea speranţe.

Colectivul de experţi denumit *High Level Experts Group*, pe care l-am menţionat şi anterior, a fost numit de Ministerul Educaţiei şi Cercetării în anul 2016 cu scopul elaborării unui clasament al universităţilor româneşti. [1] Acesta are la bază 13 clasamente internaţionale cunoscute, motiv pentru care a fost denumit „metaranking”.

→

Lacrima Anei

Gheorghe Mânzatu s-a născut la 13 iulie 1941, în comuna Cicăneşti, judeţul Argeş. În 1963 absolvă Facultatea de Limba Română, specializarea limba rusă, la Universitatea din Bucureşti. Lucrează ca profesor la licee din Corbeni-Argeş şi Curtea de Argeş. Activitate de publicist şi ghid turistic. Scrie poezie din liceu, dar a debutat târziu. Apreciat de scriitorii Marin Ioniţă, Ion Lică Vulpeşti, Vasile Macoviciuc ş.a.

A publicat două volume de versuri, *Mi-e dor de toate pe pământ* şi *Musteşte-n mine numai dor*, ambele la Editura Meşterul Manole din Curtea de Argeş, în 2019 şi, respectiv, 2021. Poemele alăturate sunt reluate din volumul al doilea.

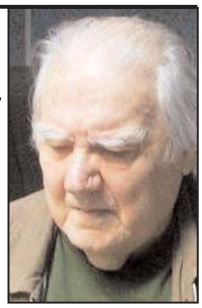
Răzleţe

Sunt mai profund
Decât e seva de mesteacăn,
În calendarul lui Dumnezeu;
Îi tot rotesc în minte
Pe părinţii mei
Născuţi în ploaie
Şi obosiţi apoi
În barba de pe deal.
Dar mă feresc
De cel născut în munte,
De Vicleanul,
Şi-i spun prin lacrimile Anei:
Ne izbăveşte, Doamne,
De cel Rău,
Amin.

Cinetică

În fiecare zi
Mă rostogolesc în adâncul pădurilor,
Mă cobor tot mai adânc
În inima părinţilor mei
Trecuţi dincolo de tăcere,
Legaţi cu lacăte la picioare;
O lacrimă a Anei
Îmi curge pe obrazul subţire
Şi totul se răscoleşte în mine.

„Şi de n-o fi cu bănat...”

Miron SCOROBETE

Eminescu are numeroase „abateri” de la limba literară. Cercetătorii, care vor să-l scoată cât mai desăvârşit în toate, îi explică aceste încălcări ale normei ca fiind licenţe poetice. Ele nu se datorează neglijenţei, spun ei, Eminescu fiind cel mai profund cunoscător al limbii române, ci nevoii de a respecta ritmul şi metrica versului.

Noi combatem această interpretare. Eminescu nu numai că nu evită asemenea „încălcări ale normei”, ci le caută cu lumânarea şi e cuprins de voluptate în folosirea lor.

Totul porneşte de la programul pe care-l considerăm preferabil în explorarea limbii. De regulă, acesta e văzut ca având o tendinţă centripetă: să tindem cât mai mult spre acel nucleu care e limba literară şi să ne descotorosim cât mai tare de elementele împrăştiate spre periferie.

Or, Eminescu, dimpotrivă, adoptă o tendinţă centrifugă. Pe el îl atrag tocmai acele frânturi de limbă împinse tot mai spre margine, uzitate tot mai sporadic, condamnate la pieire: arhaisme, regionalisme, expresii idiomatice, tocmai acelea care dau savoarea unei limbi, de care însă limba nu ştie cum să se scuture mai repede.

Acestea îl atrăgeau irezistibil pe Eminescu. Când a bătut cu pasul, cum însuşi zice, toate ţinuturile româneşti, pe acestea le căuta. La Viena, unde erau studenţi români de pretutindeni, aceştia povestesc că mereu îi întreba: la voi cum se zice la asta? Pe acestea le reţinea el şi din hrisoavele vechi pe care le cerceta cu împătimire.

Voi exemplifica recurgând la doar câteva formulări eminesciene, considerate de exegeţi „licenţe poetice”, dar care există în limbajul din Ţara Haţegului şi pe care Eminescu le folosea deliberat.

Făclie de veghe pe umezi morminte. „Umezi” în loc de „umede” este în toate tratatele considerată licenţă poetică pentru încadrarea în ritm. Dar Eminescu nu făcea o licenţă poetică, ci doar se exprima în limbajul de la Haţeg, unde „umezi” se foloseşte şi pentru masculin, cărbuni umezi, şi pentru feminin, cămăşi umezi.

A noastre inimi îşi jurau… în loc de „Ale noastre inimi”. În Ţara Haţegului, şi nu numai, grupul *al, a, ai, ale* este redus la o singură vocabulă: *a*. Astfel: a nost copil, a noastă fată, a noşti copii, a noaşte fete. Deci şi „A noastre inimi…”

Şi câţi codri-ascund în umbră strălucire de izvoară! Eminescu nu „inventează” forma „izvoară” pentru a rima cu „fecioară”, ci uzează la modul cel mai firesc de limbajul de la Haţeg în care pluralele terminate în limba literară cu *re* aici se pronunţă *ră:* covor – covoară, topor – topoară, car – cară.

Toată lumea ştie şi recită după solul cu *năframa-n vârf de băţ: …şi de n-o fi cu bănat,* dar ia întrebaţi-vă unii pe alţii ce înseamnă acel „bănat”, că, e limpede, cu Banatul geografic nu are nicio legătură. Ei, dacă aţi vorbi *Graiul din Ţara Haţegului,* cum îşi intitula Ovid Densuşianu o carte de referinţă, aţi şti că aici verbul „a se bănăta” e unul dintre cele mai frecvente, el însemnând „a se plânge”, iar haţeganii având a se bănăta de multe.

M-am limitat la Ţara Haţegului – iar exemplele ar mai putea continua mult – din patriotism local, recunosc, dar nu doar. Am profitat şi de faptul că, dacă tot cuprinsul românesc lui Eminescu i-a fost peste măsură drag, palma aceasta de loc (palma lui Dumnezeu), chintesenţă a întregului cuprins românesc, i-a fost scump cu deosebire şi scria astfel despre el: „Un ţinut în care populaţia, de aproape 200.000 de suflete, e exclusiv românească şi de lege răsăriteană, […] un ţinut din care a ieşit familia Corvinilor, probabil şi a Basarabilor şi a dinaştilor din Moldova chiar.

E probabil că şi dinaştii Moldovei sunt originari din Haţeg.”

Adevăr intuit de Geniu, acum dovedit. L-au confirmat cu metodele ştiinţei savanţi precum marele istoric Gheorghe Brătianu sau marele geograf Ion Conea. Donatorul celebrei icoane de la Densuş cu Iisus adolescent în port tradiţional românesc este un Crâstea Muşat, unchi al lui Ştefan cel Mare.

Un ordin recent al ministrului Educaţiei (aprilie 2021) utilizează metarankingul pentru finanţarea diferenţiată a cercetării din universităţile româneşti, ceea ce constituie un foarte bun început. [7]

În măsura în care se va menţine întocmirea anuală a metarankingului, iar finanţarea cercetării din universităţi va fi direct proporţională cu poziţia ocupată în clasament, va exista un important mecanism stimulativ, cu consecinţe directe asupra calităţii cercetării.

Faptul că patru universităţi de medicină şi farmacie româneşti se regăsesc pe poziţii onorante în clasamente recunoscute arată că învăţământul superior medical românesc a devenit conştient de necesitatea de a se alinia valorilor acceptate la nivel internaţional.

Industria şi economia. Cercetarea industrială a fost, prin tradiţie, apanajul institutelor de cercetare, inovare şi proiectare şi a avut ca rezultat numeroase produse cu impact direct asupra dezvoltării economice.

În cazul medicinii, cercetarea farmaceutică poate fi inclusă în această categorie.

Faţă de cercetarea academică, cea industrială are de la început obiective lucrative.

Se insistă foarte mult în ultimul timp, la nivel internaţional, asupra promovării *spiritului antreprenorial* în întreaga cercetare, astfel ca acest domeniu să-şi poată câştiga independenţa financiară.

În acest context este recomandabil ca inclusiv academiile să aibă o viziune mai adaptată necesităţilor prezentului. Acestea s-ar putea transforma, cel puţin parţial, în instituţii antreprenoriale, componentă a sectorului privat non-profit sau chiar a sectorului privat de afaceri.

În acelaşi timp, trebuie remarcat faptul că o cercetare „industrială” puternică are nevoie de o industrie puternică; ideal ar fi nu ca cercetătorii să descopere noi produse, pe care după aceea să încerce să le transfere industriei, ci industria să vină cu proiectele (sau cel puţin cu descrierea produselor de care are nevoie) şi cu finanţarea aferentă, iar cercetătorii să le ducă la îndeplinire.

Conectarea cercetării la industrie şi economie şi invers, rămâne una din marile provocări în viitorul apropiat.

Marea problemă a cercetării medicale, ca şi a întregii cercetări româneşti, o constituie finanţarea.

După anul 2000 (an în care a fost implementat programul „Viasan”), finanţarea a făcut progrese substanţiale, dar insuficiente pentru ca cercetarea medicală românească să devină competitivă la nivel internaţional.

În prezent, finanţarea cercetării în România se situează la un nivel foarte scăzut comparativ cu media europeană, ajungând în 2021 la 0,18% din PIB, faţă de 2%, cifra la care Guvernul României se angajase să ajungă; altfel exprimat, finanţarea cercetării în România este de 20 de ori mai mică pe cap de locuitor decât media europeană. [8]

În plus, finanţarea este inconstantă şi lipsită de predictibilitate, ceea ce duce, printre altele, şi la o fluctuaţie a personalului (conturându-se tendinţa cercetătorilor de a se muta frecvent dintr-un loc in altul, în funcţie de finanţare).

Ce soluţii sunt?

De curând, un grup de cercetători români, constituiţi într-o „Reţea de solidaritate”, propune introducerea aşa-numitului *model Haldane* [9].

Ideea este de a lăsa cercetătorii să se auto-guverneze, eliminând, pe cât posibil, ingerinţele politice, mai ales când este vorba de competiţii de proiecte. În multe ţări au fost înfiinţate fundaţii sau comitete cu personalitate juridică care gestionează procente importante din bugetul public alocat cercetării în ţara respectivă (vezi NSF în SUA, Research Council în Marea Britanie, CNRS în Franţa, CNR în Italia, asociaţiile Max Planck şi Fraunhofer în Germania).

În contextul politic actual, pare puţin probabil ca un asemenea model să poată fi introdus în România. În schimb, apariţia fondurilor europene a reprezentat un balon de oxigen şi pentru cercetarea medicală românească.

S-au construit noi unităţi de cercetare la Bucureşti, Cluj-Napoca, Iaşi sau Timişoara şi s-au derulat proiecte importante, ca de exemplu proiectul „Angionet” al Academiei de Ştiinţe Medicale, în valoare de aproximativ 25 de milioane de euro, prin care au fost dotate cu angiografe 17 spitale şi au fost efectuate cercetări în domeniul cardiologiei, neurologiei şi oncologiei digestive.

Iar de Planul de redresare şi rezilienţă (PNRR) se leagă multe speranţe.

Soluţia pe termen lung a finanţării cercetării este dezvoltarea unui sistem de subordonare multiplă, care să însemne, în acelaşi timp, şi finanţare multiplă. Embrionul unui astfel de sistem există: cercetarea medicală se desfăşoară în unităţi care aparţin Ministerului Sănătăţii, Ministerului Educaţiei, Ministerului Cercetării sau Academiei Române, de multe ori în paralel şi în strânsă legătură cu procesul de învăţământ şi cu asistenţa medicală.

Este nevoie de o legislaţie adecvată, care să asigure cadrul legal pentru o astfel de subordonare şi finanţare multiplă.

În afara competiţiilor de proiecte care se organizează periodic, o altă soluţie ar fi şi finanţarea *top-down,* prin care marile institute pot fi finanţate direct. Finanţarea *top-down* ar putea să ţină cont în mai mare măsură de strategia naţională şi de specializarea inteligentă, direcţionând resursele către acele arii ale cercetării care constituie priorităţi naţionale. (Va urma)

Referinţe

1. Ordinul de ministru nr. 5665, din 27.10.2016.
2. S. Matu, D. Banabic, C. Buzea, D. David, B. Florian, A. Miroiu, A. Prisăcariu, L. Vlăsceanu, Metarankingul Universitar-2020 Clasamentul Universităţilor din România (https://ad-astra.ro/wp-content/uploads/2020/11/Metarankingul-Universitar-2020.pdf).
3. GRAUR. O statistică a plagiatului – autori de scrieri plagiate (1). Grupul pentru Reformă şi Alternativă Universitară – Echipa Indexului Operelor Plagiate, 10 aprilie 2018.
4. R. Florian, Universităţile din România şi clasamentul Shanghai. Ad Astra 5, 2006 (https://www.ad-astra.ro/journal/8/florian_shanghai_romania.pdf).
5. D. David, P. Frangopol, Grup de analiză, atitudine şi acţiune în politica ştiinţei din România (Think Tank – G3A), înfiinţat ca urmare a propunerii „mesei rotunde” organizate de *Revista de Politica Ştiinţei şi Scientometrie* – Serie nouă la Universitatea Bucureşti, în 4 decembrie 2013, Revista de Politica Ştiinţei şi Scientometrie, 3(2) (2014), 100-102.
6. P. Frangopol, Indexul Hirsch – un nou indicator scientometric pentru evaluarea rezultatelor unui cercetător ştiinţific, *Revista de Politica Ştiinţei şi Scientometrie* – Serie nouă. 2012, vol. 1, nr. 1, pp. 75-78 (https://rpss.inoe.ro/articles/indexul-hirsch-un-nou-indicator-scientometric-pentru-evaluarea-rezultatelor-unui-cercetator-stiintific).
7. ORDIN Nr. 3747/2021 din 28 aprilie 2021 privind finanţarea cercetării ştiinţifice universitare din cadrul instituţiilor de învăţământ superior de stat în anul 2021. Emitent: Ministerul Educaţiei publicat în *Monitorul Oficial* nr. 475 din 6 mai 2021
8. https://www.research.gov.ro/ro/articol/2427/sistemul-de-cercetare-bugetul-cercetarii-executie.
9. https://publications.parliament.uk/pa/cm200809/cmselect/cmdius/168/16807.htm.

Homo sapiens

Naţionalism şi revizionism, în preajma Primului Război

Marian NENCESCU

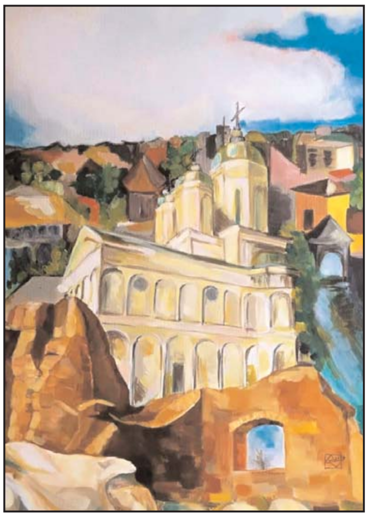
Potrivit conceptelor geopolitice, *revizionismul,* în sensul acordat de Declaraţia de la Londra, din 1871, reprezintă posibilitatea revizuirii, pe cale juridică, a unui tratat sau a unei decizii internaţionale. Asociat termenului de *revizuire,* care, prin extindere, presupune inclusiv modificarea statutului politic al unor teritorii, chiar prin folosirea forţei armate, apare şi noţiunea de *iredentism,* respectiv, o acţiune de tip naţionalist, având drept scop integrarea la un stat a unor teritorii unde se vorbeşte majoritar o altă limbă decât cea a statului respectiv. Ambele concepte, născute în veacul al XIX-lea, au proliferat odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, fiind asociate cu unele acţiuni de tip imperialist, de revendicare a unor teritorii şi regiuni considerate ocupate pe nedrept.

În cadrul Conferinţei de Pace de la Paris (1919-1920) s-a analizat inclusiv posibilitatea revizuirii unor tratate internaţionale ce vizau stabilirea graniţelor, dar numai cu *consimţământul* statelor direct interesate, situaţie ce va fi curând ignorată şi chiar încălcată. Prevăzută, aşadar, în dreptul internaţional ca o posibilitate legală de reparaţie a unor nedreptăţi, adesea *istorice,* revizuirea a fost lăsată în perioada interbelică la aprecierea unor autorităţi nespecificate, uneori chiar fără vocaţie juridică, fiind folosită abuziv ca o formă de intimidare a statelor mai mici. În acest fel, mişcarea revizionistă, asociată adesea cu iredentismul revanşard, a prins contur în unele state europene ce s-au considerat nedreptăţite de hotărârile luate la Paris, respectiv în Italia, iniţial, apoi în Germania şi Ungaria, state care chiar au legiferat aceste procedee juridice, situate la limita legalităţii. Prima ţară europeană care a cuprins „doctrina fascistă" de tip revizionist într-un program politic a fost Italia. Astfel, într-un material programatic al Partidului Naţional Fascist, elaborat în 1932, era menţionat explicit *principiul iredentismului* drept mijloc pentru susţinerea unificării teritoriale (Dr. L. Lazăr, dr. C. Vlad, *Politica revizionistă a Ungariei în perioada 1918-1944 şi antirevizionismul românesc,* Cluj-Napoca, Ed. G. Bariţiu, p. 1225). Curând, programului italian revanşard şi şovin se vor alătura şi alte state europene, respectiv Germania hitleristă, devenită chiar port-stindardul luptei iredentiste, dar şi, în opinia autorilor citaţi, Ungaria, Bulgaria şi Polonia.

Doctrina oficială a partidelor aflate la putere în ţările respective prevedea, între altele, revizuirea *totală* a tratatelor postbelice, considerate abuzive şi neconforme cu „adevărul şi cu voinţa popoarelor lor". În special Ungaria, pe fondul sărăcirii accentuate a populaţiei, datorată războiului, a folosit acest mijloc de satisfacere a aşteptărilor publice în mod pur propagandistic, alimentând artificial *mitul Ungariei Mari* (sau al Ungariei Milenare), o utopie politică, în fond, câtă vreme statul maghiar, atâta cât a funcţionat sub această formă, a fost un conglomerat de etnii diferite, nicidecum un stat unitar, cum lăsau să se creadă conducătorii săi.

Din punct de vedere strict istoric, problema revizionismului maghiar, şi implicit a iredentei, nu a apărut neapărat în contextul făuririi României Mari. După aprecierile lui Nicolae Iorga, formulate în lucrări precum *Neamul românesc în Ardeal şi Ţara Ungurească* (2 volume, Bucureşti, 1906, 470 p., reeditat în 1939) şi *Istoria Românilor din Ardeal şi Ungaria* (2 vol., Bucureşti, 1915, reeditat în lb. franceză, 1940), problema afirmării drepturilor naţionale ale românilor din Transilvania şi, în context, reacţia maghiară revizionistă are rădăcini istorice, fiind: „O luptă tenace, plină de incidente de un tragism adesea ignorat sau necunoscut, între naţiunea dominantă şi naţionalizaţi" (v. *Les Hungrois et la nationalité roumaine,* Proces de presse, Vălenii de Munte, 1909, p. 3).

După declanşarea Primului Război Mondial, se intensifică lupta pentru afirmarea drepturilor naţionale româneşti, fiind susţinută intens de marele savant, prin ziarul său, *Neamul Românesc*. Pornind de la *principiul naţional*, ce prevedea „imperios", ca fiecare neam „să trăiască pentru sine şi în marginile dreptului său", Nicolae Iorga atrăgea atenţia, într-un lung articol, publicat în 1917 în *Neamul Românesc* (*Principiul naţional: originea şi dezvoltarea lui*, 7 părţi, februarie-martie), asupra pericolului ca doctrina naţionalistă să ducă direct la imperialism: „Cum Austro-Ungaria nu e opera vreunui suflet, este condamnată a peri cu siguranţă ori de vor ajuta-o socialiştii ruşi, ori nu" (*Neamul Românesc*, nr. 144, 29 mai 1917). În aceste condiţii, pretenţiile Budapestei de a administra în continuare teritoriile româneşti, intrate „târziu şi sfios sub dominaţia Arpadienilor", îi pare lui Iorga „O idee sălbatică, demnă de notarul regelui Bela sau a altui scrib stupid din acea vreme, o *turbăciune* (s.n.) care nu trebuie uitată" (*Ibidem*, 14 iunie 1917).

Ulterior, respectiv după 1918, chestiunea naţională din Ardeal a intrat, evident, într-o fază nouă. În acest context, renaşte ideea *Daciei româneşti,* devenită de la sfârşitul anului 1918 o realitate concretă: „Opera ce o avem în faţă întreagă, ce nu se dăruieşte României de azi, va fi a României, o vom păstra şi o vom dezvolta şi va rămâne aşa, în ciuda invidiei şi a urii pe care le trezeşte şi le va hrăni la duşmanii noştri seculari", scria Nicolae Iorga (*Ibidem,* 28 noiembrie 1918).

Aşadar, în viziunea lui Nicolae Iorga, revizionismul interbelic nu a fost un produs spontan al prăbuşirii monarhiei dualiste Austro-Ungare, ci un rezultat al unei îndelungi evoluţii istorice. În consecinţă, marele savant a răspuns concret unor solicitări venite din partea Serviciului Propagandei (parte integrantă din Direcţia Presei şi a Propagandei, ce a funcţionat după 1927, în Regatul României, iniţial la Preşedinţia Consiliului de Miniştri, ulterior la M.A.E., iar din 1938, la M.I., pentru a deveni, din 1939, un minister de sine stătător, transformat ulterior de mareşalul Antonescu în subsecretariat de stat – cnf. Constantin Buşe, Nicolae Dascălu, *Nicolae Iorga şi revizionismul maghiar,* Bucureşti, Ed. Universităţii, Bucureşti, 1993, reeditată la Iaşi, Ed. Tipo Moldova, 2011), susţinând prin conferinţe, intervenţii parlamentare şi publicarea de broşuri, articole şi note de răspuns, eforturile oficiale de contracarare a provocărilor revizioniste şi iredentiste. Traduse şi difuzate intens în străinătate, astfel de texte cu caracter aparent propagandistic, au produs suficientă emoţie în mediile revizioniste maghiare (şi nu numai!), determinând adesea răspunsuri disproporţionate. De altfel, justeţea tezelor iorghiste, exprimate elegant şi argumentat, a fost apreciată şi de istoricii polonezi (iniţial susţinători, din aceleaşi motive revizioniste, ai tezei maghiare – cnf. Arhivele Statului. Fondul Propagandă, Dosar 652, Legaţia Română din Varşovia, 1032, ataşat de presă A. Cotruş).

Fără a insista în mod special asupra „polemicilor" stârnite de răspunsurile lui N. Iorga la adresa atacurilor iredentiste, formulate în presa străină de contele Istvan Bethlen, iniţiatorul în Ungaria al Ligii Naţionale, care a promovat alianţa cu Italia fascistă, în speranţa revizuirii Tratatului de la Trianon, vom semnala că texte precum *Réponse au conférence du comte Bethlen sur la revision du Traité de Trianon* (Bucureşti, 1933) sau *Răspunsul la Declaraţia lui Mussolini privind refacerea Ungariei ciuntite* (Bucureşti, 1936), au avut un ecou internaţional, inspirându-i şi pe alţi cercetători români, precum istoricul şi arhivistul Aurelian Sacerdoţeanu (autorul lucrării *Considération sur l´histoire des roumains au Moyen Ages,* 1933, scrisă la îndemnul şi sub supravegherea lui N. Iorga) să se pronunţe pe această temă: „Spre a servi propagandei româneşti în străinătate şi a fi folosită în propaganda noastră antirevizionistă" (*Ibidem,* Arhivele Statului, Dosar 1112 Propagandă, 1933, f. 1-9).

Semnificativă în acest sens este conferinţa susţinută la 1 decembrie 1936, în Sala festivă a Prefecturii de Maramureş de Alexandru Filipciuc/Filipaşcu, profesor şi preot greco-catolic (fost viceprimar al Sighetului între 1933-37, născut la Petrova, 20 aprilie 1902 – d. în detenţie, Valea Neagră, jud. Constanţa, 20 decembrie 1952), considerat azi „un patriarh al istoriografiei maramureşene", în special pentru lucrările sale (unele publicate postum): *Istoria Maramureşului* (1940), *Voievodatul Maramureşului* (1945) şi, cu deosebire, *Enciclopedia familiilor nobile maramureşene de origine română* (ed. a II-a revizuită şi adăugită, Bucureşti, Ed. Eikon, 2015).

În linia observaţiilor şi a comentariilor iorghiste, Alexandru Filipaşcu se arată surprins de reacţia Italiei la pretenţiile revizioniste maghiare: „Nu pentru că s-ar putea revizui graniţele noastre definitive, pentru că, în fond, *revizionismul este o poveste de adormit copii, un vis irealizabil* (s.n.), sunt surprins, ci văzând că revizionismul unguresc este sprijinit tocmai de Italia, ţară ce trece cu atâta uşurinţă peste afinităţile noastre de sânge şi peste Tratatul de la Trianon şi emite lozinca: Dreptate pentru Ungaria, marea mutilată!" (*Revizionismul maghiar şi drepturile noastre asupra Daciei*, discurs, Sighet, Tipografia ASTRA din Maramureş, 1936).

A fost oare Ungaria nedreptăţită şi „mutilată", la Trianon? Răspunsul lui Alexandru Filipaşcu este limpede: „Nu numai că nu a fost nedreptăţită, ci, peste aşteptările ei, a fost chiar protejată, în defavoarea românilor" (*Ibidem*, p. 8). Concret, elementul românesc din „Vechea Dacie", atât cea superioară, cât şi cea inferioară, a fost şi a rămas majoritar. În prezent, continuă Al. Filipaşcu, prin Tratatul de la Trianon, o bună parte din acest teritoriu este *deznaţionalizat:* „La venirea lor, ungurii au ocupat numai partea dintre Tisa şi Dunăre, iar acesta e singurul ţinut asupra căruia ei au continuitate". Teza că Ungaria nu e o jertfă, ci o beneficiară a Trianonului nu este, aşadar, cu totul nouă, ea fiind de actualitate cum vedem, încă din perioada interbelică: „Dacă vorbim de mutilare, aceasta nu s-a făcut din pământ unguresc, ci, din contră, din ţinuturile româneşti care au asigurat apetitul de lăcomie al grofilor unguri, nesatisfăcut de o ţară aşa de mică! Aşadar, în loc să ducă o politică cinstită şi sinceră de colaborare cu vecinii, precum Austria şi Turcia, Ungaria a ales calea fabulaţiei, vorbind de un «blestem» şi de un «fanatism istoric», uitând că situaţia din anii de după război se datorează exclusiv grofilor, care, dezertând de la datorie, au cedat ţara comunizării bolşevice" a lui Bela Kun (sau Kohn – n.n.), de sub teroarea căruia i-am eliberat noi, românii" (p. 10).

→

Homo sapiens

Pe de altă parte, observă Alexandru Filipaşcu, pretenţia dominaţiei Ungariei Milenare nu are, asupra întregului teritoriu transilvan, inclusiv Maramureşului, niciun temei istoric: „La origine, un popor nomad şi, cu deosebire, crud şi necivilizat, poate cel mai sălbatic dintre popoarele ce au poposit în Europa, fapt ce i-a făcut pe primii creştini să înalţe rugi de îndrumare către cer: *„Ab Hungaria libera nos, Domine!*, lipsiţi chiar de limbă proprie şi vorbind *avara,* ungurii s-au afirmat ca *vasali ai Papalităţii,* situaţie ce a îndepărtat neamul nostru de credinţa catolică şi de Roma, reuşind să se impună exclusiv prin cuceriri făcute cu armate mercenare". Altfel, după invazia tătărească de la 1241, Transilvania s-a administrat local prin *jus valachicum,* timp de un secol, iar după 1526 s-a instaurat dominaţia turcească, până la 1699, când a intrat sub stăpânire austriacă, până în 1867, când s-a constituit Dualismul Austro-Ungar. Aşadar, în loc de un „mileniu" de dominaţie ungurească, avem mai puţin de 100 de ani de stabilitate politică exclusiv maghiară. Despre Maramureş, Alexandru Filipaşcu ne spune că a fost cucerit militar între secolele XII-XIV, dar *nu definitiv şi alienabil,* cu atât mai mult, în vremea Dualismului, rezistenţa maramureşeană a funcţionat, fiind menţionaţi în acest sens Prefecţii români Iosif Man şi Vasile Mihalca, ambii şi membri ai ASTREI, care au ţinut sus steagul românităţii.

Despre elementul românesc în Ardeal, şi cu deosebire în Maramureş, Alexandru Filipciuc/Filipaşcu, semnalează un fapt dovedit istoric: constant, ungurii au falsificat recensămintele, ascunzând adevărul de necontestat: populaţia ungurească a fost şi este o minoritate în Ardeal, şi cu deosebire în Maramureş. Spre a susţine acest adevăr, am făcut apel la o sursă independentă. Astfel, la Recensământul din 29 decembrie 1940, în judeţul Maramureş dintr-un total de 165.500 de locuitori, peste 93.000 erau români. O situaţie similară întâlnim la Satu Mare (din 295.000 de locuitori, 178.500 erau români şi 74.100 unguri, iar în Năsăud, din 144.000 de locuitori, 103.000 erau români şi numai 7.400 unguri – sursa: Mircea Vâlcu-Mehedinţi, *Dezvăluiri. Faţa necunoscută a istoriei României,* Bucureşti, tipărită în regie proprie, 2008, p. 161).

Ca o concluzie: Tratatul de la Trianon nu a creat graniţe artificiale, nu a generat, prin prevederile sale, revizionismul şi iredentismul maghiar, din contră, politica de deznaţionalizare a fost, practic, asumată de statul maghiar, fiind îndreptată împotriva populaţiei româneşti, majoritare. Un argument în acest sens îl aduce Alexandru Filipaşcu în conferinţa sa: în 1913, românii din Sighet, prin glasul academicianului Ioan Mihaly de Apşa, au solicitat autorităţilor maghiare permisiunea de a înfiinţa o Filială a ASTREI. Răspunsul autorităţilor, prin glasul şefului poliţiei locale, Gheorghe Ibrany, a fost categoric negativ: „Cererea românilor nu o ia la cunoştinţă, iar ţinerea adunării se interzice. În Ungaria nu este de dorit decât *promovarea culturii maghiare* (s.n.), căci promovarea altor culturi împiedică promovarea ideii de naţiune maghiară" (*Revizionismul maghiar*, p. 19).

Din păcate, naţionalismul constructiv, promovat cu atâta vigoare şi, am spune, eleganţă ştiinţifică de Nicolae Iorga şi, am văzut, de Alexandru Filipciuc/Filipaşcu, în Maramureş, nu a avut câştig de cauză, la fel cum nu au avut nici alte iniţiative, mai radicale, cum a fost Liga Antirevizionistă Română etc. iniţiată în anii ´30 ai secolului trecut de jurnalistul Stelian Popescu, patronul ziarului *Universul.* Într-un text programatic, intitulat *Drumeţ în calea lupilor,* Nicolae Iorga sintetizează astfel lupta naţională din perioada României Mari: „Aşa mergem din veac în veac, ca drumeţul în calea lupilor. S-ar fi luptat cu un singur duşman, dar el era prins din toate părţile. Şi apoi s-au găsit minţi uşoare care, fără a urmări toate fazele tragediei, au spus, dând din cap în trecere, că a fost un laş" (*Neamul Românesc,* 4 septembrie 1940, p. 1).

Şi, spre a nu crea impresia că asaltul revizionist şi iredentist a încetat odată cu instaurarea puterii comuniste, voi cita, în încheiere, câteva documente elaborate de autorităţile locale din judeţele Maramureş, Satu Mare, Bihor şi Sălaj, respectiv de Inspectoratele Teritoriale de Jandarmi, în cursul anului 1945, referitoare la continuarea actelor de provocare: „Populaţia maghiară se manifestă în toate împrejurările prin acte de propagandă internă, un caz concret fiind chiar de Crăciun (1945 – n.n.), când a fost semnalată prezenţa unor agitatori unguri care făceau propagandă pentru alipirea Maramureşului la Ucraina Subcarpatică" (Antonio Faur, *Starea de spirit a locuitorilor din judeţele de nord-vest ale Transilvaniei în 1945,* Oradea, Ed. Universităţii, 2006, p. 289). Situaţii similare s-au semnalat şi în celelalte judeţe limitrofe, astfel că aproape fiecare Notă informativă se încheia cu recomandarea: „A se lua măsuri pentru aprovizionarea judeţului cu alimentele necesare; a se lua măsuri contra agitatorilor maghiari din Sighet; a se pune în vedere populaţiei de origine ruteană să se încadreze în noua ordine românească sau să solicite schimbul de populaţie; *a se interveni pe lângă partidul comunist pentru a nu mai fi toleraţi în partid cetăţenii de origine maghiară care fac propagandă în speranţa că Ardealul va fi din nou cedat Ungariei"* (s.n., p. 255).

În concluzie propaganda iredentistă a continuat şi după instaurarea, la 22 septembrie 1944, a Comisariatului (sovietic) pentru administrarea Transilvaniei, instituţie ce a funcţionat parţial, factorul de decizie, pe frontiera de nord a României, fiind, de fapt, comandamentele militare sovietice, care tolerau iredenta, în scopul şantajării guvernului român pentru acceptarea unei orientări politice pro-comuniste, fapt constatat şi de autorităţile publice locale: „Nu doar în Baia Mare, dar şi în tot Maramureşul nu se admite administraţia românească" (Arhivele României. Fondul Preşedinţia Consiliului de Miniştri, Fond Cabinet Sănătescu-Rădescu, Dosar 1397, p. 29).

Un răspuns modern, ferm şi definitiv, sperăm noi, la provocările maghiare, care nu au încetat nici azi (dacă judecăm după reacţiile politice disproporţionate, formulate de autorităţile Ungariei, cu prilejul Centenarului Trianonului), îl reprezintă înfiinţarea Ordinului Cavalerilor Marmaţieni, instituţie culturală, şi nu numai, care, citām: „În afara semnificaţiei de consacrare a tradiţiilor nobiliare, are, cel puţin în condiţiile actuale şi o semnificaţie cultural-ştiinţifică" (Alexandru Surdu, *Ordinul Cavalerilor Marmaţieni,* Tg. Mureş, Ed. Ardealul, 2020, p. 193). Constituit în ultimul deceniu, prin strădania unor patrioţi desăvârşiţi, între care regretaţii academicieni Ionel-Valentin Vlad şi Alexandru Surdu, dar şi academicianul Emil Burzo, descendent al Familiei nobiliare Gorzo, de Ieud, iubitori ai tradiţiilor, transformate într-un adevărat crez de viaţă („Tradiţia este merindea Sufletului", repeta adesea Profesorul Alexandru Surdu o sintagmă, preluată de la Liviu Rebreanu şi desăvârşită de confratele nostru, profesorul Ilie Gherheş), Ordinul reuneşte deopotrivă pe membrii Asociaţiei Bogdan-Dragoş a Urmaşilor Nobilimii Maramureşene, dar şi, prin extindere, pe toţi intelectualii cu origini maramureşene, ale căror performanţe intelectuale le-au permis să ocupe locuri onorabile în politică, administraţie, ştiinţă sau cultură, dornici să păstreze pathosul vremurilor când maramureşenii aveau conştiinţa demnităţii nobiliare, iar însemnele lor heraldice aveau măreţie de simbol. De aceea, sunt încredinţat că deviza sub care Profesorul Alexandru Surdu şi-a trăit ultimii ani ai vieţii: *Vera Fides! Usque ad Mortem!,* şi pe care o văd, cu ochii minţii, săpată pe piatra sa tombală, va lumina norii şi ceaţa istoriei şi, ca să-l parafrazez pe Profesor, „va suna ca o trâmbiţă de aramă" în pieptul fiecărui cavaler Marmaţian, chemând oamenii pământului, *terranii* din Terra străbună, la lupta antiiredentistă şi antirevizionistă din Ardealul de Nord, niciodată pe deplin ocupat. „Adică pentru totdeauna!"

Semn(al) de carte

Paul Gheorghiescu, Alexandru Gheorghiescu, *Istoria hidroenergeticii româneşti. Vol. I, 1884-1970. De la microcentrala castelului Peleş la marea centrală Porţile de Fier,* Asociaţia REST.ART, Editura Nouă, Bucureşti, 2021 (664 pag.)

O prezentare enciclopedică, profesionistă, a hidroenergeticii româneşti de la începuturi până în anul 1970, cu centralele, mari şi mici, descrise cronologic, în ordinea realizării lor. Sunt menţionate proiecte mai vechi, abandonate sau perfecţionate în timp, actele normative, etapele de construire, punerea în funcţiune, caracteristicile tehnice, situaţia de azi, eventuale avarii sau evenimente neprevăzute. Numeroase planşe tehnice şi fotografii completează textul. Volumul al doilea se va ocupa de centralele hidroelectrice realizate în intervalul 1970 – 2020.

„Epopeea hidroenergeticii româneşti a continuat în forţă până în anul 1990, când schimbarea regimului politic şi noile reguli ale economiei de piaţă au modificat priorităţile de investiţii în România.

Ajungem astfel la motivarea demersului autorilor de a scrie istoria acestui fascinant domeniu al tehnicii româneşti, hidroenergetica. (…)

Fără a cunoaşte istoria nu putem fi cuprinşi de inspiraţia, pasiunea şi forţa indispensabile realizării oricărei lucrări valoroase şi durabile. (…)

Generaţiile de astăzi trebuie să înţeleagă că beneficiază de o valoroasă zestre hidroenergetică atât de necesară economiei româneşti, care trebuie păstrată şi gospodărită cu sfinţenie, în interesul poporului român." (Autorii, la începutul cărţii)

Timotei Prahoveanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureştilor, *Însemnări pe lespedea inimii,* vol. I şi II, Editura Cuvântul Vieţii, Bucureşti, 2021

În ultimul sfert de veac, călătorind prin Moldova, Bucovina, după 2007, în Muntenia, vremelnic la Atena-Grecia şi mai târziu pe urmele Mântuitorului Iisus Hristos la Ierusalim, am cunoscut oameni care au trăit frumos viaţa, uneori cu adiere de sfinţenie, care, prin lucrare dăruitoare, vădeau că Dumnezeu sălăşluieşte în tainiţa inimii lor. Unii au răposat în mireasma sfinţeniei, alţii continuă călătoria către Cetatea veşniciei, *căci nu avem aici cetate stătătoare, ci o căutăm pe aceea ce va să fie* (*Evrei* 13, 14), Ierusalimul ceresc, având slujiri în locul rânduit de Dumnezeu. Unii m-au impresionat prin credinţa statornică şi deplina încredinţare în mâinile lui Dumnezeu, prin iubirea lor, adeseori fără margini, faţă de Părintele ceresc şi nădejdea neclintită în rânduiala Sa, alţii prin smerenia, blândeţea şi îndelunga-răbdare în încercări, prin frumuseţea lor interioară ori prin generozitate, alţii prin discernământul şi harismele de care s-au învrednicit, iar alţii prin curajul şi bărbăţia cu care au înfruntat potrivniciile. (…)

Cele două volume intitulate *Însemnări pe lespedea inimii* sunt închinate acestor chipuri luminoase care mi-au călăuzit într-un sfert de veac şi mai bine călătoria pământească. Câteva dintre evocări şi medalioane au fost publicate la momente jubiliare, aniversare sau comemorative, ori cu prilejul alcătuirii unor volume omagiale.

Înainte de a fi publicate, toate au fost scrise pe lespedea inimii mele. Am ordonat aceste evocări şi medalioane în funcţie de treapta slujirii în Biserică şi de anul naşterii celor evocaţi. Este un principiu al istoriei care se cuvine a fi respectat. (Autorul, în Prolog)

Homo sapiens

Câteva stereotipii postdecembriste

Mihaela MALEA STROE

Deunăzi mi-am vizitat două prietene, două distinse doamne octogenare, cu o vastă experienţă de viaţă, odinioară foarte active, pasionate de profesia lor şi cu însemnate performanţe în domeniul cercetării ştiinţifice.

Am povestit de una – de alta şi, cum-necum, discuţia a derapat la un moment dat spre campaniile electorale care, la noi (dar şi aiurea) sunt însoţite, fără excepţie, de circul manipulator aferent. Una dintre doamne ne-a spus că s-a decis de ceva vreme să nu mai voteze, să nu mai participe în niciun fel la mascarada periodică. Pentru această decizie, cei tineri din familie au mustrat-o: „Dacă nu votezi, n-ai dreptul nici să critici, nici să te revolţi!”

Deşi m-am desprins şi eu de mult de arena dezgustătoarelor trânte politice aborigene, mi-am amintit instantaneu că – de prin 2000 încoace – am tot auzit această replică, în variantă generalizată, repetată mecanic nu doar de tinerii cărora „repe-zeala”/superficialitatea li se pot (încă) ierta, ci şi de persoane mature: „Cine nu votează, n-are dreptul să se revolte şi să critice!” Nu ştiu cine a lansat această stupizenie devenită una dintre stereotipiile propagandistice *suprapartinice* straşnic înşurubate în mintea alegătorilor pătrunşi până în rărunchi (mare lucru orgoliul!) de misia lor electorală... Turmentaţi, ca personajul lui Caragiale, acum mai mult la figurat decât la propriu, nu se ostenesc să discearnă că *dreptul la vot* (slavă Domnului că nu-i *obligaţie,* ca în „epoca de aur”!) este un *drept cetăţenesc! Dreptul la revoltă şi atitudine critică* este un *drept general-uman, inalienabil,* prin urmare *nu poate fi condiţionat* (de către nimeni, niciunde, nicicând) *de exercitarea prealabilă a celui cetăţenesc*. Şi nu par să conştien-tizeze că numai tiranii încearcă (fără succes deplin şi definitiv, după cum ne arată istoria) să interzică revolta. Nu e nevoie de un IQ einsteinian pentru a înţelege asta. E nevoie, în schimb, de un dram de independenţă în gândire pentru a respinge replicile găunoase, tiparele, şabloanele furnizate de-a gata prin gura presei, prin gura politicienilor ori a deta-şamentelor de propagandă. Nu îndemn pe nimeni să nu voteze, însă cei care spun (parafrazându-l pe N. Djuvara) că absenţa de la vot înseamnă *laşitate* sau că românii nu prea votează... *din lene* (Liiceanu, într-un interviu cu Buhnici), ar trebui *să ia în calcul* şi faptul că absenteismul poate fi o formă de *revoltă,* de *protest paşnic*, o palmă non-violentă, simbolică, pe obrazul gros şi insensibil ca pielea de bizon al politicienilor care ne-au dezamăgit, şi dezamăgit, şi dezamăgit, indiferent de culoarea carnetului lor de partid. N-o fac şi n-o vor face, întrucât ipoteza protestului, a refuzului de a gira prin vot incom-petenţa, făţărnicia, hoţia este, neîndoielnic, extrem de incomodă pentru ei.

Pentru somnul adânc, dulce şi liniştit al „aleşilor”, sunt, fireşte, preferabile ipotezele anesteziant-sedative care acuză laşitatea ori lenea alegătorilor.

O altă formulă stereotipă se reiterează cu regularitate în promisiunile electorale, respectiv în abandonarea lor. Se pot distinge, în mare, trei tipare de discurs: al candi-datului, al câştigătorului şi al învinsului. În campanie, toţi candidaţii „vând” electoratului proiecte bogate şi lucioase ca blana ursului din pădure, pentru ca, la scurt timp după instalarea în fotoliile puterii, câştigătorii să înceapă să se lamenteze şi să-şi justifice neputinţele. Nu pot realiza ce şi-au propus ba pentru că trupa aflată anterior la conducere a lăsat în urmă „un dezastru *fără precedent*” şi găuri negre în buget, ba pentru că opoziţia le pune beţe-n roate, ba pentru că... n-are ursul coadă! Toţi invocă aceleaşi insurmontabile dificultăţi. Iar învinşii, ajunşi în opoziţie, au şi ei, de fiecare dată, scuze şi acuze trase la indigo: ba că s-au comis fraude electorale, ba că electoratul n-a votat *inteligent,* ca să le permită lor încă un mandat, în timpul căruia... bla, bla, bla, sigur i-ar fi crescut ursului carpatin o minunată coadă de vulpe polară.

Păi să nu te scârbeşti până la refuz auzind, periodic, neschimbatele lor... mici variaţiuni pe aceeaşi temă? De parcă, în funcţie de rezultatele alegerilor, şi-ar împrumuta unii altora discursurile, ca să nu-şi epuizeze resursele (cât de precare?) de materie cenuşie trudind să compună unele noi. Am asistat, cu nişte ani în urmă, la o scenă cumva inedită şi ilară, într-un context neoficial. Context în care un senator – ignorând că se încheiase de vreo trei luni campania în urma căreia, după două fericite mandate „la putere”, picase, cu partidul lui cu tot, ...în fotoliile opoziţiei – se adresa celor de faţă expunând patetic genialele proiecte ale partidului său care, vai!, nu se pot materializa din vina electoratului care... n-a votat *inteligent!* Cineva l-a întrebat „de ce nu le-aţi realizat în opt ani cât aţi fost la putere?” S-a prefăcut că nu aude, dar întrebarea a produs un mic scurtcircuit. Vorbitorul a renunţat subit la tiparul de discurs al învinsului şi, înlo-cuindu-l cu tiparul de discurs al câşti-gătorului, a început să deplângă „dezastrul fără precedent” în care se zbate ţara. Lovit de amnezie spontană, uitase că tocmai el şi-ai lui fuseseră îndelung şi până de foarte curând la putere, aşadar „reuşita” dezastrului... li se datora chiar lor!

Adeseori am auzit şi îndemnul stereotip: „Du-te, dom'le, să votezi, că, dacă nu te duci, îi favorizezi pe *ceilalţi”*. Interlocutorul presupune, în acest caz, că preferaţii lui sunt, negreşit, şi ai tăi. Am „testat” o dată cât de fidel este unui asemenea ins propriului îndemn. Îmi devoalase că îl susţine pe X. Mi-am îngăduit să mă joc puţintel, spunându-i că da, bine că m-a convins! O să merg la vot şi o să votez cu Y (contracandidatul lui X). S-a răzgândit imediat: „Aaa, nu, nuuu, mai bine stai acasă, mai bine nu vota!” A deschis iute robinetul atributelor drăgălaşe din schiţa de portret pe care presa aservită lui X o pusese pe piaţă: „Să-l votezi pe idiotul ăla, pe infractorul ăla, pe nesimţitul şi incultul ăla?!” Nu-i vorbă, presa aservită lui Y realizase, şi ea, în aceleaşi drăgălaşe tonuri, schiţa de portret a lui X. Pentru o corectă şi amicală reciprocitate! N-am comentat. I-am mai spus insului doar că, în algebra politică pe care „democraţia originală” postdecembristă mi-a predat-o consecvent, X = Y sau, eventual, X⇔Y.

Am plecat zâmbind lăuntric (recunosc: uşor maliţios) la gândul că interlocutorul meu sigur se perpeleşte şi regretă că m-a convins să fiu cetăţean... model. Se temuse că, neparticipând la vot, i-aş „favoriza pe *ceilalţi*”. În această situaţie, îi rămânea, totuşi, o incertitudine călduţă: buletinul meu necom-pletat, *va fi* sau *poate nu va fi* folosit în sforăriile nocturne de culise electorale în favoarea rivalilor. Declarând că o să particip şi că o să votez cu „ceilalţi”, i-am demolat incertitudinea. Cum să nu se perpelească sărmanul?

În fine, o altă des întâlnită replică stereotipă, tot suprapartinică, a celor care îşi fac din politicienii preferaţi *idoli* pe care sunt dispuşi să-i disculpe în toate împrejurările, este: „orice popor are conducătorii pe care îi merită”. Altfel spus, „nu vă plângeţi: la aşa popor, aşa aleşi!” Dispreţul lor se revarsă (conform unei tendinţe în mare vogă – blamarea poporului – despre care am scris altădată) prioritar, asupra electoratului. Dacă „idolii” lor au pierdut alegerile, dispreţul se extinde şi asupra conducătorilor vremelnici care i-au biruit. Am fost curioasă dacă cei care aruncă replica asta în stânga şi în dreapta au habar pe cine citează şi i-am întrebat pe câţiva dintre ei: „cine zice?” Nici vorbă să ştie careva! Au preluat, încă o dată, mecanic, fără discernământ, după ureche, o afirmaţie decupată manipulator dintr-un cu totul alt context, folosind-o pe post de bâtă ca să dea cu ea... în balta versatil-toxică a politichiei, să împroaşte de jur-împrejur! Oare împroaşcă inconştient sau dorind cu dinadinsul să contamineze cu stereotipiile lor şi arealul (cât a mai rămas din el) gândirii libere, non-şablonarde?!

Nu este nevoie să deţii un doctorat în psihologie ca să intuieşti că o asemenea afirmaţie acru-astringentă s-a născut din frustrările emitentului, după cum nu este nevoie să fii tobă de istorie ca să înţelegi că afirmaţia nu are decât, cel mult, valoare de ornament. Am verificat: originalul spune că „orice naţiune îşi are conducătorii pe care îi merită” şi s-a ivit din frustrările postrevoluţio-nare ale contelui pesimist Joseph de Maistre (în *Consideraţii despre Franţa*, 1796). Se poate presupune, cu minim risc de eroare, că, atunci când s-a exprimat în acest fel, contele s-a referit la francezii lui, generalizând concluzia doar ca să nu fie (gest „aristocrat”, la urma urmei!) excesiv de contondent la adresa propriului neam.

Nici de Maistre, nici cei care, inapţi să cumpănească independent, depolitizat, îi vântură acum prin aer, ca la iarmaroc, agurida frustrării de secol XVIII, nu ar putea răspunde cu argumente pertinente unor întrebări simple: Cum rămâne cu „meritele” unor naţiuni pe care ghilotina politică le-a tranşat fără scrupule în măcelăria istoriei? Merită coreenii ori vietnamezii din Nordul ţărilor respective un anume tip de conducători/de regim politic, iar cei din Sud – un cu totul alt tip?! Sau, mai aproape de noi şi până nu de mult: cum s-au evaluat „meritele” unora şi altora dintre nemţii aparţinând unei singure naţiuni, când Germania a fost sfârtecată de zidul Berlinului? Meritau nemţii din Est un anume tip de conducători/de regim politic, iar cei din Vest – altul?! Sau: ce schimbare fabuloasă şi radicală trebuie să se petreacă în răstimp uluitor de scurt cu spiritul unei naţiuni, aşa încât ea să merite astăzi *coroană regală,* iar mâine să merite *seceră şi ciocan?*

Oricât de popular, de retoric-decorativ şi de (aparent) convenabil ar fi pentru unii în prezent, citatul din de Maistre este inadecvat, lipsit de fibra temeiniciei.

Mult mai temeinic şi mai realist se dovedeşte monologul lui Iona, personajul din piesa omonimă a lui Sorescu, monolog construit pe metaforă transparentă:

„– Plevuşca, săraca.

– Ea duce greul mărilor şi oceanelor.”

Dar, ca să identifici şi să admiţi această realitate, trebuie să fii onest şi cu tine însuţi, şi cu ceilalţi. Or, în politică, fie ea şi înfăşată-mbălsămată ca o mumie cu mult trâmbiţata „corectitudine”, nu prea rămâne loc pentru onestitate. În schimb, întotdeauna se găseşte sau – dacă nu – se face loc berechet (au „rechinii” mare grijă de asta!) pentru tipare şi stereotipii menite să spele creierele vii de păcatul mereu impardonabil al... gândirii pe cont propriu.

Istoria de lângă noi

Patriarhul Justinian Marina, aşa cum l-am cunoscut

Gen. Ionel DUMITRESCU

L-am cunoscut, copil fiind, la slujba de sfinţire a bisericii din satul Suieşti, comuna Cermegeşti – Vâlcea, slujbă susţinută de un mare număr de preoţi în frunte cu Prea Fericitul Părinte Justinian. (1) Erau de faţă locuitorii satelor şi comunelor apropiate: Ciumagi, Lădeşti, Dejoi, Stăneşti, Roieşti,…

Biserica, din lemn, a fost lucrată în Maramureş, împachetată şi transportată la Suieşti cu camioane, odată cu echipa de meseriaşi pentru montarea ei la locul de pomenire şi de închinare.

Comuna Cermegeşti şi satul Suieşti sunt aşezate pe dealurile ce mărginesc partea din stânga a râului Cerna, de-a lungul drumului, pietruit la vremea aceea, spre Drăgăşani, oraş declarat ulterior municipiu.

Mama Linca m-a chemat şi rugat să pun cămaşa curată, să schimb pantalonii cu unii cu „mânecă lungă", că mergem peste Cerna, la sfinţirea bisericii aduse de patriarh din Maramureş.

– Mi-a trimis vorbă nevasta lu' Vică (fratele patriarhului) să nu cumva să nu viu, că suntem rude (2) şi se supără părintele dacă nu mergem!

Am trecut Cerna cu bine, fiind vară apa era caldă şi numai bună de scăldat; am mers pe potecă, printre culturile de grâu şi porumb, până la celălalt drum al Drăgăşanilor, apoi am urcat dealul Suieştilor.

Lume, lume cât cuprinde, cel puţin de zece ori mai multă ca într-o zi de târg, de la stadionul de fotbal, al Lădeştilor. Am ajuns cu o oră sau poate cu două înainte de slujbă, dar tot am răzbit cu greu până sus, la biserică.

Mama i-a căutat şi i-a găsit pe cumnata Ioana (?) sau poate Lenuţa (?) şi pe fratele patriarhului, Vică, şi ne-am prezentat, în „delegaţie completă", la patriarh; mama a îngenuncheat şi i-a pupat şi mâna, eu am repetat întocmai procedura, patriarhul m-a întrebat cum stau/merg cu şcoala, dar a răspuns mama în locul meu (eu nu mai aveam glas, deloc!) că „este premiantul clasei, sfinţia ta, încă dintr-a-ntâia".

Am răsuflat uşurat şi mi-a revenit şi glasul după ce am primit aprobarea să ies afară din biserică, lăsându-i la sfat pe cei mari.

După slujbă a urmat masa sau mesele (că au fost multe) de pomană şi pomenire a morţilor; pentru patriarh şi o parte dintre preoţii de la slujbă, rude apropiate, au fost aşezate mese înalte, confecţionate din scânduri de brad ca şi băncuţele laterale de 6-8 locuri, fără spătare; preoţii care au slujit împreună cu patriarhul sfinţirea bisericii au mers apoi la enoriaşii lor să sfinţească mâncarea şi să facă pomenirea morţilor.

Tot dealul Suieştilor arăta ca un uriaş picnic, cu feţele de masă puse direct pe iarbă; bucate, de toate felurile, şi lume, o mare revărsată de lume!

Am stat la „masa patriarhului", în apropierea acestuia, şi cred că în timpul mesei acesta l-a pomenit şi pe Nicolae Dumitrescu, preotul, tata lui tata, adică bunicul meu, şi el ctitor de biserică la Găgeni (3) – Ciumagi împreună cu boierul Andrei Popescu.

Biserica, veche, cu ziduri crăpate şi tencuială căzută, mai păstrează deasupra uşilor de la intrare înscrisurile „certificatului de naştere":

„Această Sfântă Biserică, cu Hramul

Sfântului Nicolae, s-au făcut din nou în zilele prea Sfântului Episcop Manasie Mironescu, punându-se cărămida fundamentală de părintele protereu Meletie Răuţ în anul 1903, august 18, făcându-se prin străduinţa preotului Nicolae Dumitrescu şi a domnului Andrei M. Popescu cu ajutorul locuitorilor din această comună şi a altor locuitori, din comunele vecine, sfinţindu-se la 21 noiembrie 1906."

Patriarhul şi tatăl meu, fiind leat sau poate „despărţiţi" ca vârstă cu numai un an, au fost colegi de şcoală, la Satu-Mare.

La întoarcere, cu aprobare, am făcut o „scaldă", scurtă, în Cerna!

Îl arestară pe Vică!...

– Ilinco, hai repede să „fugim" la Lădeşti, să dăm telefon *Patriarcului;* îl arestară pe Vică, *Secoritatea,* îl ridicară din curte, de lângă carul aproape plin cu bălegar...

Nea Vică, om gospodar, ţăran mijlocaş, înstărit, poate chiabur, ca stare socială, pe vremea lui „Ana, Luca şi cu Dej, spaima bagă în burgheji!", nu prea vrea să se înscrie în gospodăria agricolă colectivă (G.A.C.), nu prea vrea „neam"! (Mai ales „de bunăvoie şi nesilit de nimeni"!)

Ce-i drept, gospodăria lui era mult peste un... GAC, unde exista distribuţia „dreaptă" şi „multilaterală" a proprietăţii participanţilor... Poate se mai gândea şi că fratele mai mare, nenea Patriarhu', este o pavăză, o apărare cât de cât, împotriva intrării, de „bunăvoie"... Pe „toaşii" cu lămurirea şi presarea „civilă" îi primea bine, cu o ţuică de prună, galbină, din butoiul cu doage de dud, cu un pahar de vin, în funcţie de ora când „picau"; de înscris însă, tot neam!

Nu ştia (sau poate nu credea) că „presarii", unii, au şi petliţe albastre!

Satul Suieşti şi comuna Cermegeşti erau localităţi importante în Vâlcea şi în regiunea Oltenia, dar nu ca Lădeştiul… Capitală de raion, comuna Lădeşti avea poştă (cu centrală telefonică manuală cu peste... zece abonaţi), spital, magazin universal, farmacie, restaurant, şcoală, moară, brutărie, frizerie, teren de fotbal şi… companie sau poate batalion de Securitate! Comuna nu era electrificată, dar spitalul avea un grup electrogen (poate două) care era folosit, noaptea, la intervenţiile chirurgicale...

În centrul comunei, trona Monumentul eroilor morţi pentru întregirea neamului în războiul din 1916-1919, plasat în intersecţia ca un Y unde drumul se despărţea, spre

stânga trecând râul Cerna, spre Cermegeşti şi Suieşti, iar spre dreapta spre Ciumagi, Găgeşti, Dejoi.

Nu-mi mai aduc aminte bine dacă arestările de noapte au fost primele... şi au fost urmate de arestările de zi, cred că aşa a fost…, baza trecerii la o viaţă şi nouă şi colectivizată a ţărănimii...

Preotul Mitică Stănciulescu a fost ridicat noaptea, dus nu se ştie unde (probabil la Canal), nu a fost judecat şi nici condamnat oficial; s-a întors după doi sau poate trei ani, după ce „coana" preoteasă donase „de bunăvoie" tot pământul G.A.C.-ului; şi-a reluat slujbele religioase la cele trei biserici din Dejoi, Găgeni, Ciumagi pe care le avea în păstorire ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat...

Tata, colegul Patriarhului la Satu-Mare, unde învăţătorii şi preoţii învăţau şapte ani de carte serioasă, primii patru împreună, apoi ultimii trei pe specialităţi, încuia porţile, seara, cu lacăte grele, cu lanţuri de fântână, dădea drumul celor doi câini mari ciobăneşti (care ziua stăteau legaţi) şi mai păstra şi o secure la capul patului, de ajutor (*Linco, viu nu mă iau ăştia de lângă copii*), dar... a donat tot pământul, arabil, pometuri, fâneaţă, pădure, zăvoi... „colectivei" şi-a *durmit* apoi liniştit fără ca *Secoritatea* să-l mai vegheze!

Fiind primăvară şi fiind şi cald, nea Vică (Marina) încărca un car cu bălegar, să-l ducă la câmp; lucra dezbrăcat de haină, cu mânecile cămăşii suflecate la coate, desculţ şi având şi cracii pantalonilor suflecaţi sub genunchi. Boii, dejugaţi, rodeau ultimele *ghiojduri* de porumb şi cocenii snopului pus peste jug.

Nu ştiu dacă maşina cu care l-au luat a fost I.M.S-ul din filmul *Reconstituirea* al lui Lucian Pintilie sau un GAZ-69 sovietic… Ţaţei Ioana (?), i-au spus „să nu-l aştepţi deseară", că rămâne la hotel la Lădeşti şi se întoarce a doua zi, dacă semnează...

– Hai, Ilinco cu mine la Lădeşti, la centrala telefonică, să vorbeşti dumneata cu *Patriarcu*, că dumneata ştii carte, ştii ce să-i spui, că eşti femeie deşteaptă, nu ca mine care sunt...

A doua zi, o Volgă neagră, maşina ministerială a vremii, a oprit în faţa Securităţii din Lădeşti. Din maşină a coborât, în ţinută de protocol şi de patriarh, Justinian, Patriarhul României, cu toiagul de „luminat şi iluminat" păcătoşii...

Soldatul, santinelă la intrarea în clădire, a dat în bâlbâială, a spus „sărut mâna" şi a luat-o la fugă spre biroul comandantului; ce hârtii, ce ordine scrise o fi adus Prea Fericitul, dacă o fi adus, nu se mai ştie!

Se ştie însă sigur că tovarăşul comandant a coborât în fuga mare treptele ce duceau la beciul casei, să-l scoată şi să-l predea „viu şi nevătămat" pe nea Vică, la „eşalonul superior", cerând scuze şi invocând o mare greşeală şi o mare neînţelegere, cu „difuzorul" dat pe maxim...

Se mai povesteşte că nea Vică i-ar fi zis patriarhului că nu se urcă în maşină, că o murdăreşte de bălegar, că mai bine merge pe jos, la care acesta, i-ar fi răspuns:

– Bă, Vică, nu vezi că bălegarul este uscat, hai urcă, să mergem acasă, să mâncăm ceva, că eu trebuie să ajung, tot astăzi, la Bucureşti. Tu poate mai duci un car sau două de bălegar la câmp, că ai toată după-amiaza la dispoziţie şi eşti şi odihnit după noaptea petrecută la hotel...

În aceeaşi zi sau poate în ziua următoare a mai venit o maşină, „neministerială", care a adus un şef nou la *Secoritatea hotel Lădeşti*, recuperându-l, la plecare, pe „toaşu" cu greşeala, cu eroarea şi cu... *presarea!*

Istoria de lângă noi

Originea românilor (V)

Proto-indo-europenii

Dan D. FARCAŞ

În episodul anterior am creionat câteva trăsături ale neoliticului (cu alte cuvinte, ale epocii uneltelor din piatră şlefuită, dar nu numai) de pe teritoriul actual al României. A fost o perioadă a statornicirii agriculturii şi a creşterii animalelor, într-o societate în care „marea mamă", a familiei, ca şi a tribului, eventual „Mama Glia", ca supremă zeiţă dătătoare de recolte, erau făpturile cele mai venerate.

Ultima fază a neoliticului a fost anunţată de apariţia uneltelor, a armelor şi a podoabelor de metal. În urmă cu 7500 de ani, mult înainte de alte zone de pe Pământ, prin părţile noastre, din nordul Munţilor Apuseni, până către sudul actualei Serbii, a existat o activitate intensă de minerit şi de prelucrare a metalelor, în special a cuprului, dar şi a aurului şi a argintului, bogăţia zăcămintelor de aici fiind fără egal în Europa. (1) Numai ca un exemplu, în împrejurimile Reşiţei s-au descoperit urme de locuire, topoare, ca şi alte unelte de piatră, vechi de 6-7000 de ani, dar şi urme de metalurgie preistorică. Asta înseamnă nu doar că au existat oameni pricepuţi la minerit, la construit şi exploatat cuptoare şi la făurit obiecte din metalul rezultat, ci şi că ei erau remuneraţi suficient de bine de societate pentru a se putea dedica acestor meserii. Perioada de trecere treptată din lumea pietrei şlefuite în cea a utilizării metalelor a fost numită *calcolitic* sau *eneolitic* (epoca cuprului).

Cuprul, aurul sau argintul, deşi au fost folosite un timp, în diferite scopuri, nu mulţumeau, deoarece erau moi în stare nativă. Dar treptat, prin experimente sau datorită hazardului, au fost realizate şi aliaje ale lor cu alte metale, obţinând materiale de o calitate mult mai bună. Reţeta ideală, găsită în antichitate, la un moment dat, a fost bronzul rezultat din alierea cuprului cu cositorul. Întrucât cuprul şi cositorul se găsesc foarte rar în acelaşi zăcământ, producerea bronzului presupunea existenţa unui comerţ cu metale derulat pe mari distanţe. Este foarte posibil ca zona ţării noastre sau imediata ei vecinătate să fi fost printre primele locuri în lume în care s-au realizat aceste procese. (2) La Ploćnik, în Serbia, în 2008, s-a găsit un topor de cupru din 5500 BC, cel mai vechi de acest fel din lume. Într-un studiu din 2013, se arată că tot aici s-au găsit şi obiecte de bronz, datând din 4500 BC. Dar e bine să nu uităm că cele mai bogate zăcăminte de cupru din acea perioadă se găseau pe teritoriul actual al României.

Impactul utilizării bronzului a fost atât de important încât a definit o nouă eră în istoria omenirii, *epoca bronzului,* care a urmat neoliticului şi s-a caracterizat prin răspândirea treptată a fabricării uneltelor şi a armelor de bronz. Arheologii consideră, în mod tradiţional, că această eră începe, în toată lumea, prin 3500 BC (deci cu o mie de ani mai târziu decât primele urme din zona noastră), durând până către anul 1100 BC.

Neoliticul european, ca şi trecerea către epoca de bronz formează acea lume pe care faimoasa arheoloagă lituaniano-americană Marija Gimbutas (1921-1994) a caracterizat-o, încă din anii 1960, prin termenii de „Vechea Europă" şi „Civilizaţia Marii Zeiţe" (3). Era o civilizaţie matriarhală, predominant agricolă, cu o religie având în centru zeiţa mamă a pământului şi a fertilităţii. Exista şi un cult special al strămoşilor. Între altele, morţii erau îngropaţi, la sânul „mamei pământ", în poziţie chircită, ca a unui făt, poate în speranţa că, precum din bobul de grâu pus în pământ răsare spicul, această imensă mamă, care asigura hrana agricultorilor, va găsi şi o cale spre învierea răposatului.

Realizările pe care lumea „Vechii Europe" le-a avut pe teritoriul ţării noastre şi în zonele înconjurătoare, până acum circa 5000 de ani, au fost, în multe privinţe, mult mai avansate comparativ cu celelalte regiuni din Europa acelor timpuri. Este suficient să ne gândim la proto-scriere, la ceramică, dar şi la celelalte aspecte ale culturii materiale, pe care le-am amintit în episodul anterior. Din păcate, toate acestea, poate în afară de realizările în metalurgie, vor fi nimicite brutal de invaziile – venite din est, în valuri succesive – ale indo-europenilor...

Maximul epocii glaciare fusese atins acum circa 22.000 de ani. Atunci populaţia Eurasiei s-a rărit mult, rămânând doar grupuri umane izolate, prinse în anumite enclave care le puteau asigura supravieţuirea. Un astfel de grup, rămas captiv undeva în nordul Asiei Centrale şi la sud de Urali, a fost cel al haplogrupului R1 (Y-DNA). Peste câteva milenii ei s-au divizat în haplogrupurile R1a (mai la nord) şi R1b (mai la sud), care, dezvoltând abilităţi pentru a face faţă unui mediu extrem de neprimitor, vor avea, ambele, un rol esenţial în istoria Europei şi, în particular, a României.

În jurul anului 5500 BC cele două grupuri R1, migrând şi extinzându-se, au ajuns în nordul Mării Negre. Ei au fost cei care sunt numiţi azi proto-indo-europeni. Din cauza climei aspre, o parte dintre oamenii din aceste grupuri suferiseră între timp mutaţii genetice care le-au imprimat definitiv patru caracteristici, anume: pielea albă, ochii albaştri, părul blond sau roşcat şi toleranţa la lactoză. Aceste caracteristici mai apar şi la alte câteva haplogrupuri, care au trăit în condiţii similare. Primele trei trăsături aparţin îndeobşte albinoşilor (o anomalie genetică întâlnită peste tot). Dar în condiţii de frig intens, când doar porţiuni mici de piele puteau fi expuse la soare, culoarea albă a fost avantajoasă, permiţând acumularea de raze ultraviolete, suficiente producerii vitaminei D, esenţială la rândul ei unor oase sănătoase. În acelaşi sens, consumul – şi la vârsta adultă – al laptelui animalelor domesticite rezolva aportul de calciu. Merită o menţiune faptul că, pe vremea aceea, majoritatea vechii populaţii europene avea ochii negri şi pielea închisă la culoare. În plus, şi azi, doar puţine grupuri umane de pe glob digeră, fără probleme, lactoza la vârsta adultă.

În anii 5000-4000 BC, proto-indo-europenii erau migratori, ocupând zona Volga-Nipru-Doneţk, trăind din creşterea animalelor, completată cu vânătoarea şi cu pescuitul. Şefii triburilor erau înmormântaţi sub mari movile de pământ, numite kurgane (gorgane), ceea ce uşurează azi arheologilor urmărirea expansiunii lor.

În perioada 4500 BC – 3500 BC îi găsim deja de la gurile Dunării până în nordul Mării Caspice (cultura Sredni Stog), vecini cu cei din cultura Cucuteni. Dar alte ramuri ale lor apar deja în sudul munţilor Ural şi chiar către Munţii Altai. În 3500 BC, primii proto-indo-europeni ajung în Anatolia, pe ţărmul de sud al Mării Negre, iar spre est până în bazinul Tarim (în vestul Chinei), unde, sub numele de „toharieni", vor supravieţui până în jurul anului 800 AD.

Şi în secolele care au urmat, proto-indo-europenii au rămas o populaţie semi-nomadă, cu o economie centrată pe creşterea vitelor, pentru carne, lapte etc., ca şi pe rudimente de agricultură, folosind vite înjugate la plug. Pământul aparţinea câteodată tribului, dar niciodată unor familii. Ei străbăteau încoace şi încolo, cu turmele lor, fâşia de stepă mărginită la sud de Marea Neagră, Azov, Caspică şi Aral, ca şi de munţii Carpaţi, Caucaz şi Altai, iar la nord de păduri dese şi de taiga. Nu e de mirare deci, că nevoile de mobilitate şi inevitabilele conflicte au făcut ca, împreună cu populaţiile cu care erau în contact, ei să fie primii care, în jurul anului 4600 BC, au îmblânzit caii, din care, în jurul anului 3000 BC, au produs, prin selecţie, o rasă care putea fi folosită la călărit şi în luptă. Tot ei au fost primii care, probabil înainte de 4000 BC, inventaseră roata (la început plină), montarea ei pe osie, ca şi carul (la început cu două roţi), mijloc de locomoţie şi transport care, odată apărut, s-a răspândit instantaneu în toate zonele de şes, fiind la scurt timp semnalat din Sumer până în Europa Centrală, inclusiv la civilizaţia Cucuteni. Pe la anul 2100 BC, perfecţionând roata cu spiţe, ataşată de osie, tot indo-europenii au fost, cel mai probabil, cei care au inventat şi carele de luptă.

Presiunea demografică produsă de „momentul stelar" specific unei perioade de relativă prosperitate (cultura Yamna, 3500-2000 BC), dublată de mobilitatea şi superioritatea militară conferită de călărit şi de armele de bronz, intrate de curând în dotarea proto-indo-europenilor, au generat un spirit războinic necunoscut până atunci, exercitat dinspre nord-est, începând încă de prin anii 4000 BC, asupra culturilor neolitice, agricole, „aşezate" ale „Vechii Europe", pe care, în cele din urmă, le-au cotropit şi subjugat. (4) Aşa se face că, în jurul anilor 3000-2800 BC, grupurile de indo-europeni ocupau în întregime actualele teritorii ale României, Bulgariei şi Ungariei, apoi întreaga Peninsulă Balcanică. (Va urma)

Note

(1) https://upload.wikimedia.org/wikipedia/ commons/ f/fb/Metallurgical_diffusion.png

(2) http://www.eupedia.com/europe/ neolithic_ europe_map.shtml#diffusion_ copper_metallurgy

(3) Marija Gimbutas, *Civilizaţia Marii Zeiţe şi sosirea cavalerilor războinici*, Editura Lucretius, 1997.

(4) http://cache.eupedia.com/images/content/ R1b-migration-map.jpg

---

Note

1. Nu-mi aduc aminte când şi de ce i s-a spus Patriarhul Roşu. Sigur ştiu că nu a fost comunist; a găzduit însă un grup de fugari evadaţi, comunişti, din lagărul de la Târgu Jiu, între aceştia aflându-se şi Gheorghe Gheorghiu-Dej. În vremea aceea era preot într-o comună din Vâlcea. Ca patriarh, a apărat biserica şi pe credincioşii ortodocşi, ca membru al Consiliului de Stat a contribuit la construirea unor biserici noi, la renovarea din temelii a unor mănăstiri şi biserici pe întregul cuprins al ţării...

2. Nu am ştiut, sigur, niciodată adevăratul grad de rudenie; o variantă a fost că preotul Nicolae Dumitrescu, bunicul, ctitor împreună cu boierul Andrei Popescu al bisericii din Găgeni, a fost „rudă de sânge" cu mama patriarhului, deci noi, copiii fiului preotului Nicolae, am fi nepoţi de patriarh sau alt grad de rudenie foarte apropiat...

3. Biserica din Găgeni a fost renovată, de la temelie la acoperiş, prin străduinţa epitropului Liviu Dumitrescu (fost colonel de miliţie şi de poliţie, absolvent al facultăţii de drept din Bucureşti, cu nota 9 pe diploma de absolvire, acordată de renumitul profesor Tudor Popescu) şi a preotului Stănciulescu (Lulu), băiatul preotului Mitică Stănciulescu, în perioada 2003-2006 (?).

Renovarea s-a făcut cu sprijinul locuitorilor comunei; donaţii, în bani, au făcut şi nepoţii preotului Nicolae Dumitrescu, contribuţii deosebite în materiale de construcţie având Pavel şi Octavian Ciucă, băieţii plutonierului adjutant Petre Ciucă, căsătorit cu Lenuţa Dumitrescu (mătuşa), sora tatălui meu, învăţătorul Ion Preotu-Nicolae Dumitrescu, aşa cum obişnuia să semneze diferite acte. Ajutoare financiare s-au mai primit de la primăria comunei şi de la alte instituţii având sediile în Lădeşti.

Amintiri din anii de şcoală

Eufrosina OTLĂCAN

Sunt puţini cei din jurul meu, incluzându-i şi pe cititorii revistei *Curtea de la Argeş,* care să fi început şcoala în timpul războiului, pe vremea când armatele române luptau pe frontul de Est. Era 1942, anul în care am intrat în clasa întâi la Şcoala Primară de Fete Nr. 30 din Bucureşti. Şcoala funcţiona în frumoasa clădire de pe strada Arhitect Ion Mincu, iar, după ani, din şcoală primară a devenit, pe rând, Liceul „Petru Groza", apoi Liceul de Informatică Nr. 1 din Bucureşti. Cum legea de atunci spunea că doar de la 7 ani împliniţi copiii să poată intra la şcoală, iar eu aveam 6 ani şi jumătate, am mers cu mama la Ministerul Învăţământului pentru a obţine dispensa de vârstă. În acei ani de război, mai multe lucruri mi se păreau ciudate; de exemplu, o colegă de clasă nu împlinise încă 6 ani, dar a fost înscrisă pentru că tatăl ei trimisese de pe front o scrisoare, scriind că doreşte o fotografie cu fetiţa lui, elevă.

Nu fusesem un copil nesociabil, pe strada mea mă jucam cu copiii din vecini, şi totuşi, ajunsă în clasă, într-un mediu nou, frumos organizat, mi s-a făcut frică. Cu permisiunea doamnei învăţătoare, mama a rămas cu mine în bancă la toate orele acelei prime zile de şcoală. Reacţia pe care am avut-o atunci mă face acum să mă gândesc ce vor simţi copiii care vor începe şcoala după îndelungata izolare din perioada actuală de pandemie?

Din acea primă zi de şcoală, tot ce reţin este banca întâi, cu mama alături, culoarea rochiei ei, şi „interviul" cu Doamna: – Cum te cheamă? – Eufrosina Giubegan. – Nu, de acum numele tău este Giubegan Eufrosina. Apoi, primind Abecedarul, m-am împăcat cu clasa şi cu şcoala. *Abecedarul*, prima mea carte de şcoală, se deschidea cu trei pagini frumoase şi frumos colorate: pe prima pagină, MS Regele Mihai I, pe a doua, MS Regina Mamă Elena, pe a treia, Mareşalul Ion Antonescu; sub numele acestuia stătea scris: „Să dee Dumnezeu cel sfânt din Cer/ Ca braţul tău ocrotitor, de fier/ Să apere în veci acest popor./ Să ne rămâi în veci conducător."

Ca orice abecedar, desigur, ne arăta literele, silabele… o, u, ou, ajungând la „Ana are mere". Tot la Citire am avut în clasa întâi şi *Cartea a doua*, frumos ilustrată, cu poezioare şi poveţe de viaţă; nu lipseau îndemnurile la muncă, inclusiv la cea fizică, precum versurile: „Mititel bată-l norocul/ Cât un ac de gămălie/ A venit să-şi afle locul/ Şi norocu'n meserie". Da, nu am greşit aici, pe atunci se scria cu apostrof; scriam cu â din a, spuneam şi scriam „sunt".

Cred că eram printre puţinele şcoli primare din Bucureşti şi din ţară în care nu am avut tăbliţe (fratele meu, cu doi ani mai mic, la o altă şcoală, a început să scrie cu condeiul pe tăbliţă); noi am învăţat să scriem direct pe caiet, cu toc cu peniţă, cerneala din călimara cu gâtul întors purtând-o cu noi în ghiozdan. Creion aveam doar pentru desen.

În acei ani, chiar înainte de a merge la şcoală, părinţii îmi făcuseră abonament la *Universul Copiilor,* din care îmi citea mama. Ţin minte, mă impresiona la lacrimi povestirea *Ina, fetiţa prigonită;* cu bunica învăţam versuri din *Mioriţa.* Chiar şi în literatura pentru copii erau texte şi poezii cu tentă politică; de atunci am reţinut versurile: „Şi-a pornit la vânătoare Agarici/ să vâneze bolşevici/ Agarici, Agarici".

Pereţii claselor din şcoală aveau înrămate poezii patriotice, mai ales legate de Ardealul rupt de ţară prin Diktat. Nu am uitat: „Horia, Cloşca şi Crişan,/ strănepoţii lui Traian,/ acum un veac şi jumătate/ luptau pentru libertate./ Căci trăiau pe-a lor moşie/ chinuiţi în iobăgie./ Slugă pe pământul tău,/ putea răbda Dumnezeu?/ Şi-au pornit la luptă grea/ Libertatea-aş câştiga."

Din clasa întâi făceam Caligrafie, „scriere frumoasă" îi ziceam, şi ni se cerea să facem pe foile de caiet chenare, în care să desenăm acasă ceva, de cele mai multe ori flori (le-am zice acum vignete). Drept e că uneori mi le mai făcea mama, să-mi ajungă mie timpul de joacă. Ne jucam de obicei pe stradă, căci rareori trecea câte o maşină sau, mai adesea, o trăsură; mai treceau hingherii pe platforma unui camion, să adune eventualii câini rătăciţi de stăpânii lor, căci câini fără stăpân nu erau în Bucureşti. Dimineaţa treceau zarzavagii, olteni cu cobiliţa, spre seară trecea mult aşteptatul iaurgiu, de la care cumpăra mama iaurtul în castronele de lut.

Lângă casa în care locuiam era un felinar, iar când se însera trecea lampagiul; mă fascina cum aprindea becul cu o tijă, care avea un fir şi un fel de pară de cauciuc, cred ce i-aş fi zis azi „telecomandă".

Mă întorc la şcoala mea. Peste drum era Spitalul de urgenţă, unde erau aduşi răniţii de pe front. Într-o zi ne-a vizitat şcoala Doamna Mareşal Antonescu şi, împreună cu un grup de eleve din şcoală, am vizitat răniţii, fiecare dintre noi aducând câte ceva: ţigări, bomboane, mănuşi sau ciorapi tricotaţi în casă.

Când eram în clasa a doua, 1943-1944, toată curtea şcolii era brăzdată de tranşee; într-o zi chiar am făcut un exerciţiu pentru a şti cum să ne adăpostim. Absolvirea clasei a doua a avut loc la 30 martie 1944, cu certificate de absolvire în care era înscrisă şi media generală obţinută. Cred că toate şcolile din Bucureşti au fost în aceeaşi situaţie; autorităţile prevedeau apropierea bombardamentelor anglo-americane asupra Capitalei.

Şi a fost 4 aprilie! În 16 aprilie urma marea sărbătoare a Învierii Domnului şi în fiecare casă aveau loc pregătiri. La ora 10 dimineaţa, mama şi bunica îmi probau, să-mi coasă o rochiţă nouă pentru Paşti. Atunci au sunat sirenele, încă se mai credea că sunt exerciţii, cu care ne obişnuisem, când casa a început să se scuture; cădeau bombe, şi nu departe. Când au sunat din nou sirenele, de încetarea alarmei, am ieşit în stradă. La colţul străzii era o groapă mare în locul unui adăpost improvizat în pământ (din fericire, nimeni nu se adăpostise acolo!); vedeam flăcări şi fum deasupra turnului Primăriei de pe strada Banu Manta (e primăria sectorului 1, dar nu a ars atunci).

Autoarea, cu coroniţă

În următoarele două zile, mama a făcut ceva aprovizionări cu alimente, iar în 6 aprilie tata ne-a încărcat într-un vagon de marfă, împreună cu alte familii ale unor colegi ai lui, noi luând drumul Gorjului, la bunicii din satul Bibeşti. Şi chiar a fost lung „Drumul Gorjului": am ajuns după două zile, căci vagonul mai era, când şi când, tras pe o „linie moartă". Tata va pleca, împreună cu serviciul lui de la CFR, la Porumbacu de Jos, iar bunicul va rămâne tot timpul în Bucureşti, având o slujbă măruntă la Moara Comercială.

La Bibeşti nu se încheiase anul şcolar, am mers la şcoală de dragul şcolii şi al copiilor din sat, cu care mă împrietenisem. De Înălţare, şcoala a dat o serbare la Troiţa de lângă biserică, la care eu, îmbrăcată tot cu şorţuleţul meu alb de la şcoala de acasă, am recitat poezia *Ardealul meu*, o minunată poezie de suflet învăţată în clasa a doua.

În această cea mai cumplită şi dramatică vară în Bucureşti şi în ţară, am avut parte de una dintre cele frumoase vacanţe: mă împrietenisem cu două fetiţe refugiate cu familiile lor, una din Ardeal, cealaltă din Basarabia, dar şi cu altele din sat. Făceam păpuşi din cârpe, încercam să tricotăm cu fire aspre, colorate cu vopsele naturale şi născoceam poveşti. Era soare, era lumină, iar bombele erau departe.

Momente inedite am trăit în vizita pe care i-am făcut-o tatei, la Porumbacu; acolo am văzut prima oară bivoliţe – am auzit şi injuria locală, „călca-te-ar vaca neagră", am văzut o moară de apă şi lele spălând rufe în şuvoiul de apă de sub roata morii, căci în spatele casei gazdei treceau trei păraie cu ape în care oamenii puteau prinde peşti cu mâna, dintre pietre. Pentru mine, acolo era raiul din poveşti.

După istorica „întoarcere a armelor", Bucureştiul a fost bombardat de aviaţia germană trei zile şi trei nopţi încontinuu, cum ne spunea bunicul.

Bucureştiul, liniştit de-acum, urmând să-şi vindece rănile şi să-şi îngroape morţii, şi-a deschis şcolile în toamna lui 1944, iar eu am învăţat clasa a treia la şcoala mea frumoasă, scăpată neatinsă de ploaia de bombe. Doar clasa a treia aici, căci tatăl meu fusese transferat la Oradea, unde se înfiinţase Regionala a VII-a CFR şi noi, mama şi fratele meu, l-am urmat. La Oradea totul mi se părea frumos, chiar dacă războiul lăsase urme şi aici; dintr-o casă părăsită am cules minunate prisme de cristal, rămase pe parchet dintr-un candelabru distrus; atunci am experimentat descompunerea luminii şi am descoperit culorile spectrului.

Până la începerea şcolii, aveam la dispoziţie curtea micului bloc unde locuiam toţi patru într-o cameră la demisol. În curte era un bătător de covoare, foarte apreciat de noi, copiii, ca aparat de gimnastică; cu noile mele prietene, Cornelia şi Ildico, săream coarda numărând: piros, feher, zold, adică roşu, alb, verde, nu roşu, galben, albastru, ca la Bucureşti. Fratele meu, care mai „bătea maidanul" cu băieţii, învăţase mult mai multe cuvinte ungureşti decât mine.

Am urmat clasa a 4-a la Şcoala Primară Mixtă Numărul 4 din Oradea, prima şi ultima când am avut un domn învăţător şi am învăţat în aceeaşi clasă cu băieţii, „nişte nebuni" după părerea noastră, a fetelor. În jur de 6 decembrie, domnul învăţător a pus o întrebare întregii clase: Ce credeţi, Moş Crăciun există în realitate? Răspunsurile au arătat că părerile erau împărţite, pentru că în acei ani, copiii mărişori mai credeau în realitatea Moşului. Fiind mai multe răspunsuri „nu", dl învăţător ne-a spus: „Există, este chiar Dumnezeu, care îi ajută pe părinţi să vă facă daruri".

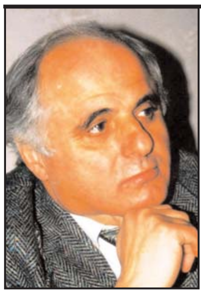
A fost o iarnă frumoasă, cu zăpadă din plin, cu derdeluş, cu patine. Unele doamne, soţii ale colegilor tatii, i-au dat mamei bonuri din cartele de îmbrăcăminte pentru a ne mai cumpăra ciorapi – îi udam prin zăpadă şi până se uscau, nu puteam sta cuminţi în casă. La un moment dat, am primit locuinţă – o vilişoară splendidă, grădină cu doi caişi, terasă cu flori de gheaţă pe lângă pavaj – un cuib minunat pentru familia mea, pe strada care se numea atunci, în 1946, Ioan Ciordaş. Am aflat din revista *Curtea de la Argeş,* dintr-un articol al doamnei Maria Vaida, cine a fost românul Ioan Ciordaş. După 1990, cu ocazia unui congres de Cibernetică ţinut la Băile Felix, am făcut o plimbare pe străzile Oradei, am trecut, nostalgică, pe acea stradă; căsuţa mai era, doar numele străzii era acum Str. Olteniei. De pe Google aflu că numele patriotului Ioan Ciordaş îl poartă o altă stradă din Oradea.

Atrecut şi ultima clasă primară şi am intrat în clasa întâi la Liceul de Fete „Oltea Doamna", atunci singurul liceu românesc de fete din Oradea. Aveam uniformă şorţ negru şi număr matricol pe mânecă: LOD, 101. La religie, elevele ortodoxe aveam o doamnă profesoară, colegele catolice făceau orele separat; nu ştiu la ce grupă mergea Schwartz Monica, o fată admirabilă, cu care m-am împrietenit. La Oradea, în acel an am dat şi un examen pentru bursă (nu am primit), ţinut într-o sală la Liceul de Băieţi „Emanoil Gojdu", care îşi poartă şi astăzi, cu mândrie, numele. În schimb, fostul meu liceu, „Oltea Doamna", revăzut de mine după ani şi ani, nu mai este liceu teoretic, iar clădirea şi grădina mi s-au părut mici, prăfuite. Desigur, sunt alte licee mari acum în Oradea. Memoria păstrează copilăria cu toate ale ei frumoase, iar Oradea, cu doar doi ani petrecuţi acolo, a rămas pentru mine cel mai frumos oraş din lume.

Dar în 1947, Regionala CFR din Oradea s-a desfiinţat, am revenit în Bucureşti, iar tatăl meu, cu toată lista de priorităţi alcătuită de sindicatul CFR, nu a primit niciodată locuinţă de la stat; am rămas acolo unde îi lăsasem pe bunici. A mai fost şi problema şcolii pentru mine; veneam în clasa a II-a de liceu şi la niciun liceu de stat nu mai erau locuri.

→

Istoria de lângă noi

Neacşu din Câmpulung

Primul text cunoscut în limba română

Tudor NEDELCEA

Istoria noastră, politică sau culturală, poate fi reinterpretată în funcţie de epocă şi context social-politic. Unele date pot fi tratate, superficial, ca simple curiozităţi, tabloizante, pe placul vulgului – aşa cum s-a întâmplat, de pildă, şi cu celebra *Torna, torna, frate*.

Ceea ce este însă evident este faptul că primul text găsit şi păstrat în limba română este *Scrisoarea boierului Neacşu* către judele Braşovului, jupân „Hanăş Begner". Această scrisoare, este, de fapt, o notă informativă prin care boierul din Câmpulung, Neacşu, o trimite şefului său privitor la trecerea cunoscutului sultan (şi prin serialul de televiziune) Soleiman I Magnificul sau Legislatorul, cu impunătoarea sa oaste, pe Dunăre, spre Belgrad, spre a da piept cu „păgânii", după numai un an de la urcarea sa pe tron. Oamenii lui Soleiman I cuceresc Belgradul la 29 august 1521. De pe Dunăre, ţintesc cu tunurile Turnul lui Sever din Turnu Severin, pe care-l distrug parţial.

Scrisoarea confidenţială a lui Neacşu „ot Dlăgopole", redactată la 29 sau 30 iunie 1521, este primul document în limba română descoperit şi păstrat până azi. Iată textul scrisorii:

I pak dau de ştire domnietale za lucrul turcilor, cum am auzit eu că împăratul au eşit den Sofiia, şi aimintrea nu e, şi se-au dus în sus pre Dunăre. I pak să ştii domnia ta că au venit un om de la Nicopol de mie me-au spus că au văzut cu ochii loi că au trecut ceale corăbii ce ştii şi domniia ta pre Dunăre în sus. I pak să ştii că bagă den tote oraşele cîte 50 de omin să fie în ajutor în corabii. I pak să ştii cumu se-au prins neşte meşter den Ţ[a]rigrad cum vor treace aceale corabii la locul cela strimtul ce ştii şi domniiata. I pak spui domnietale de lucrul lui Mahamet beg, cum am auzit de boiari ce sînt megiiaş, şi de gener-miu Negre, cumu i-au dat împăratul slobozie lui Mahamet beg pre io-i va fi voia pren Ţeara Românească iară el să treacă. I pak să ştii domniia ta că are frică mare şi Băsărab de acel lotru de Mahamet beg, mai vîrtos de domniele vostre. I pak spui domnietale, iară domniiata eşti înţelept, şi aceaste cuvinte să ţii domniiata la tine, să nu ştie umin mulţi, şi domniele vostre să vă păziţi cum ştiţi mai bine.

Câteva precizări: Băsărab este domnitorul Neagoe Basarab (1512-1521); „lotrul de Mahamet" este Mehmed beg, sangiacul Nicopolei, implicat în lupte pentru domnie din Ţara Românească (îl sprijină pe Teodosie, fiul lui Neagoe Basarab, în luptele acestuia pentru păstrarea domniei, instaurează chiar o administraţie otomană în Ţara Românească, în 1522; îl instalează ca domn pe Vladislav, sprijinit de boierii Craioveşti).

Dincolo de conţinutul scrisorii, interesantă mai ales pentru istorici, *Scrisoarea lui Neacşu*, publicată pentru prima dată în transcriere latină de N. Iorga, la 1910, păstrată în Arhivele Braşovului, înseamnă o etapă decisivă în evoluţia limbii române, „o limbă foarte apropiată de limba vorbită în zilele noastre" (Al. Rosetti).

[În imagine apare bustul lui Neacşu, aşa cum l-a imaginat sculptorul Radu Adrian, expus între 9 şi 22 august 2021 într-o expoziţie a artistului la Muzeul Municipal Câmpulung şi aflat acum în holul Primăriei municipiului – nota red.]

Aşa, tata a fost nevoit să mă înscrie la un liceu particular, Institutul „Sfânta Elena", etatizat (în sensul programelor aprobate de Ministerul Învăţământului), cu o taxă lunară de 15.000 de lei, enormă pentru acea perioadă de după prima stabilizare monetară din 1947. Dar părinţii mei ar fi făcut orice sacrificiu ca să pot învăţa.

Avantajul a fost dat atât de profesorii de elită pe care i-am avut, cât şi de numărul mic al elevelor din clasă, doar 15 tot efectivul. Sfârşitul oricărei luni era data scadentă pentru plata taxei, când, cu taxa neplătită, elevele nu erau primite în şcoală; în acele zile, abia dacă mai eram 7-8 eleve la ore (deci şi la ascultat, scos la tablă etc.). Fiecărei materii i se dădea importanţa cuvenită, dar limba franceză ne-a câştigat cel mai mult, căci profesoara a pregătit cu noi un spectacol deosebit. De la dansul pe care un grup de eleve, îmbrăcate în rochii de epocă – împrumutate din lada profesoarei noastre de limba română, doamna Dedu – mi-a rămas pentru totdeauna în minte *Menuetul* lui Boccherini. Erau apoi lecţiile de religie, profesor fiindu-ne preotul Popescu, parohul Bisericii Mavrogheni. Manualul de religie de clasa a 2-a de liceu conţinea Parabolele lui Iisus, iar Părintele ne vorbea totdeauna părinteşte. După vacanţa de Crăciun, la începutul anului 1948, doamna Dedu ne-a cerut părerea în legătură cu abdicarea Regelui Mihai. În afară de două colege, surorile Olteanu, care au spus că s-au bucurat, în familia lor se vorbea cu satisfacţie, nimeni din clasă nu a mai avut ceva de spus. Am rămas în minte doar cu tristeţea din glasul şi vorbele Doamnei, că pentru mulţi dintre noi nu putea fi o bucurie.

Ultima zi din clasa a 2-a la Institutul „Sfânta Elena" a fost şi ultima zi din viaţa mea în care am purtat matricolă şi uniformă: acel şorţ negru, guler brodat cu fire mov, fundă mov (mov fiind culoarea pe care Regina Maria o ceruse ca doliu, am aflat de la mama mea).

Şi a venit Reforma din anul 1948, care a eliminat cultura generală din învăţământul românesc. După două clase de liceu, intru în clasa a 7-a elementară. În locul limbii franceze, facem limba rusă (cu aceasta voi continua până în anul III de facultate; mărturisesc că mi-a prins bine, bibliografie pentru examenele de doctorat am avut doar cărţi în limba rusă, în care nici teoremele de matematică nu le poţi desluşi dacă nu ştii bine gramatica rusă).

După clasa a 7-a, a urmat examenul de admitere în clasa a 8-a, de data aceasta, la liceu. Tata a ales pentru mine Liceul „Aurel Vlaicu", din cartierul CFR, pe strada Pavlov, între Calea Griviţei şi Bulevardul 1 Mai (fost Filantropiei, pe când eram la şcoala primară, azi Bd. Ion Mihalache). Deveneam, pentru patru ani, elevă la ceea ce s-a numit atunci Şcoala Medie de Fete Nr. 3. Până şi numărul acestei „şcoli medii" s-a mai schimbat în anii de democraţie populară, căci, în 1955, când mi se eliberează diploma de absolvire (avuse loc în 1953), stă scris că numărul acestei şcoli medii de fete este 5. În fapt, diploma de absolvire este „Diplomă de bacalaureat", în normalitatea la care s-a ajuns după mai mulţi ani. Pe vremea mea, ca elevă de liceu, nu se trecuse la liceul mixt; liceul de fete funcţiona dimineaţa, după-amiaza învăţau băieţii, în ceea ce se numea Şcoala Medie de Băieţi Nr. 4.

Şcoala era sub presiunea unui proces evident de sovietizare. Penibil trebuie să fi fost pentru profesori acel an şcolar, 1949-1950 (şi anii care au urmat), cărora li s-a impus ce trebuie să predea. N-o uit pe profesoara de geografie din clasa a 8-a, la tablă, scriind rânduri-rânduri, după conspectele pe care şi le făcea acasă, din geografia URSS – asta a fost în programa noastră şi s-a întins pe tot anul şcolar. Toate manualele de liceu vechi fuseseră retrase, nici la fizică nu aveam manual, nu se tipăriseră altele, probabil că se aşteptau cele traduse din limba rusă. La Limba Română, tot anul am ţinut-o cu *Minerii din Maramureş* ai lui Dan Deşliu şi cu *Mitrea Cocor* al lui Sadoveanu – nimeni nu vorbea de marile romane istorice ale acestuia. De fapt, manual de limba română nu am avut nici până la terminarea liceului, în 1953. Minunatele noastre profesoare – omagiu şi recunoştinţă – au avut grijă ca în clasele următoare să nu ne fie străine marea poezie şi marea proză românească. La Istoria Românilor, în clasa a 11-a, am avut manual, cel scris de Roller, bun să te îndepărteze de studiul acestei discipline.

Făceam şi ore suplimentare: nu vorbesc de cele două ore de sport, după-amiaza, la care mergeam cu bucurie; doamna profesoară organizase o echipă de gimnastică a şcolii, cu care am şi mers la concursuri între licee. Dar toată clasa a 10-a, 1951-1952, veneam la şcoală, obligatoriu, o oră în plus pe săptămână, să studiem „Biografia tovarăşului Stalin"; şi veneam toate elevele, bineînţeles, organizaţia UTM (devenită mai târziu UTC) veghea. De această activitate obligatorie în acea perioadă leg amintirea tatălui meu, care avea *Istoria PCUS (b)*, impusă tuturor salariaţilor să o studieze. Nici tata, nici colegii lui, din câte îmi povestea, nu reuşeau să citească mai mult de o pagină şi adormeau. Cred că toţi românii au folosit-o pe post de somnifer.

Printr-o minune, programele noastre chiar şi în această şcoală medie, au păstrat limba franceză, ca o a doua limbă, după rusă. Am avut şi manual la franceză, la rusă nu am avut. E drept că şi cu manualul de franceză nu s-a pierdut ocazia de a face propagandă politică. Îmi amintesc de o lecţie despre un interviu cu Stalin, „marele conducător" spunând: „J'ai fait seulement mon devoir de communiste". Poezia lui Paul Éluard chiar îmi plăcea: „Sur mon cahier d'écolier, sur mon pupitre et les arbres, sur le sable, sur la neige, j'écrit ton nom, Liberté". Nu mă gândeam la îndoctrinare când învăţam, era plăcerea mea de a pronunţa într-o limbă pe care am găsit-o totdeauna frumoasă. Plăcerea de a pronunţa şi cuvintele limbii mele „cea română" m-a făcut să reţin multe versuri ale marilor noştri poeţi.

Şcoala noastră trunchiată, aş zice decapitată, redusă la 11, apoi la 10 clase, m-a făcut să mă simt complexată, un sentiment de inferioritate privind cultura generală m-a urmărit mereu faţă de generaţiile care, absolvind cu doar câţiva ani mai devreme, făcuseră liceul înainte de rusificare. Cu toate acestea, mi-am păstrat mândria pentru liceul meu, „Aurel Vlaicu". Eram elevă în liceu în acei ani '950, când a circulat ştirea că şcoala noastră medie va primi numele Zoia Kosmodemianscaia, ca în scurt timp să auzim că au existat proteste, că acest liceu din cartierul muncitoresc CFR avusese un nume mult preţuit de români, Aurel Vlaicu. Şi aşa, „onoarea" a revenit Şcolii Centrale, care, mulţi ani va purta numele tinerei eroine sovietice. Păstrez mereu convingerea că liceul pe care l-am urmat a fost o şcoală bună, dovadă fiind şi faptul că a dat vieţii culturale româneşti personalităţi cu valoare recunoscută în teatru, muzică, diplomaţie.

Am încheiat aceste cursuri de şcoală medie la 17 ani. Pentru că de mai multe ori am amintit de tatăl meu, odihnească-se în Pacea cerească, alături de draga mea mamă – recunoştinţă pe viaţă celor două minunate făpturi – voi mai spune că, din momentul absolvirii liceului, am hotărât singură ce cale să iau spre profesie. Dar tata s-a bucurat când i-am spus că am depus actele de înscriere la Facultatea de Matematică: mi-a spus cu convingere că a fi profesoară este cea mai potrivită, dar şi mai înaltă profesie.

Aşa cum scriau regretaţii Constanţa şi Dragoş Vaida, există o „istorie din noi", după cum şcoala şi timpurile istorice pe care le-am parcurs şi-au pus amprenta pe viaţa noastră.

Golgota lui Tudor Vladimirescu
în relatarea lui C.D. Aricescu

Sterian PRICOPE

Orice evocare a mişcării de dreptate socială şi emancipare naţională condusă de Tudor Vladimirescu are ca sursă bibliografică principală *Istoria revoluţiunii române de la 1821*. Scrisă de câmpulungeanul C.D. Aricescu (1823-1886) şi apărută în anul 1874, împreună cu o culegere de „Acte justificative”, amplul efort de cercetare istorică totalizează aproape 650 de pagini. Două au fost motivele pentru care Aricescu, participant activ la Revoluţia de la 1848 şi, apoi, în primul eşalon al mişcării unioniste, s-a aplecat cu acribie asupra acestui moment: pe de o parte, pentru că îşi găsise în Tudor modelul revoluţionar şi moral, iar, pe de altă parte, pentru că, din poziţia lui de director al Arhivelor Statului, a avut acces la documente despre evenimentele din 1821. De asemenea, s-a folosit şi de mărturiile şi relatările unor foşti apropiaţi şi colaboratori ai lui Tudor, demers care a avut ca scop şi reconstituirea înfăţişării Domnului de la 1821, prin binecunoscutul tablou realizat de Theodor Aman, unde conducătorul pandurilor este reprezentat în faţa cortului militar, cu mâna pe sabie şi cu privirea semeaţă şi severă.

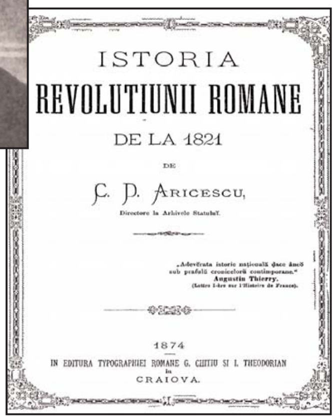
În această vastă operă epică, capitole speciale au fost dedicate trădării şi asasinării lui Tudor Vladimirescu, momente dramatice care au prefigurat înfrângerea mişcării conduse de Eteria grecească. Sub ameninţarea iminentului atac otoman, Domnul şi pandurii săi erau cantonaţi la Goleşti (lângă Piteşti), în conacul boieresc al lui Dinicu Golescu, întărit ca o cetate, în timp ce prinţul Alexandru Ipsilanti şi trupele eteriste ocupau Târgoviştea; aflat la mijlocul distanţei, Câmpulung Muscel era sub administraţie grecească. Punct strategic pentru un eventual refugiu vital peste munţi, aici fusese trimis un corp de arnăuţi condus de fraţii lui Ipsilanti, Nicolae şi Gheorghe (Iorgu), măsură preventivă luată şi pentru că grecii bănuiau că Tudor intenţiona să atace oraşul. (1) Ipsilanti îl acuza de trădare pe Vladimirescu şi, drept dovadă, avea corespondenţa interceptată a acestuia trimisă paşei Hassan de la Silistra în care se cereau tratative pentru că ţara se răsculase nu în contra Porţii, ci în contra asupritorilor, ciocoilor şi grecilor. Conform lui Aricescu, la explicaţiile cerute de Iordache Olimpiotul, conducătorul militar al Eteriei, *Tudor nu tăgădui faptul, dar se apără zicând că din capul locului el s-a silit a dobândi pe calea negocierilor drepturile reclamate de popor, dar că nu va lăsa armele din mână până nu o să dobândească o uşurare sau îmbunătăţire pentru compatrioţii săi; că niciodată nu s-a gândit a trăda pe greci; dar că grecii făceau mai bine dacă treceau Dunărea, căci acolo erau mai siguri de izbândă şi nici nu punea piedici Românilor, căci turcii, venind ca să-i gonească din România, nu puţine nenorociri vor pricinui locuitorilor acestei ţări; în fine, că grecii ar fi bine să treacă Dunărea şi, fiind părăsiţi acolo de noroc, atunci se pot retrage în România, unde Tudor le va putea procura un azil sigur.* (2)

Pierzându-şi încrederea în Vladimirescu, de care voia să se folosească în interesul Eteriei, Ipsilanti a procedat în mod viclean, continuând să-l curteze pe Tudor pentru a-i înşela vigilenţa, însă ordonând oamenilor săi prinderea şi asasinarea lui. După câteva încercări nereuşite de a-l atrage în capcană, denigrându-l că a trădat cauza creştinătăţii şi speculând nemulţumirile pandurilor faţă de intoleranţa lui fermă la indisciplină, grecii l-au capturat pe Vladimirescu pe data de 21 mai. Tocmai se consumase un episod care a pus în cumpănă unitatea dintre Tudor şi oastea lui, şi aşa şubrezită de şovăielile şi uneltirile unora. S-a întâmplat în noaptea de 19 mai, când, în urma unei inspecţii pe teren, Tudor a ordonat arestarea şi spânzurarea a patru căpitani, sub acuzaţia că sunt rebeli şi hoţi; doi au reuşit să fugă, unul a fost iertat la rugăminţile pandurilor, iar altul, Urdăreanu, a fost atârnat în ştreang. Pedeapsa supremă era pentru sperjurul lor, dar şi pentru abuzurile şi jefuirea populaţiei, acte pe care intransigentul Vladimirescu nu le putea tolera. În capitolul XXVIII al *Istoriei* sale, capitol intitulat „Trădarea”, Aricescu relatează momentul în care Vladimirescu a căzut în mâinile grecilor cu ajutorul chiar al unor panduri:

Tudor se sui în foişor şi adormi. După câteva ore, se adunară sub foişor, unde dormeau Cioranul şi Cacaleţeanu, toţi căpitanii de frunte, între care era Vasile Crăpatu, Frunte-lată, Barbu Urleanu, Ghelmegeanu, Ion Creţiescu şi alţii, toţi iubiţi de panduri, şi privind cadavrul Urdăreanului ce era rudă cu cei mai mulţi dintr-înşii, începură a murmura contra lui Tudor.

În timpul acesta, Machedonschi, înştiinţat de un căpitan Dinu despre moartea Urdăreanului, ordonă să i se deschisă poarta, târând după sine un cal alb şi încredinţându-se de la căpitani despre moartea Urdăreanului, al cărui cadavru se vedea la lumina focurilor, le zise „că sunt nişte proşti dacă suferă a-i omorî ca pe câini şi că aceeaşi sortă îi aşteptă pe toţi“. Căpitanii revoltaţi răspunseră că sunt la ordinile lui Machedonschi.

ISTORIA
REVOLUTIUNII ROMANE
DE LA 1821
DE
C. D. ARICESCU,
Directore la Arhivele Statului.

„Adevĕrata istorie naţionalĕ ḑace încă sub prafulŭ cronicelorŭ contimporane.“
Augustin Thierry.
(Lettre 1-ère sur l'Histoire de France).

1874
IN EDITURA TYPOGRAPHIEI ROMANE G. CHITIU SI I. THEODORIAN
in
CRAIOVA.

Machedonschi a încălecat şi a plecat la Piteşti. Căpitanii se risipiră prin tabără, începând între panduri propaganda contra lui Tudor; astfel, chiar în acea noapte, Tudor era prizonierul lor.

Tudor dormea, neştiind nimic de această conspiraţie. Cioranul şi Cacaleţeanu se gândiră să-i dea de ştire, dar se convinseră că-şi expun viaţa fără folos. Aceasta o aflară chiar de la conjuraţi, a doua zi, căci santinelele de la foişor primiseră ordin de la căpitani a-l omorî pe Tudor îndată ce ar fi încercat să se dea jos, cum şi pe oricine care ar fi încercat să intre la dânsul fără ştirea lor.

A doua zi, 21 mai, *Tudor ieşi în faţa lagărului şi fu înconjurat de toţi căpitanii pe faţa cărora se citea răzbunarea. El înţelese greşeala şi crezu că o poate repara ordonând Cioranului se îngroape cadavrul Urdăreanului cu onoruri militare. Cu toată dorinţa sa, fu peste putinţă Cioranului a-i comunica lui Tudor planul conjuraţilor, căci aceştia îl urmăreau ca umbra, nepierzându-i din ochi nici pe Tudor, nici pe cei pe care îi bănuiau.*

Căpitanul Iordache îi ceru în acea clipă lui Tudor a doua întrevedere faţă cu căpitanii, sub pretext că are a-i face importante comunicări în numele lui Ipsilanti.

În ziua de 21 mai, pe când soarele era la chindii, sosi căpitanul Iordache de la Piteşti, însoţit de căpitan Farmache, de Ghencea şi de Mihalea, cu vreo treizeci de arnăuţi aleşi; iar vreo trei sute primiseră ordin a ocupa mai multe puncte strategice fără a fi văzuţi şi a alerga la semnalul ce li se va da. Căpitanii pandurilor, grupaţi înaintea porţii, primiră cu demonstraţiuni de bucurie pe căpitan Iordache, care, descălecând, îi salută şi le aruncă în treacăt aceste cuvinte: „Vă spânzură, copii, pentru o trâmbă de pânză!“ Şi apoi se urcă în foişor la Tudor, urmat de câţiva căpitani ai acestuia şi cu parte din arnăuţii săi, restul ocupând locul santinelelor de la scară.

După ce-i aduse aminte pe scurt ajutorul ce i se dăduse ca să poată ridica poporul pentru a scăpa ţara de ciocoi, cum şi încălcarea jurămintelor şi a legăturii date în scris cu câteva zile înainte, căpitanul Iordache îi zise lui Tudor:

– Prinţul mă trimite a-ţi spune că nu mai are încredere în tine de azi înainte şi iată o nouă probă despre necredinţa ta.

Iordache scoase din sân nişte scrisori prinse asupra unui alt curier, trimise de Tudor de la Goleşti către Chehaia-bei, şi le citi cu voce tare în auzul pandurilor. Apoi, adresându-se către căpitani, le zise:

– Luat-aţi, voi, armele, flăcăi, ca să luptaţi cu turcii împotriva creştinilor?

– Nu! răspunseră căpitanii în unanimitate.

– Nu v-a spus slugerul Tudor, până ieri, că aveţi se vă luptaţi împotriva turcilor?

– Aşa este! strigară toţi căpitanii.

– Cu toate astea, vedeţi din chiar scrisorile lui, el voia să vă dea pe mâna turcilor.

Căpitanii începură a murmura.

– Întrebaţi pe acest călcător de jurământ unde sunt atâţia panduri şi căpitani pe care i-a tăiat numai de la plecarea sa din Cotroceni? Unde sunt Urdăreanu şi alţii pe care i-a tăiat aici, la Goleşti?

– Pentru acesta n-am să dau cuvânt nimănui, răspunse Tudor cu mândrie, sunt în ţara mea cu sabia mea.

– I-a spânzurat fără judecată şi pe alţii i-a omorât pe ascuns. Aceeaşi soartă vă aşteaptă şi pe voi!

La aceste cuvinte, feţele căpitanilor se întunecară şi începură a scrâşni din dinţi.

Iordache profită de această stare sufletească a căpitanilor şi le zise:

– Mai vreţi voi de comandir pe acela care vă omoară fără vină şi nejudecaţi şi care lucrează pe sub mână cu turcii ca să vă dea pe mâna păgânilor?

– Nu-l mai vrem, răspunseră toţi într-un glas.

– Pe cine voiţi voi de comandir de azi înainte?

– Pe gospodar Machedonschi şi pe gospodar Prodan, strigară căpitanii.

– Încuviinţaţi, voi, mergerea slugerului Tudor la prinţul Ipsilanti ca să-şi dea cuvântul de faptele sale?

– Să meargă! Să meargă! răspunseră toţi.

– Hai, dar, la prinţul Ipsilanti, zise lui Tudor căpitan Iordache. Prinţul, ca părinte bun şi ca comandir al nostru, al tuturora, te va ierta dacă te vei pocăi.

La un semn dat de căpitan Iordache, arnăuţii luară pistoalele lui Tudor din cui, cum şi o pereche de desagi cu bani şi un geamantan cu haine şi cu hârtii. În timpul acesta, arnăuţii ce şedeau ascunşi în nişte sălcii lângă Târgul-Dealului, sosiseră la Goleşti şi puseseră mâna pe tunuri şi pe muniţiuni, îmbrâncind garda lui Tudor.

Părăsit de toţi, *trădat de ai săi, Tudor se resemnă nefăcând nicio împotrivire; adresă numai aceste cuvinte căpitanilor săi:*

– Mă duc la Ipsilanti căci aşa e voinţa voastră, dar sufletul meu presimte că n-o să mai mă întorc, şi dacă o să mor, sângele meu să cadă asupra voastră şi asupra copiilor voştri! (…).

Următorul capitol („Asasinarea lui Tudor”) a fost consacrat martirajului patriotului român. Plecarea din Goleşti, popasul din Câmpulung şi înfăţişarea prizonierului în faţa lui Ipsilanti prefigurau drama care fusese deja pusă la cale.

Soarele apunea după dealurile ce adăposteau capitala Argeşului, când căpitanul Iordache pornea pe Tudor la Piteşti, pe un cal ai cărui dârlogi îi ţinea Ghencea, Tudor ţinând căpăstrul, iar vreo douăzeci de arnăuţi îl însoţeau pe prizonier.

Puţin după pornirea lui Tudor din Goleşti, Machedonski îl trimise pe Cioran la Piteşti către căpitanul Iordache ca să prepare cele necesare pentru oştire; şi cum se înnoptă, porni şi el la Piteşti însoţit de câţiva panduri şi bulgari.

→

Domnul Tudor – 200

Înnoptase când Cioran sosi la Piteşti; el îl află pe Tudor şezând pe pat şi imputându-i lui Ghencea şi căpitanului Iordache fapta lor. Ghencea îl păzea cu puşca încărcată; Iordache se plimba pe gânduri prin cameră. Cioran se opri la uşă şi ascultă. Tudor le zicea călăilor săi: „Oameni fără căpătâi şi străini de această ţară, prin viclenie aţi amăgit oştirea mea de m-a dat în mâinile voastre. Ce credeţi să faceţi cu mine? Să mă omorâţi? Eu nu mă tem de moarte, în multe rânduri am înfruntat moartea în război. Înainte de a ridica steagul pentru dobândirea drepturilor ţării, m-am îmbrăcat cu cămaşa morţii. V-aţi gândit voi bine la ce capăt o să iasă fapta voastră? Turcii sunt în ţară şi voi singuri nu sunteţi în stare să vă bateţi cu ei cu ispravă; veţi vedea!“

Temându-se a nu fi surprins ascultând la uşă, Cioran intră în cameră, salută pe Tudor cu respect, şi îşi împlini misiunea faţă de căpitanul Iordache. Acesta ordonă pe dată ispravnicului de Argeş (Costache Ştefănescu) să prepare cele trebuincioase pentru oştire. A doua zi, după prânz, Tudor fu pornit la Târgovişte, iar după pornirea lui intră în Piteşti şi oştirea lui Tudor. Tudor fu pus într-un cărucior mic de poştă, lângă Manu, adjutantul lui N. Ipsilanti. Alte trei cărucioare de poştă îl urmau, în fiecare cu câte doi arnăuţi înarmaţi şi cu două escorte de câţiva mavrofori călări, trimişi special de la Câmpulung pentru a escorta prizonierul. El fu condus la Târgovişte pe la Câmpulung.

Câţiva panduri ce erau de faţă la pornirea lui Tudor îl întrebară:

– Dar pe noi cui ne laşi, boierule?

– Corbilor şi câinilor care or să vă mănânce – le răspunse Tudor – căci nu aţi ascultat ce v-am poruncit!

Pe câmpia de la Grădişte, la depărtare de un cart de poştă de Câmpulung, îl aşteptau pe Tudor călări vreo treizeci de flăcăi din acest oraş, măcelari, brutari şi alţi breslaşi, căci boierii şi neguţătorii fugiseră în Braşov odată cu spargerea Bucureştiului. Însoţiţi de mai mulţi arnăuţi călări din oştea lui Ipsilanti, acei flăcăi ieşiseră în întâmpinarea Domnului Tudor, pe care poporul îl iubea (zice acela care ne-a relatat faptul), pentru că scăzuse ludele de la douăzeci şi cinci la cinci lei.

Grecii, temându-se de români, răspândiseră vorba că Tudor e poftit de prinţul Ipsilanti la Târgovişte ca să „îl facă Domn”. Poporul deci întâmpina pe Domnul Tudor cu demonstrări de bucurie. Tudor însă era trist...

În Câmpulung, Tudor sosi în amurgul serii şi i se dădu de locuit casa bogasierului Constantin Chiliaşu, fiind în apropiere de casa boierului Urianu, unde şedea beizadea Nicolae Ipsilanti. A doua zi, el fu pornit peste muşcele la Târgovişte, sub escortă mai numeroasă, poposind de prânz la Cârciuma de Piatră.

Ajungând pe la miezul nopţii aproape de Târgovişte, Tudor fu oprit până la ziuă la un avanpost al oştirii greceşti. A doua zi, sosind în marginea oraşului, Tudor fu pus călare pe un cal ordinar, cu scări de lemn şi cu picioarele legate pe sub burta calului. Astfel străbătu Tudor vechea capitală a României! Astfel fu prezentat Tudor înaintea lui Ipsilanti!

Ieşind în foişor, fanariotul îl apostrofă pe Tudor cu aceste cuvinte insultătoare:

– Ciocoiule, cum nu ţi-a fost milă se dai la moarte la turci atâţia creştini? Să fie închis în Mitropolie, în paza lui Caravia, adăugă Ipsilanti.

Unii scriitori asigură că Ipsilanti a instituit îndată un tribunal militar care l-a judecat pe Tudor şi l-a osândit la moarte, în baza art. 3, 7 şi 8 din regulamentul militar al eteriştilor, alţii susţin că l-au omorât fără nicio formă de proces, alţii că l-ar fi torturat ca să afle comorile sale.

În privinţa morţii lui Tudor, sunt mai multe versiuni. Cea mai acreditată este aceea pe care o raportează Cioranul şi o afirmă martori competenţi, dar şi aceasta urmează a fi completată cu cea raportată de Rabbe, în memoriile lui Raybaud. Lui Rabbe i s-a comunicat de ofiţerul lui Ipsilanti care a asistat la prinderea lui Tudor la Goleşti, dar şi alţi scriitori sunt de aceeaşi opinie, cu oarecare mici variante.

În noaptea de 26 spre 27 mai, Orfano (chefalonitul), C. Cavaleropolu (peloponezianul) şi Garnovski, adjutantul lui Ipsilanti, se prezentară în arestul lui Tudor cerând de la Caravia pe prizonier, în numele lui Ipsilanti. Scoţându-l afară din Mitropolie, după miezul nopţii, ei se îndreptară cu Tudor spre răsărit, afară de şanţurile cetăţii.

– Unde mă duceţi? întrebă Tudor.

– La ai tăi, îi răspunse unul cu ironie.

– Nu văd eu că drumul ăsta nu duce într-acolo?

– Mergi înainte, îi zise acela cu brutalitate.

Ei se opriră lângă iazul moarei, aproape de grădina lui Gertoglu. Aici aşteptau doi greci, Varnava şi Parga. Acesta din urmă zise lui Tudor, în limba greacă:

– Sperjurule, fă-ţi ultima rugăciune către Dumnezeu pentru iertarea păcatelor!

Tudor răspunse:

– N-aveţi nici unul din voi un pistol?

Drept răspuns, începură a-l lovi cu iataganele. Lungă şi dureroasă fu agonia lui Tudor!

După ce l-au omorât, l-au dezbrăcat spre a nu fi cunoscut după veşminte, căci eteriştii se temeau de popor, mai ales de panduri, din care cauză moartea lui Tudor se ţinu în mare secret.

Raybaud zice (pag. 237) că O.... (Orfano) l-a omorât, apoi la pag. 238, face, în ironie, această observaţie: „N-ar trebui să impute cineva adjutanţilor lui Ipsilanti că n-au întrebuinţat sabia lor în expediţia grecilor din România contra turcilor; dovadă, uzul ce făcură cu sabia lor în împrejurarea aceasta!“

Cepkenul lui Tudor, fiind strâmt la încheietura mâinilor, asasinii îi tăiară pumnii ca să poată scoate mai lesne cepkenul. După aceea îl azvârliră în puţul din grădina lui Gertoglu, aruncând pământ în puţ. (...)

În consideraţiile sale, Aricescu oferă propriul său răspuns unei controverse istorice care persistă şi astăzi: a fost atitudinea lui Tudor Vladimirescu una duplicitară şi a determinat astfel eşecul mişcării de la 1821, mişcare îmbrăţişată cu atâta speranţă în Balcani? Istoricul muscelean combate ferm această defăimare, arătând că, în afara obiectivului comun, adică lupta împotriva turcilor, interesele grecilor nu doar că nu coincideau, ci erau chiar potrivnice celor româneşti. De asemenea, că Tudor intuise corect că, în ciuda promisiunilor, Rusia nu va interveni militar în sprijinul Eteriei, ceea ce făcea inegală lupta cu otomanii, argumente care îi justificau concluzia că poziţia Domnului de la 1821 era una realistă şi în deplină concordanţă cu jurământul faţă de poporul său.

În istoria Greciei, Vladimirescu este considerat un trădător, poziţie împărtăşită şi de unii istorici români, în special de către academicianul Andrei Oţetea, care îl considera un „mandatar” al Eteriei, teorie nuanţată şi chiar dezavuată de alţi istorici (Nicolae Iorga, Constantin Daicoviciu, Constantin C. Giurescu, Dinu Giurescu ş.a. (3)). Considerat a fi cel mai important editor de izvoare istorice despre Vladimirescu, C.D. Aricescu, în special prin *Istoria revoluţiunii române de la 1821*, a fost printre primii cercetători care au argumentat un verdict, unul din perspectiva românească, în deplină concordanţă cu patriotismul său înflăcărat. Dar deşi informaţiile şi documentele conţinute au fost folosite ca reper în orice scriere despre Revoluţia de la 1821, lucrarea sa nu a fost niciodată reeditată, iar stilul narativ ne oferă şi astăzi nu doar o minuţioasă documentare istorică, ci, aşa după cum rezultă şi din capitolele despre trădarea şi asasinarea lui Tudor, şi o adevărată frescă literară realizată cu talentul poetului, dramaturgului şi jurnalistului care a fost, de asemenea, C.D. Aricescu.

Bibliografie

1. Claudiu Neagoe, *Câmpulung în timpul „zaverei” de la 1821, Revista de istorie a Muscelului* (7), Editura Nummus, Bucureşti, 2003, pp 79-82.
2. C.D., Aricescu, *Istoria revoluţiunii române de la 1821*, Editura Tipografiei române G. Chiţu şi I. Theodorian, Craiova, 1874, p. 240.
3. Dan Falcan, *Ce ştiaţi şi ce nu despre Tudor Vladimirescu? De ce a fost asasinat Domnul Tudor?*, pe www.historia.ro.

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Ce îţi trebuie ţie
Friederike Mayröcker (Austria)

Ce îţi trebuie ţie? Un pom o casă dacă vrei să ştii
cât e de mare sau de mică viaţa unui om
mare sau mică de scrutezi înaltul coroanei
pierzându-te în splendoarea cea verde luxuriantă
socoţi că-i mare mică sau poate numai scurtă
viaţa ta pe lângă viaţa de arbore bătrân.

Îţi trebuie un copac îţi trebuie o casă
nu una doar a ta ţi-e îndeajuns un colţ adăpostit
în care să te aşezi să cugeţi să visezi
să scrii să taci sau să priveşti la un prieten
la aştri iarbă floare şi la cer.

Amintirile nu aparţin nimănui
Paolo Valesio (Italia)
pentru M. P.

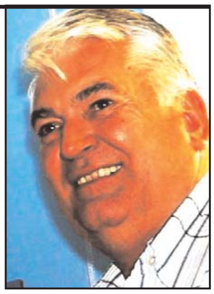
O prietenă i-a povestit
că în clipa în care intrase în biserică sicriul surorii,
„tocmai în acea secundă” o rază de soare
din cerul (era primăvară?) până atunci înnorat
a despicat naosul în două.
Ieri (după câţiva ani), într-un alt loc şi un alt oraş,
întâmplarea i-a revenit brusc în minte atunci când
biserica luminată (de lumânări, candelabre,
soare de vară)
s-a întunecat dintr-o dată în miezul zilei
– trecuse un nor –
„exact în momentul” în care discul albicios
era înălţat peste potir şi înspre cupolă.
Unde va ajunge peste câteva zile această amintire?
În zona intermediară şi comună,
undeva în lume
în care sufletele îşi lasă rămăşiţele.

Cândva
Zhao Lihong (China)

Cândva, pe când cutreieram pământul,
cu umbra-mi străvezie pierdută în deşert,
scrutând înfricoşat întunecimea nopţii,
strigam după ajutor, împovărat de griji.
Neguri şi nori îmi ascundeau luna şi aştrii
iar vântul rece pustia întinsul.

Atunci s-a înfiripat un tril. Privighetori,
dând nopţii glas de nori de prin înalturi
şi oglindind pe cer un lac de nuferi albi,
prinseră a destrăma în petale albe ceaţa.
Te-am întâlnit atunci prin aburi rarefiaţi –
Ce altă fericire pot azi să-mi mai doresc
decât a regăsirii prin nopţi de primăvară?

Aderarea lui Mihai Viteazul la Liga Sfântă

Florian COPCEA

Una dintre problemele controversate ale istoriografiei româneşti se referă la motivele pentru care apărătorul creştinătăţii, Mihai Viteazul, „Domn al Ţării Româneşti şi Ardealului şi a toată Ţara Moldovei", cum s-a proclamat într-un hrisov emis la 27 mai 1600, a hotărât să se solidarizeze cu Sfântul Imperiu Romano-German, Statul Papal, Spania, Austria, ducatele italiene Ferrara, Mantua şi Toscana, pentru formarea unei coaliţii de blocare a expansiunii Imperiului Otoman în Europa. Această alianţă, numită generic Liga Sfântă, înfiinţată în 1591, la începutul Războiului celui Lung (care a durat până în 1606), din iniţiativa Papei Clement al VIII-lea, cu sprijinul împăratului Rudolf al II-lea, avea drept scop declarat declanşarea unei cruciade puternice şi de durată astfel încât să se pună capăt suzeranităţii Imperiului Otoman şi înaintării acestuia spre ţările vest-europene.

Datorită documentaţiei lacunare este dificil să ne formăm o opinie rapidă asupra tergiversării aderării lui Mihai-Vodă la coaliţia antiotomană formată. Totuşi, studiind relativ puţinele scrieri şi izvoare documentare existente în arhivele europene, am putea să lămurim, într-un fel, întârzierea diplomatului domnitor, decis, cum mărturiseşte, să-şi dea viaţa pentru creştinătate.

Există destule indicii din care rezultă că Mihai Viteazul cunoştea exact intenţia Suveranului Pontif, Clement al VIII-lea, de a elibera populaţia din Balcani de sub asuprirea turcilor. De fapt, respectivul obiectiv coincidea şi cu năzuinţa sa expresă de a apăra fiinţa naţională şi de a limita dependenţa faţă de Poartă. Încă de la înscăunarea sa, în 15 octombrie 1593, după ce a plătit în septembrie 1593 Porţii Otomane, după obiceiul timpului, suma de 400.000 de florini, Mihai Viteazul va fi luat în calcule de Papa Clement al VIII-lea pentru a alătura voievodatul Valahia marilor puteri creştine.

Izbucnirea conflictului cu garnizoana otomană staţionată în Bucureşti, la 13 noiembrie 1594, soldat şi cu suprimarea creditorilor levantini, desigur, cu acordul boierilor, reprezintă intrarea în alianţa antiotomană şi, astfel, declanşarea ofensivei împotriva Înaltei Porţi, cetăţile turceşti de la Dunăre (Giurgiu, Hârşova, Silistra, Isaccea, Măcin, Rasgrad, Babadag, Rusciuk, Nicopole, Vidin, Adrianopole ş.a.) fiind atacate şi cucerite în perioada care a urmat. În acelaşi timp şi domnul Moldovei, Aron-Vodă, şi principele Transilvaniei, Sigismund Bathory, au pornit campanii militare contra armatei turco-tătare trimise să-l mazilească pe domnitor, împrejurare în care la Putineiu, Stăneşti şi Şerpăteşti, în ianuarie 1595, au loc noi confruntări armate. Victoriile obţinute de aceştia (în 13/23 august 1595 la Călugăreni de către Mihai-Vodă) nu au fost în măsură să oprească înaintarea spre Bucureşti a otomanilor conduşi de Sinan Paşa. Datorită calităţii sale de strateg, dar şi a ajutorului primit de la Bathory şi domnul Moldovei, Ştefan Răzvan, succesorul lui Aron-Vodă, domnul Ţării Româneşti reuşeşte să-i îndepărteze pe otomani din Târgovişte (5-8 octombrie 1595) şi din Bucureşti (12 octombrie) şi să-i alunge peste Dunăre, pe la Giurgiu (15-20 octombrie), cronicarul turc Mustafa Naima fiind de părere că aici a avut loc „cea mai groaznică înfrângere a otomanilor".

Cum ne-am propus să nu insistăm asupra acestor evenimente, şi nici asupra negocierilor şi tratatului cu Bathory, vom reveni la contextul în care Valahia, ruinată economic de pe urma războaielor, îşi avea locul în Liga Sfântă. Principele Mihai era încredinţat că, susţinând politica de cruciadă a papalităţii, va primi ajutor financiar şi militar în lupta creştină antiotomană. Iată cum îşi justifică el demersul de a se alătura intereselor celorlalte puteri regionale europene, dar şi de a-şi urma „pohta ce-a pohtit-o" de a-şi înfăptui propriul ideal, unirea Ţării Româneşti cu Transilvania şi Moldova: „În timpul acesta se poate vedea că n-am cruţat nici cheltuieli, nici osteneală, nici sânge, nici însăşi viaţa mea, ci am purtat războiul aşa de mult timp singur, cu sabia în mână, fără să am nici fortăreţe, nici castele, nici oraşe, nici cel puţin o casă de piatră unde să mă pot retrage... Nu am pregetat să mă alătur cu puterile mele şi cu cheltuieli uriaşe la creştinătate, nefiind cunoscut de nimeni şi nici nu le-am făcut silit de cineva, ci ca să am şi eu un loc şi un nume în creştinătate am părăsit toate celelalte prietenii ce le aveam."

Scrisorile Papei Clement al VIII-lea către el aveau să scoată în evidenţă însă indiferenţa şi viclenia capului Sfintei Biserici Catolice Romane faţă de sacrificiile făcute de Mihai-Vodă. La 16 august 1597, Suveranul Pontif îi transmitea, ocolind un răspuns cert privind cererea acestuia: „Pentru că am văzut din scrisoarea Nobilimii Tale curajul sufletului tău şi zelul în a lupta pentru cauza puterii creştine, punem foarte mult credinţa noastră întru Domnul de partea ta curajoasă împotriva duşmanului turc comun şi foarte potrivnic şi este drept ca la fel să încerce să facă toţi principii creştini, spre salvarea lor şi a altora...", iar în cea din 12 octombrie 1598 nu ezită să-şi dezvăluie planul ce-l avea cu Valahia şi de a sugera că numai condiţionat poate primi ajutor: „Stăruinţa ta, ardoarea şi perseverenţa cu care este vegheată puterea creştină de către partea ta curajoasă în faţa duşmanului comun şi foarte pornit împotriva numelui creştinătăţii, le încredinţăm cu totul întru Domnul, însă această cauză care se referă la slava lui Dumnezeu şi folosul întregului popor creştin, de care am fost întotdeauna ataşaţi, nimănui nu-i este necunoscută, dar fiind slăbiţi de cheltuieli neîntrerupte şi aproape secătuiţi, în acest an, care deja se apropie de sfârşit, nu îţi putem fi de ajutor, însă în anul viitor, dacă lucrurile noastre vor fi într-o situaţie mai favorabilă, îţi vom da ajutor, ca să înţelegi cât de mult apreciem virtutea ta. În acest timp, te îndemnăm stăruitor să te alături cu tot sufletul la Biserica Catolică Romană, care reprezintă coloana şi baza adevărului; gândeşte-te cu atenţie, după înţelepciunea ta, cât de multe rele grave au urmat după această schismă periculoasă; în special de aici îşi iau duşmanii credinţei forţele; însă la ce lucru fericit pot spera membrele care sunt separate de capul lor? Dumnezeul nostru este un singur Dumnezeu, care a orânduit o singură credinţă, o singură biserică, întemeiată pe preafericitul Petru, căpetenia apostolilor, al cărui loc şi autoritate ne este îngăduit să o deţinem noi, nevrednici şi inferiori. Aşadar, trebuie căutată şi păstrată acea unitate, pe care strămoşii noştri din cele mai vechi timpuri au ţinut-o cu toată tăria, ei, care au recunoscut Sfânta Biserică Romană drept mamă şi învăţătoare şi au venerat-o cu o deosebită pietate. Astfel, odată respinse schisma şi greşelile, atunci abia se va putea spera la milostivirea cea mare a lui Dumnezeu, ca duşmanul cel mai îngrozitor şi mai năprasnic, turcul, să nu prevaleze, ci să fie culcat la pământ. Aşadar, tu, fiule, stabileşte acest lucru şi săvârşeşte-l cu binecuvântarea lui Dumnezeu, ca să te alături cu totul Sfintei Biserici Catolice în unitatea credinţei şi iubirii dumnezeieşti, iar în situaţii dificile, pe care le aduce vitregia acestor vremuri, Dumnezeu îţi va fi de fapt ajutorul tău, ca să-ţi păstrezi tăria sufletului tău curajos şi, între primejdiile care te înconjoară, te va păstra sănătos şi nevătămat…"

Greşeala lui Mihai Viteazul a fost că nu a prevăzut jocul lui Clement al VIII-lea şi al lui Rudolf al II-lea de Habsburg care, în numele Ligii Sfinte Antiotomane, voiau să-şi atingă ţelul de a converti Răsăritul „schismatic" la catolicism. De fapt, marile puteri îşi aveau în vedere propriile lor interese: recucerirea Constantinopolului, consolidarea economică, schimbarea raportului de forţe în Europa şi atragerea Ţării Româneşti şi a Moldovei în sfera lor de influenţă. Deşi Mihai-Vodă devenise practic conducătorul militar al Ligii Creştine, în culise se urzeau fel de fel de jocuri în care se urmărea îndepărtarea lui de la conducerea Ţării Româneşti, întrucât devenise incomod şi reprezenta, având în vedere ascensiunea şi popularitatea de care se bucura, un real pericol pentru proiectele comune ale Papei Clement şi ale Casei Regale a Austriei.

Mihai ţine piept insistenţelor Papalităţii şi, deşi întrevedea reacţia Suveranului Pontif, nu a cedat vreunui compromis (el continuând să depună „osebită râvnă pentru ajutorarea creştinătăţii împotriva turcilor") şi, deşi doreşte ajutor pentru triumful cauzei creştine, nu este de acord cu schimbarea credinţei strămoşeşti ortodoxe, lucru care a înfuriat o parte din principii catolici ai popoarelor balcanice. Suntem convinşi că cei rămaşi fideli domnitorului nu împărtăşeau punctele de vedere ale adversarilor. Istoricul Petre P. Panaitescu este de părere că popoarele ortodoxe din Liga Creştină „îl favorizau pe Mihai", „îl divinizau ca pe un Mesia şi pregăteau ruina bisericii catolice". În iunie 1600 doctorul Bartolomeo Pezzen, diplomat cu influenţă la curtea de la Praga, consemna: „El (Mihai Viteazul – n.n.) doreşte doar să nu fie lăsat fără bani, căci de îndată nu îşi va cruţa sângele pentru a lupta împotriva duşmanului, ci se va strădui spre binele creştinătăţii". Intrigile nu contenesc. Un cronicar maghiar avea să surprindă astfel încăpăţânarea domnitorului care îi sugerase Suveranului Pontif să treacă la ortodoxie: „La îndemnul papei de a îmbrăţişa credinţa romană, Mihai ar fi strâmbat din nas şi i-ar fi răspuns, sfătuindu-l, să părăsească rătăcirile italice şi să se întoarcă, împreună cu poporul său, la comuniunea cea adevărată a bisericii greceşti, căci numai aşa va fi cu putinţă alungarea turcului spurcat din spinarea creştinătăţii". „Strategia" papală de a-l subordona pe voievod, după ce acesta, în 28 octombrie 1599, la Şelimbăr îl înfrânge pe noul principe al Transilvaniei, Andrei Bathory, aservit turcilor, şi este recunoscut de Dietă, la Alba Iulia (la 1 noiembrie 1599) drept principe, după ce în mai 1600 îl alungă pe Ieremia Movilă, aservit polonezilor, şi se aşază pe scaunul Moldovei, eşuează lamentabil. Nici epistola „dată la Roma, în Sfântul Petru, (întărită) cu inelul pescarului, în ziua de 28 aprilie 1601, în anul al zecelea al pontificatului nostru", nu-l sensibilizează pe domnitorul care încă mai spera în ajutorul Ligii Sfinte pentru refacerea economică a ţării, pentru scoaterea din sărăcie a poporului şi continuarea susţinerii unor reforme: „Iubite fiu şi nobil bărbat – salutul şi binecuvântarea (noastră) apostolică. Am primit scrisoarea Domniei Tale, pe care ne-ai dat-o din Praga la calendele lunii aprilie şi în care era scris amănunţit despre acele lucruri care în zilele anterioare, prin schimbările sorţii, ţi se întâmplaseră. Sufletul nostru este plin de bunăvoinţă faţă de tine şi vrerea (noastră) este cu tine, din care pricină chiar, cu mare stăruinţă te îndemnăm ca, în truda prea împovărătoare pentru credinţa comună şi în acele treburi care ţin de credinţa catolică cea singură adevărată, să te porţi cu suflet curat, cum este potrivit, şi să te arăţi în chip neprefăcut de orice parte, cu inima neprihănită şi cugetul drept, în ce priveşte mântuirea sufletului tău şi întreaga (lui) norocire; atunci, întru aceste lucruri îndestul vom avea chezăşuire despre tine, vom putea fi cu sufletul întreg şi fără teamă şi abia atunci te vom sprijini cu întreagă vrerea şi dragostea şi ţie, orice prilej s-ar ivi, îţi vom fi, cu voia Domnului, într-ajutor, în cele solicitate de tine cu întâietate şi în cele ce le socoteşti potrivite pentru a acţiona cel mai bine; de vei face aceasta şi vei chema mai statornic bunăvoinţa noastră faţă de tine, toate ţi se vor rândui cu folos şi noroc, cu milostivirea lui Dumnezeu."

In memoriam

Sergiu Celibidache (1912-1996)

Octav CALLEYA

S-au împlinit 25 de ani de la dispariţia pământească a acestui român mult mai cunoscut în lume, îndeosebi în cea muzicală, decât în ţara lui de origine. Născut la Roman, cu deosebite aptitudini muzicale, cultivate atât în familie, cât şi mai apoi la Iaşi, decide, contra voinţei ferme a tatălui de a se forma ca viitor politician, să abandoneze definitiv familia pentru pian, muzică şi orice va veni în acest domeniu.

În Bucureşti cântă şi improvizează orice cu o uşurinţă extraordinară, începând, de asemenea, şi să compună, din instinct. Trimite la Berlin un cvartet, pentru care, printr-o simplă telegramă, este chemat şi admis la studii superioare. Ajunge la Berlin, via Paris, în anul 1936, şi începe adevăratele studii muzicale. Dotat cu extraordinare capacităţi intelectuale, studiază în acelaşi timp matematica şi filosofia, cu apreciate rezultate doctorale, pierdute însă în timpul războiului. Muzica totuşi, în toate domeniile ei, este direcţia în care Celibidache se remarcă incontestabil ca un talent ieşit din comun, ajungând să-şi înlocuiască chiar profesorii, atunci când este solicitat. Începe să dirijeze îndeosebi formaţii corale de amatori, pentru că asta se putea în acea perioadă a războiului. În 1945 participă şi câştigă surprinzător (fără a fi dirijat vreodată o orchestră) un concurs de dirijat organizat de RIAS Berlin, demonstrând o ştiinţă de conducere orchestrală uimitoare. La numai câteva luni, celebra Filarmonică berlineză, rămasă brusc fără dirijor, îl invită la pupitrul său. De la primul său concert, desfăşurat chiar pe ruinele oraşului, îi uimeşte atât pe proprii orchestranţi, cât şi exigentul public, atât prin calitatea interpretărilor sale, cât şi prin manifestarea sa dirijorală, spectaculoasă şi expresivă.

Alea jacta est şi, timp de şapte ani, tânărul român înalt, cu păr şi chiar plete negre, atrăgător şi un autentic *Lieder*, a fost atât de îndrăgit încât publicul scanda *hier bleiben!* (rămâi aici!). De fapt, Celibidache l-a înlocuit până în 1952 pe dirijorul titular al orchestrei, celebrul Wilhelm Furtwängler, acuzat de o posibilă colaborare cu regimul nazist. A continuat să conlucreze cu acesta încă doi ani, apoi, din 1954, şi-a continuat activitatea în toată lumea, îndeosebi în Italia şi America de Sud, câştigându-şi o celebritate de neşters. A fost dirijor permanent la orchestre din Stockholm, Stuttgart, Copenhaga, Paris şi apoi München – aici în ultimii săi 19 ani de activitate.

Pagini fără număr s-au scris despre acest unic muzician recunoscut de toţi, cu titluri precum: „Vrăjitorul cu frac", „Patriarh al muzicii", „Magician al orchestrei", „Ultimul sfânt al muzicii", „Filosoful muzicii", „Adevărul muzicii". „Geniul muzicii", „Vrăjitorul de sunete", „Ultimul Maestru", „Perfecţionistul", „Rege fără coroană" etc. etc. Citind numai titlurile cronicilor şi se poate înţelege că este cel mai mare dirijor, pentru că niciodată şi nimănui nu i s-au adus asemenea elogii. Nu există cuvinte suficiente în dicţionare care să exprime admiraţia şi recunoştinţa supremă privind interpretările sale muzicale. A fi recunoscut la asemenea nivel nu este ceva obişnuit şi pentru aceasta trebuie să fii mult deasupra standardelor convenţionale. Celibidache avea un auz absolut, o memorie extraordinară, o inteligenţă supremă şi obsesia perfecţiunii depline, fără concesii. Un celebru exemplu este pariul câştigat în faţa unui colonel sus-pus din Berlin (1946), care nu credea că românul era capabil să memoreze în 24 de ore partitura unei simfonii necunoscute a lui Şostakovici. Ce să mai zicem de profundele cunoştinţe de matematică şi filosofie, ajungând până la fundamentele filosofiei Zen, pentru a cimenta total, în toate interpretările sale muzicale, atât construcţia lucrărilor, mesajul autorilor, cât şi perfecţiunea sonoră, lucruri recunoscute de înşişi marii compozitori, câteodată cu afirmaţia că-şi aud creaţia mai bine chiar decât o compuseseră. (Paul Hindemith şi-a exprimat chiar astfel impresia sa, după ce a ascultat interpretarea simfoniei *Mathis pictorul.*) Cunoştea

la perfecţie toate posibilităţile orchestrei şi ale instrumentelor, ajungând să indice unui instrumentist cum să obţină culoarea unui sunet. De aici, extraordinara paletă de timbre şi culori din interpretările sale, cum nimeni înainte nu a putut realiza, îndeosebi în muzica impresionistă a lui Debussy şi Ravel. De aici, logica sa exigentă, cu multe repetiţii pentru pregătirea oricărei lucrări. Este cunoscut că obişnuia să facă şase repetiţii pentru *Variaţiunile pentru orchestră* ale lui Anton von Webern, lucrare ce durează numai şase minute! Iar după 21 de repetiţii la *Le sacre du printemps* de Igor Stravinsky, în Buenos Aires, a renunţat la prezentarea publică deja anunţată! Instrumentiştii oricărei orchestre recunoşteau că orice lucrare cunoscută şi cântată înainte, cu Celibidache era ca şi cum ar fi fost pentru prima dată.

Este cunoscută aversiunea lui totală faţă de înregistrări şi discuri, refuzând chiar sume imense oferite. Ferm în convingerile sale, a considerat sunetul şi orice masă sonoră într-o acustică determinată imposibil de reprodus în autentica sa valoare, pentru a produce adevăratele senzaţii de trăire muzicală şi spirituală. Sigur că au existat anumite înregistrări din prima parte a activităţii sale, mai mult piratate, ca şi cele video din ultimii ani, mai mult ca documentare. Altceva este că după moartea sa, urmaşii (soţie şi fiu) au vândut toate drepturile la două mari case discografice şi astăzi circulă absolut tot ce s-a înregistrat vreodată în timpul vieţii sale.

În afara meritelor artistice şi interpretative, atât de recunoscute şi apreciate ca unice, Celibidache, prin sinteza personală între muzică, matematică şi filosofie, a pus bazele *fenomenologiei muzicale,* translatând în lumea sunetelor principalele concepte ale fenomenologiei filosofice, de la Brentano, Carl Strumf Husserl şi alţii până la curentele analitice muzicale ale lui H. Schenker şi E. Ansermet. Astfel, a stabilit nivelul cel mai înalt al gândirii analitice interpretative în muzică, din primul moment al producerii unui sunet până la oricare din infinitele combinaţii sonore de orice tip, produse de orice sursă de vibraţii egale, ce urmează a fi captate prin auzul uman şi sensibilitatea senzorială, până la trăirea vie transcendentală, chiar cosmică. Fenomenologia muzicală este doar o formă deosebită de gândire şi simţire, prin înţelegerea oricăror fenomene sonore prin prisma unor noi concepte, referindu-se de la cele cunoscute până la profundele procese senzoriale produse de aceste fenomene. Şi mai pe scurt, este o nouă formă de a interpreta şi înţelege muzica şi efectele ei asupra omului. Un exemplu este însăşi definiţia muzicii, înţeleasă ca „masă sonoră în mişcare, articulată şi polarizată, în relaţie directă cu conştiinţa umană", unde observăm uşor cinci concepte noi, evident interactive, dar cu personalitate proprie.

Nivelul anterior al gândirii muzicale fusese conturat deja în 1935 de vienezul Heinrich Schenker (organist şi muzicolog), ale cărui forme analitice deosebite au uimit marii interpreţi şi muzicologi ai timpului, el lăsând, de asemenea, bine scrise toate teoriile sale. Acest lucru, din păcate, nu s-a întâmplat în cazul lui Celibidache şi asta reprezintă o tragedie. Deşi şi-a manifestat permanent ideile – în special privind fenomenologia – în sute de cursuri, conferinţe, interviuri de tot tipul, precum şi neobosite încercări ale altora de a strânge cât mai uniform totul, ar fi fost absolut necesar ca el însuşi să fi redactat parcurgerea completă a noilor concepte şi teorii fenomenologice. Dacă nu a putut-o face, deşi şi-a dorit asta, este pentru că activitatea sa practică dirijorală a fost permanentă, dar şi datorită concepţiei sale că aceste lucruri complexe nu se pot traduce în cuvinte. O enormă pierdere pentru următoarele generaţii, deoarece, transmiţând totul mai ales prin acţiuni practice interpretative şi dirijorale, prin fragmente scrise şi orale cu alterări inevitabile, se reduce enorm valoarea intrinsecă a unei ştiinţe nou-născute… de aici, de necrezut, destui superficiali au ajuns să nege totul, pe de o parte, iar alţii în schimb să se transforme în „învăţaţi vânzători de fum"… Fenomenologia aplicată interpretării oricărui interval muzical este necesară oricui încearcă practic să intoneze, să execute sau să interpreteze o lucrare muzicală, pentru că în noua sa viziune (a fenomenologiei), noile concepte ating absolut toate elementele cu care se compune muzica (sunet, interval, acord, ritm, timbru, formă muzicală, dezvoltarea oricăror fraze etc. etc.), de la început până la final…. de aici, principiul suprem (coincident cu filosofia Zen): „în început este sfârşitul", ceea ce, în mod simplist, este legătura absolută în totul, de la prima la ultima notă, ceea ce, de asemenea, aparent simplist, nefiind nimic la întâmplare, totul este logic organizat, aşa cum s-ar spune în matematică, *quod erat demonstrandum,* tot aşa se înţelege că în acelaşi mod este de descifrat orice text muzical.

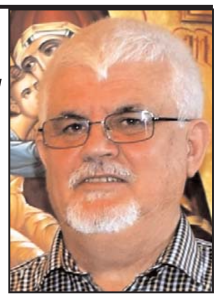
→

Unirea celor trei principate româneşti i-a deranjat pe habsburgi, care îşi vedeau ameninţate privilegiile din Transilvania, pe polonezi, care anticipau pierderea controlului asupra Moldovei, chiar şi pe turci, aceştia din urmă neputând accepta ideea renunţării la Muntenia. Noul stat format reprezenta aşadar un pericol iminent pentru Marile Puteri ale vremii. Nobilii maghiari sprijiniţi de generalul Basta ridică securea războiului şi, la Mirăslău, la 18 septembrie 1600, îl înfrâng pe Mihai Vodă şi-l alungă din Ardeal. Moldova va reintra în posesia Movileştilor aserviţi intereselor polone. Mihai încearcă să reziste atacului polon asupra Munteniei, însă şi pe acest tron se va urca, susţinut de polonezi, un membru al familiei Movileştilor, Simion Movilă. Mihai Viteazul apelează la împăratul Rudolf al II-lea al Austriei, care, fiind autorul reînscăunării lui Sigismund Bathory în Transilvania, acceptă să-i susţină campania de recucerire a teritoriilor româneşti. Prin victoria de la Guruslău (3 august 1601), Bathory este îndepărtat din Transilvania, la fel şi Simion Movilă. Domnitorul, satisfăcut de izbânda obţinută, va încerca să reunească sub sceptrul său provinciile române, acţiunea sa nefiind pe placul Papei Clement al VIII-lea şi al Împăratului Rudolf al II-lea. Aceştia nu vor putea uita că în 1597 domnitorul Ţării Româneşti, după negocieri secrete, făcuse pace cu Înalta Poartă, acceptase suzeranitatea otomană şi plata tributului. Legat de acest aspect destul de discutabil merită subliniat regretul lui Mihai-Vodă că dacă ar fi rămas sub protecţia Imperiului Otoman ar fi beneficiat fără a fi condiţionat sau şantajat de ajutor financiar şi militar şi, cu siguranţă, ar fi reuşit mulţi ani să ţină sub domnia sa integralitatea celor trei provincii.

Ca urmare a „abaterii" sale grave de la politica socială şi religioasă a Papei Clement al VIII-lea, prin ordinul din 9/10 august 1601 al lui Rudolf al II-lea, Mihai Viteazul este ucis la trei kilometri sud de Turda de oamenii generalului Gheorghe Basta. În concluzie, vicleniile Suveranului Pontif aveau să ducă la sfârşitul martiric al uneia dintre personalităţile istorice recunoscută şi respectată în Europa perioadei respective – „Din mila lui Dumnezeu, Io Mihai Voievod şi domn a toată Ţara Românească şi al Ardealului şi al Ţării Moldovei".

Iustin Sohorca

Alexandru DĂRĂBAN

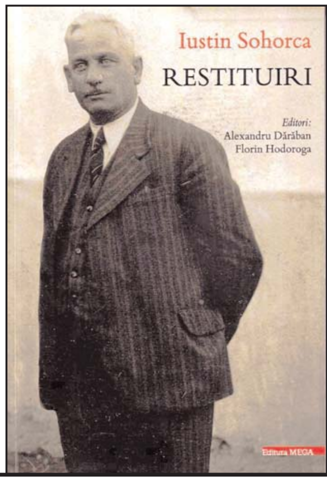

Iustin Sohorca s-a născut la 23 ianuarie 1881, în Sângeorz-Băi, fiul preotului greco-catolic Silviu Sohorca şi al Irinei, născută Budurlean. A început instruirea primară în localitatea natală, la şcoala confesională organizată pe două clase, la care era învăţător Ştefan Utalea. De aici a trecut pentru următoarele două clase la fosta şcoală trivială românească, dar care acum se numea şcoala poporală fundaţională. La şcoala grănicerească erau pe atunci dascăli Mihai Domide, ce deţinea şi funcţia de director, Ieremia Şorobetea şi catehet însuşi tatăl său, Silviu Sohorca. De aici a mers la Gimnaziul superior românesc din Năsăud.

Ajunge la Preparandia română greco-catolică din Gherla cu durata de 3 ani. Aici a studiat între 1896-1899, după care, în anul şcolar 1899/1900, îşi începea activitatea de învăţător la şcoala confesională greco-catolică din Sângeorz. Împlinise 18 ani şi era calificat pentru cariera de dascăl pe care avea s-o practice 33 de ani, în aceeaşi localitate şi aceeaşi şcoală românească (din 1921 devenită de stat), iar în perioada 1925-1932 îi fusese competentul şi devotatul director.

Şi-a făcut stagiul militar în 1902-1903, la Regimentul 63 infanterie din Bistriţa, iar din 1 august 1914 a fost mobilizat în armata austro-ungară şi dus pe diverse fronturi până la sfârşitul Războiului Prim Mondial, între timp, la 1 februarie 1918, fiind avansat sublocotenent.

A fost cel care a restabilit ordinea în localitatea natală, datorită pregătirii militare pe care o avea, după Primul Război Mondial. A parafat credenţionalul cu delegaţii sângeorzeni prezenţi la Alba Iulia la 1 Decembrie 1918.

Abia fusese demobilizat, că, din 1919 şi până în vara lui 1920, a fost înrolat în armata română cu care va face campania în Ungaria. Târziu, aşadar, se întoarse la şcoală şi va lucra la catedră, neîntrerupt, până la pensionarea timpurie (avea 51 de ani).

Încă din 26 mai 1904 avea familie întemeiată, prin căsătoria cu Cătălina Joja, localnică, dar neavând copii, au întins adesea mână de sprijin nepoţilor.

A trecut la cele veşnice într-o iarnă geroasă, în 19 februarie 1966, regretat până departe, cum rezultă dintr-o telegramă expediată din Bucureşti soţiei de către Puia Rebreanu Vasilescu: *Am aflat cu adâncă durere vestea atât de tristă. Pentru care vă trimitem toate mângâierile noastre*, fiindcă Iustin Sohorca a fost un om vrednic şi bun dascăl, energic şi activ în toate datoriile ce reveneau învăţătorului, mai ales în perioada avântului general de după Unirea cea Mare.

Articolul care urmează a apărut în *Foaia Poporului,* Sibiu, Anul XIII, 1905, nr. 32, p. 416, şi este reluat din volumul *Iustin Sohorca, Restituiri,* editat de Alexandru Dărăban şi Florin Hodoroga, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2019, unde apare şi fotografia alăturată, „Familia Cătălina şi Iustin Sohorca (1920)". (N.red.)

Crucea şi cartea

Când muncitorul ars de soare, cu faţa scăldată în sudori, priveşte un moment îndărăpt la lucrul început, se bucură de sporul său, speră la un bun sfârşit şi cu multă bărbăţie îşi continuă munca care, poate, îi este singurul sprijin.

Se bucură în adevăr, căci în lucrarea sa a avut multe piedici de înlăturat, se bucură şi speră, căci oricât de ameninţătoare i-au fost valurile de până acum, le-a învins, le-a zdrobit.

Mulţumind lui Dumnezeu şi ştergându-şi fruntea pârlită de soare cu mâneca cămăşii sale, se apucă de lucru cu mai multă bărbăţie, afirmând prin aceasta că faptele din trecut sunt mângâiere şi încurajare pentru viitor.

Da, aşa este, dragii mei! Aşa este atât la persoanele singuratice, cât şi la societăţi mai mari, la popoare.

Popoarele, în timpul de acum, au de purtat lupte grele, multe piedici şi greutăţi au de înfruntat.

Cu deosebire, poporul nostru are de purtat mult şi greu, căci atacurile duşmanilor sunt îndreptate în contra fundamentului sau stâlpilor celor mai tari ai săi.

Şi mai osteniţi de luptă, dar cu sufletul treaz, să stăm puţin, să privim în trecut, să ne luăm merinde pentru viitor.

Trecutul nostru e mare şi frumos. Ne putem bucura, ne putem mândri cu el. aceasta o putem face cu atât mai vârtos, cu cât stările timpurilor din trecut – pe care până acum le-am învins – ne erau vitrege.

Dar, cu toate acestea, noi am trăit şi am înaintat. Aceasta e recunoscută de străini, ba chiar şi de duşmanii noştri.

Şi înaintăm şi azi, pentru că trecutul ne încurajează. Şi vom înainta, căci prezentul e ca şi trecutul în ceea ce priveşte lupta, iar armata ne este oţelită şi însufleţită.

Conducătorii armatei sunt vrednici de a-i purta destinele, căci în luptele de până acum au câştigat praxă şi îndemânare mare.

În loc de arme omorâtoare, ei folosesc *armele ştiinţei şi ale culturii* care, din contră, şi pe cei morţi îi învie.

Cu armele acestea este prevăzută şi armata, iar mânuirea lor o învaţă din vorbele bune ale conducătorilor.

Trebuie, însă, disciplină, ascultare şi încredere neclintită către aceşti conducători.

Atât grosul armatei, cât şi conducătorii ei, să ia de exemplu trecutul. Armata să asculte de conducători cu acea încredere cu care strămoşii noştri au ascultat de conducătorii lor şi, atunci, înaintarea noastră pe terenul cultural e asigurată.

Faptele măreţe din trecut sunt atâtea glasuri care îndeamnă şi încurajează muncitorul în lucrarea sa.

Însufleţirea cauzată de aceste fapte ne îndeamnă a zice: înainte pe calea apucată, să nu pătăm memoria şi vrednicia strămoşilor noştri prin nelucrare.

Poporul şi conducătorul să formeze un trup şi un suflet, un gând şi un scop şi o voie să-i conducă şi în viitor, căci, astfel, năzuinţele noastre culturale vor avea succesul dorit.

Să nu aşteptăm ajutor străin, ci noi între noi ca şi strămoşii noştri, să ne ajutăm, să ne iubim împrumutat, căci se zice: *Ajută-te, române, singur că şi Dumnezeu îţi va ajuta!*

Nu uita, dragă române, că toate cele zise aici, le putem vedea, câştiga şi întrebuinţa numai cu ajutorul *bisericii şi şcolii.*

Crucea şi cartea sunt armele noastre!

De la toate acestea s-a dezvoltat splendid în acest unic muzician şi dorinţa şi nevoia de a-şi divulga vastele cunoştinţe şi îndeosebi noutăţile importante la care ajunsese. Interesul şi pasiunea didactică l-au făcut să spună la un moment dat că „prefera dirijatului, învăţarea altora". Astfel, a ţinut permanent nenumărate cursuri de dirijat şi de fenomenologie muzicală, ajungând să aibă peste cinci mii de studenţi, mulţi dintre ei devenind dirijori de renume. Cursurile permanente de la Academia „Chigiana" din Siena (Italia) sau de la Universitatea „Guttenberg" din Mainz (Germania) au rămas exemple de înaltă apreciere, în afara multor altora din cele mai diverse locuri; până şi la reşedinţa privată din Neuville sur Essonne (sudul Parisului) a invitat numeroşi tineri care învăţau dirijatul pe un cvartet sau o mică orchestră de cameră. Şi aici, exigenţa sa era extremă, iar la marile cursuri, examenele de admitere, întâi teoretice şi numai apoi practice, selecţiona adevărate tinere talente, viitori buni discipoli.

Totuşi, de la înălţimea propriei personalităţi, niciodată nu găsea pe cineva care să-l satisfacă pe deplin. Şi aici a rămas, după cum spunea chiar el, ca un Robinson Crusoe, singur şi unic în tot ceea ce crease şi făcea. Cu toate încercările unor discipoli, tehnica sa dirijorală nu a putut fi transmisă cu adevărat, ci mai mult a fost imitată. Felul însă de a gândi fiecare detaliu al construcţiei muzicale şi, mai apoi, în orice fel de interpretare muzicală, a marcat în mod superlativ orice muzician, chiar şi amator. Oricine şi-ar fi dorit să poată realiza ceva la aceiaşi înălţime, lucru însă imposibil. Imposibil în totul, lucru pentru care la orice interviu sau dezbatere, nimeni nu-i putea fi la acelaşi nivel şi unde, practic, oricine renunţa dinainte la orice „confruntare". Câteodată, umplea totul şi pe aproape toţi, chiar colegi de breaslă, cu adjective extrem de negative, până la insultă, care deveneau cunoscute în toată lumea. Totuşi, odată, într-un interviu, a spus: „Cred că, într-adevăr, câteodată am făcut mult rău anumitor persoane".

Nu putea fi perfect, cum nu este nimeni, dar anumite mici aspecte personale nu au nicio valoare în faţa extraordinarelor dovezi de înţelepciune, ştiinţă şi interpretare muzicală din toată viaţa sa. Din păcate, nimeni nu are curajul public în a afirma că este, fără discuţie, cel mai mare muzician român care a existat vreodată. Dar acesta este un adevăr şi o realitate, iar Celibidache este un român căruia România îi va fi întotdeauna recunoscătoare.

Bibliografie selectivă

1. S. Celibidache: *La musique n'est rien!*, Ed. Actes Sur, France, 2012.
2. S. Celibidache: *Über musikalische Phänomenologie,* München, 2008.
3. S. Celibidache: *Scrisori către Eugen Trancu-Iaşi*, Ed. Ararat, Bucureşti, 1997.
4. S. Celibidache: Texte reunite din filmul cu numele lui, Ed. K films, Paris, 1997.
5. S. Celibidache: *Întâlniri cu un om de excepţie*, Ed. Spandugino, Bucureşti, 2012.
6. S. Celibidache: Texte în revista *Constellatios musicales*, Paris, 2007.
7. *Phénoménologie de la musique*, Texte reunite în revista *Prétentaine,* Paris, 2001.
8. L. Girati, L. Verdi: *Celibidache e Bologna*, Ed. Arnaldo Forni, Italia, 2004.
9. Klaus Umbach: *Celibidache, der andere Maestro,* München, 1995.
10. Klaus Weiler: *Celibidache, Musiker und Philosoph*, München, 2008.
11. Viorel Cosma: *Celibidache, concertul de adio,* Editura Arc, Bucureşti, 1998.
12. Ioana Celibidache: *Sergiu altfel,* Editura DominoR, Iaşi, 2001.

Seniori ai culturii

Mircia Dumitrescu

S-a născut la 3 iulie 1941, în Căscioarele, Ilfov, fiul Bălaşei (născută Dospina) şi al lui Atanase Dumitrescu. Între anii 1955-1959 urmează ciclul gimnazial la Liceul „Ion Neculce” din Bucureşti. În perioada 1959-1965 urmează cursurile Institutului de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din Bucureşti. Profesori: Vasile Kazar, Eugen Schileru, Horia Teodoru, Gheorghe Ghiţescu, Stelian Panţu, Petre Achiţenie. Din 1965 până în 1978 este profesor de desen la Liceul Nr. 6 din Bucureşti. În 1967 devine membru stagiar al Uniunii Artiştilor Plastici din România şi în 1969 membru definitiv. În 2006 devine membru al Uniunii Gravorilor şi Litografilor Maghiari, Budapesta, Ungaria.

Între anii 1975-1990 este secretar al secţiei de grafică al U.A.P. din România. Din 1979 până în 1989 lucrează ca desenator artistic la Editura Sport-Turism din Bucureşti. Din 1990 este lector universitar la Academia de Artă din Bucureşti, catedra de grafică. Între 1991-1993 este conferenţiar şi din 1993 până în 2011 profesor universitar titular. În anul 2005 devine doctor în arte vizuale, cu lucrarea *Invenţia oculocentrică sau ispitirea Sfântului Antonie.* În perioada 1990-2008 este şeful catedrei de grafică şi membru al Consiliului Profesoral al Facultăţii de Arte Plastice a Universităţii Naţionale de Arte din Bucureşti şi al Senatului.

În anul 2005 colaborează cu Academia Română la proiectul lansat de academicianul Eugen Simion pentru salvarea manuscriselor eminesciene, proiect iniţiat de Iorga, Perpessicius, Călinescu şi Noica. Propune pentru reeditarea acestora o formulă inovatoare de tipărire, realizată şi cu ajutorul unor tehnici digitale, prin care reproducerea manuscriselor lui Mihai Eminescu devine, în sfârşit, posibilă, instituind un reper cultural prezervat viitorilor cercetători şi colecţionari.

În luna aprilie 2013 a fost ales membru corespondent al Academiei Române, Secţia Arte, Arhitectură şi Audiovizual.

„S-a impus, încă de foarte tânăr, deopotrivă ca ilustrator de carte, mai ales de poezie, în care a izbutit întotdeauna să traducă în imagine vizuală sentimentul liric al textului literar – şi ca un gravor cu temeinice cunoştinţe tehnice, pe care le foloseşte cu abilitate pentru a spori expresivitatea imaginii.” (Dan Grigorescu, *Dicţionarul Avangardelor*, Editura Enciclopedică, 2003, pag. 202)

Din 1973, a organizat numeroase expoziţii personale, în România, Germania, Ungaria, Finlanda, China, Coreea de Sud, cu lucrări de sculptură, gravură în lemn şi metal, grafică, ilustraţie de carte, desen. Cea mai recentă a avut loc in vara anului 2021, la Sala „Theodor Pallady” a Bibliotecii Academiei Române.

A ilustrat foarte multe cărţi, a imaginat macheta a numeroase ediţii bibliofile (viziune grafică, ilustraţii, coperte).

A primit multe premii, distincţii, diplome, printre care titlul de doctor honoris causa al Universităţii „Ovidius” din Constanţa (2017) şi al Universităţii de Arte „George Enescu” din Iaşi (2015), Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler, categoria „literatură” conferit de Preşedinţia României (2009), Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler, categoria „arte plastice”, conferit de Preşedinţia României (2003), Medalia „Mihail Eminescu 150 de ani”, conferit de Preşedinţia României (2002).

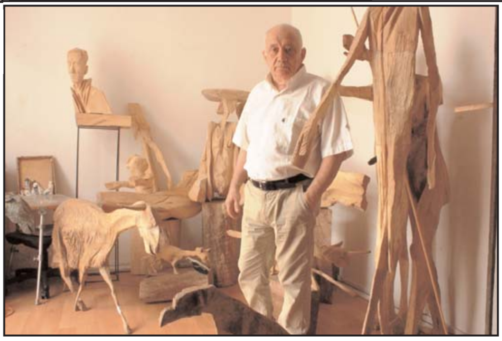
I s-au editat trei albume, sub egida Institutului Cultural Român şi a Fundaţiei Naţionale pentru Ştiinţă şi Artă. În volumul de pe urmă, apărut în 2021 (coperta este reprodusă la pagina următoare), scriu despre artist Nicolae Breban, Ioan Buduca, Ion Frunzetti, Ruxandra Garofeanu, Dan Hăulică, Eugen Simion, Constantin Stoian, Eugen Suciu, Pavel Şuşară, Ion B. Ştefănescu, Constantin Prut, Răzvan Theodorescu. Două pasaje consistente din textele academicianului Eugen Simion (lângă artist, în fotografia alăturată) sunt reproduse în continuare.

Acad. Eugen Simion, cuvânt la vernisajul expoziţiei de la Sala Dalles din septembrie 2013

Contrar obiceiului meu, de data aceasta am pus pe hârtie ceea ce doresc să spun despre expoziţia şi, implicit, despre arta lui Mircia Dumitrescu. Nu este domeniul meu intelectual, dar este un domeniu pe care îl iubesc foarte mult.

Am avut şi altă dată prilejul să spun că Mircia Dumitrescu nu este un artist care se grăbeşte. Iese rar în public cu pictura şi grafica lui. Dacă nu mă înşel, este a doua sau a treia expoziţie personală, cum este cea de azi. Nu ştiu însă cum face şi ce face, dar apărând aşa de rar cu operele sale esenţiale, semnificative, acelea care să exprime integral identitatea sa ca artist plastic, Mircia Dumitrescu este totdeauna prezent în viaţa culturală românească. Căci este un mare dar (şi har) să fii totdeauna prezent în artă (ca şi în istorie), acolo unde se face ceva. Ceva important, semnificativ. Repet, nu ştiu cât de cunoscut este, sub acest aspect, în viaţa plasticienilor, dar ştiu foarte bine cât de cunoscut, iubit şi, pe scurt, respectat în viaţa literară. A fost şi a rămas prieten cu Nichita Stănescu şi are pentru el o iubire aproape mistică. Îmi place, trebuie să vă spun, admir această mare şi frumoasă fidelitate. Prietenia a devenit, în lumea artelor româneşti actuale, fragilă şi circumstanţială.

Mircia Dumitrescu este din acest punct de vedere un personaj atipic. Mi se pare atipic şi prin ceea ce face şi prin modul lui de a fi. Este un model de şcoală veche de preţuit, cu atât mai mult, în vremuri schimbătoare şi revizioniste. Uneori mai agitat, alteori foarte matur, el sparge tradiţia balcanică condusă cum se ştie după principiul că ceea ce poţi face azi şi mâine este bine să amâni pentru poimâine, iar poimâine nu se mai poate şi, chiar dacă se mai poate, nu ne mai trebuie. Mircia Dumitrescu nu urmează această tradiţie, care la noi a dat oameni care şi-au pus geniul în discursul boemei şi şi-au ratat de multe ori opera propriu-zisă. Este şi el, prin modul lui prietenesc de a fi şi prin vocaţia lui de a socializa – cum se spune azi în limbajul publicisticii noastre –, un boem care lucrează cu râvnă şi talent, îşi face opera, de multe ori, pe tăcute. şi trebuie spus că o face bine, foarte bine.

Preţuiesc mult şi multe calităţi la Mircia Dumitrescu, nemijlocit faptul că, dincolo de lucrările lui de grafică, pictură şi sculptură, ştie să creeze cărţi ca obiecte estetice. Cum face, cum drege, dar o carte de poezie gândită de el devine un obiect estetic. E frumoasă, o iei cu bucurie în mână şi o citeşti cu plăcere. Este mare lucru, este o dovadă de civilizaţie a cărţii, de mare meşteşug, o artă în fond, care în epoca noastră dominată de computere tinde să dispară.

Mircia Dumitrescu expune picturile, grafica şi sculpturile sale, împreună cu *inimile* doctorului Mureşian. Undeva p-aici, nu prea ştiu exact unde, se află semnele, simbolurile plastice ale soţiei sale, admirabila Anamaria Orban, o familie, aşadar, de artişti, o familie de prieteni.

Este bine, este frumos. Am să vă spun două vorbe despre sculpturile lui Mircia Dumitrescu, un artist despre care aflu din catalog că a fost preţuit cândva de un critic remarcabil în epoca lui, şi anume Ion Frunzetti, elev al lui Tudor Vianu.

Eseistul îl apreciază pe tânărul Mircia Dumitrescu, fixându-l în tradiţia expresionismului. Poate fi aşa cum spune el, dar expoziţia pe care o avem în faţă (cu desenele, lucrările grafice şi cărţile frumos ilustrate de el) arată un alt moment al creaţiei sale, mai puţin expresionist.

Ce se întâmplă cu aceşti Crişti reduşi la esenţa simbolului suferinţei pure şi cu aceste modeste oi sau cu aceste urme care par nişte labirinturi în miniatură şi, din nou, cu aceste chipuri de Crişti ce pot fi asemuiţi, după o sugestie a filosofului existenţialist Unamuno, la începutul secolului al XIX-lea, cu nişte Don Quijote pierduţi în pustiul universului nedeterminat? Privindu-i, ei îmi dau sentimentul că lumea în care trăim nu este un haos şi că ea nu pluteşte în virtualităţile pe care ni le recomandă internetul, ea există şi se mişcă într-un univers, adevărat, confuz, învălmăşit şi, totuşi, armonios, cum ne sugerează operele artistului de care vorbesc acum.

Cristos şi Don Quijote, însoţiţi de acest modest simbol, îmi dau impresia că păşesc – frumoasă complicitate – într-un univers de volume, linii şi culori, aşa cum îl imaginează arta acestui excepţional creator care este Mircia Dumitrescu, prieten fidel cu Nichita Stănescu şi prin el, al celor de faţă.

Doamnelor şi domnilor,

De câte ori privim ceva ce ne place, ne punem invariabil întrebarea: ce este în definitiv arta de care tot vorbim? Am găsit un răspuns posibil – între atâtea, infinite, care s-au dat – în însemnările unui mare critic român, şi anume: *arta este un mod de a trăi, o oră pe zi, în preajma marilor mituri.* O definiţie posibilă, o definiţie splendidă. Nu-i dau numele criticului. Vă las pe dumneavoastră să-l aflaţi.

Acad. Eugen Simion, cuvânt la vernisajul expoziţiei din 2016 de la Sala „Theodor Pallady” a Bibliotecii Academiei Române

Tema sacrului. Nefiind decât un mare amator şi un mare iubitor al picturii şi al simţurilor plastice, nu mă simt un specialist. Şi, ca să nu par cu totul un diletant, mi-am notat ceva. Totdeauna când trebuie să vorbesc despre pictură, îmi amintesc de o pagină din jurnalul unui mare scriitor francez care, întâlnindu-se la o expoziţie cu François Mauriac, în faţa unui tablou, cel care povesteşte, respectiv ziaristul, stătea, contempla, şi… S-ar putea să fi fost invers, Mauriac stătea mai degrabă în faţa tabloului. Aşadar, vine acest ziarist şi spune: „Iată o mare pictură!” Atunci Mauriac susţine: „Iată o frumoasă naraţiune!” Întotdeauna se pune problema dacă într-un tablou citim ceva, dacă inventăm o naraţiune sau, cum spun plasticienii pur-sânge, e un lucru greşit să cauţi o naraţiune într-o pânză, într-un tablou, trebuie să cauţi *chimia culorilor*. Eu am rămas la ideea că totuşi, în orice tablou, trebuie să „ghicim” un înţeles, o naraţiune. Cine este Mircia Dumitrescu se ştie, se cunoaşte. Cine nu-l cunoaşte, trebuie, poate să stea de vorbă cu el. Este un om disponibil, sociabil, prietenos, are modele – ca orice artist – pe care nu le trădează, are simpatii pe care, iarăşi, nu le părăseşte uşor. Aş putea spune despre el că am întâlnit rar pe cineva în lumea artelor care să aibă, ca acest „valah de câmpie”, o vocaţie a prieteniei atât de puternică şi, mai ales, aşa de statornică. În lumea noastră postmodernă, dominată de politică, prietenia se primeşte uşor când este un interes la mijloc şi se pierde repede când apare alt interes, mai puternic.

Titu Maiorescu scrie în jurnalul său că în politică nu ai niciodată amici, în sensul plin şi frumos al cuvântului. Poţi avea – zice Maiorescu – doar *amici politici.* În lumea artelor prieteniile vin mai repede şi pleacă mai greu. E drept, uneori, ca în cazul pe care-l prezint aici, nu pleacă nici când unul dintre amici dispare. M-a fascinat totdeauna iubirea lui Mircia Dumitrescu pentru Nichita Stănescu – un om, un poet, o personalitate pe care am cunoscut-o bine de la vârsta de 11 ani. M-a fascinat totdeauna iubirea lui Mircia Dumitrescu, iubirea lui spirituală nemaipomenită, cum îi plăcea poetului să spună, o iubire aproape mistică, o iubire – aş spune în limbajul lui Blaga – modelatoare.

Artistul plastic Mircia Dumitrescu, venit din căscioarele Călăraşilor – deci, din lumea câmpiei dunărene – s-a lipit de spiritul ploieşteanului Nichita Stănescu şi n-a mai plecat de lângă el. Nu-i vorbă, şi „zănatecul” Nichita Stănescu – atenţie, *zănatic* vine de la zeu, şi poate vine mai mult de la... zeiţe… – „zănatecul” acesta inspirat, cum scrie tot el, dominat de zeu, avea şi el o vocaţie nemaipomenită – îi repet vorba – pentru prietenie. Câţiva dintre ei, supravieţuitori, sunt chiar aici de faţă. Nichita Stănescu – daţi-mi voie să spun în două fraze – era un om..., şi rămâne cred eu, o personalitate cu totul şi cu totul specială în viaţa literelor româneşti. Cu jocurile lui verbale a dus poezia românească – după Arghezi, Bacovia şi Barbu – spre altceva. A dus-o dincolo de poezia morfologică şi poezia sintactică – cum spune tot el – şi anume spre poezia meta-lingvistă. Aceasta din urmă – ne avertizează el într-o *Respirare* – se trage din versul liminar al *Odei în metru antic.* Vă amintiţi de acest vers: „Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată”. E un vers, singurul cred în literatura română, care cuprinde trei verbe unul după altul. Acest vers exponenţial îi plăcea extraordinar de mult lui Ion Barbu.

Legat de Nichita îmi amintesc de o poveste a lui. Venind la Bucureşti, cum am venit noi ploieştenii, când trebuia să ne prezentăm la examenul de admitere la Facultatea de Litere, într-o epocă care nu era deloc primitoare, Nichita i-a făcut o vizită lui Ion Barbu. Înainte de a sta de vorbă cu el, Barbu l-a întrebat: „Ce-ţi place din Eminescu?” Nichita a bălmăjit ceva, a bolborosit ceva; nu ştia nici el dacă e cazul să se refere la *Luceafărul,* cum învăţase la şcoală, sau *Odă în metru antic.* Şi a spus *Odă în metru antic.* Aşa a câştigat testul barbian. Ei bine, pentru Nichita Stănescu acest vers este emblematic. Poetul se revendica tot timpul din el.

Am făcut acest ocol ca să ajung de la omul prietenos Mircia Dumitrescu – Apostolul, îi zic eu, în viaţa de fiecare zi al unui mare poet – la Expoziţia pe care o deschide azi. Mircia Dumitrescu o pregăteşte de mult timp, mi-a vorbit de ea în repetate rânduri, mi-a vorbit nu numai mie, prietenul lui. Dar când am văzut-o ieri în fugă, am rămas pur şi simplu uluit. E un alt Mircia Dumitrescu, unul nebănuit de mine cel puţin. Mircia Dumitrescu e un artist care se confruntă cu o mare temă, şi anume percepţia divinului, tema religiosului, intuiţia sacrului în lucrurile de fiecare zi. E o temă pe care au ilustrat-o în marea poezie din secolul trecut – secol care pentru generaţia sa este marea, zdrobitoarea parte a secolului nostru – e o temă ilustrată, aşadar, de doi mari poeţi, Arghezi şi Rilke, dar şi de alţi poeţi, dramaturgi şi moralişti. E o temă care la noi, în ultimii cincizeci de ani ai secolului a intrat în clandestinitate sau a devenit obiect de pamflet, de sarcasm şi de represiune a cenzurii. Iată că această temă revine în forţă azi în arte, şi revine, cred, sper, în viaţa noastră cotidiană.

Graficianul eminent care este Mircia Dumitrescu, omul prietenos, disponibil, săritor la nevoie, incoruptibil când este vorba de prietenii săi, abordează acum tema sacrului cu mijloacele picturii, gravurii şi – un detaliu rar, pe care l-a observat şi academicianul Răzvan Theodorescu – ale sculpturii. Expoziţia pe care urmează s-o vedeţi mi se pare, înainte de orice, o parabolă plastică despre divinitate şi creaţia divinităţii. Lipseşte însă deliberat infernul, adică partea negativităţii din creaţia lumii. Mircia Dumitrescu a imaginat o gaură prin care aruncăm un ochi spre peisajul paradisului, aşa cum se desprinde el din primele capitole din Biblie şi pe care le traduce în limbajul lui. Lipseşte, deci, infernul. Dumnezeu este reprezentat, ca în iconografia bizantină, de un imens ochi. Aş împinge puţin mai departe comentariul. Mircia Dumitrescu îl reprezintă pe Dumnezeu din ziua a şaptea, Cel de duminică, acela care se retrage din creaţia Lui şi începe să o judece. Să o judece estetic. Ziua judecăţii estetice a creaţiei materiale. Artistul de care vorbim a ales, ziceam, spectacolul paradisului, iar din el, din acest spectacol, lipseşte cealaltă parte, partea negativităţii. Artistul a pictat, a imaginat, a sugerat Raiul – cum îi spunem noi – cu vegetaţia lui fabuloasă, cu vieţuitoarele învălmăşite; în mijlocul lor se află Adam şi Eva alături de diavolul care urzeşte, pitit undeva, ascuns, urzeşte drama omului primordial: ispitirea şi alungarea lui din Paradis. Aşa cel puţin pun eu aceste imagini într-o naraţiune.

Mărul simbolic, *mărul ispitei.* E o fabulă pe care Mircia Dumitrescu o traduce nu numai pe pânză, dar şi în lemn, o taie în lemn, în figuri chinuite şi expresive, lângă care se află desenul, un uriaş măr, mărul simbolic, *mărul ispitei.* De aici am observat – poate n-am înţeles bine – că lipseşte ceva în această fabulă, lipseşte şarpele – instrumentul ispitei. Se află, în schimb undeva, pitit, un semn poate – nu ştiu, dar aşa aş spune eu – al creaţiei divine, care asistă totul... E lumea măruntă, care asistă cu pacienţă la drama ce tocmai se pregăteşte să devină o tragedie, imensa tragedie, tragedia cuplului primordial. Elementul-surpriză în această expoziţie, după părerea mea, elementul care poate mi-a plăcut cel mai mult, mi se pare faptul că în această lume a sacralizării şi a desacralizării văzute de un artist postmodern, el, artistul, a găsit de cuviinţă să introducă un alt personaj: Cioran, cel care a scris şi a publicat în 1937 *Lacrimi şi sfinţi,* cartea cea mai dură pe care a putut s-o scrie în limba română un filosof. E o carte despre divinitate şi ideea sacralităţii.

Prezenţa lui Cioran în acest univers plastic dedicat percepţiei sacrului are, veţi vedea de îndată, rostul ei. Cioran, fiu de preot ortodox, este, în cultura noastră, începe să devină de când am început să-l publicăm şi nu mai este un scriitor interzis, devine un simbol al desacralităţii. Dar, atenţie, e ceva special cu el. El e un nihilist; eseiştii francezi îl consideră cel mai mare nihilist după Nietzsche. Cioran e un fel de mistic al negaţiei lui Dumnezeu, un negaţionist, însă, cu totul şi cu totul ciudat, pentru că, dacă citeşti bine şi cu atenţie şi nu rămâi la frazele lui scandalos negative, uneori imposibile, împotriva lui Hristos şi a Divinităţii, observi că ceva înăuntrul frazelor mişcă, ceva se contrazice. Am făcut acest exerciţiu şi l-am pus într-o carte care a apărut nu de mult. Ei bine, citit în profunzimea textului lui şi în frazele lui care sunt extraordinare – Cioran este unul din cei mai mari scriitori de limbă română – autorul volumului *Lacrimi şi sfinţi* apare ca un Sisif care în fiecare zi urcă bolovanul spiritualităţii lui faţă de Divinitate, îl urcă până pe stânca necredinţei lui – ca să vorbesc într-un limbaj mai figurat –, iar când ajunge, lasă bolovanul, stânca se prăvale în prăpastia din care a fost scos bolovanul. A doua zi o ia de la capăt. Tradus altfel, filosoful necredincios, violent necredincios, caută în fiecare zi argumente pentru necredinţa lui. Şi nu le află. Şi atunci, ce fel de necredincios este acest filosof care se întreabă în fiecare zi nu dacă Dumnezeu există, caută dovezi în plus că El nu există. Rezultatul este că spiritul radical necredincios nu este niciodată împlinit, sătul de necredinţa lui. Sau, poate, chiar convins de necredinţa lui.

Un asemenea spirit torturat de *necredinţoşenia* lui – după vorba unui mare credincios, Nicolae Steinhardt – a încercat să-l încorporeze plastic Mircia Dumitrescu. Pentru mine este o revelaţie. Am privit de mai multe ori acest chip. Formidabil! I-a şi prins aerul, l-am cunoscut şi eu de câteva ori pe Cioran şi mi-am putut face o imagine. Mircia Dumitrescu a avut o intuiţie absolut extraordinară. Privesc chipul plastic al autorului *Lacrimilor şi sfinţilor.* Este aşa cum ni-l putem închipui, repet, citindu-i eseurile negaţioniste scrise într-o limbă română miraculoasă. Am zis eu, ca să pun un titlu unei cărţi de care v-am amintit, că acest Cioran, moralistul Cioran, creează o mitologie a nedesăvârşirilor. Iată că regăsesc această imagine extraordinară, frumuseţea nedesăvârşirilor în închipuirile transpuse în lemn ale lui Mircia Dumitrescu, artistul care ajunge pe alte căi – căile talentului său plastic – cam la aceeaşi idee.

Omul care a făcut toate acestea, Mircia Dumitrescu, îmi vine să zic că a pus talentul la încercare, l-a pus să pipăie limitele de sus ale competenţei sale, să se consulte cu o mare temă. Mircia Dumitrescu, pot spune, a reuşit. Talentul lui a ieşit învingător.

Seniori ai culturii

Denis Buican

Denis Buican s-a născut (sub numele Dumitru Peligrad) la 21 decembrie 1934 în Bucureşti, fiind fiul lui Dumitru Peligrad, boier şi filantrop din Mărginimea Sibiului. Devine inginer agronom (1956), doctor în genetică (1961), apoi cercetător ştiinţific şi cadru didactic universitar la Bucureşti. În 1969 publică prima sa carte, *Biologie generală, genetică şi ameliorare.* Tot în 1969 participă la un congres la Utrecht, Olanda, şi decide să rămână în Franţa, unde îşi trimisese deja o teză de doctorat, la sugestia unui profesor francez. În 1972 devine cetăţean francez, luându-şi numele Denis Buican. În 1983 îşi susţine o teză de doctorat de stat, cu titlul *Istoria geneticii şi evoluţionismului în Franţa,* iar în 1989 obţine Premiul Academiei Franceze pentru cartea sa *Revoluţia evoluţiei.*

Are cercetări diverse, în genetică, istoria şi filosofia ştiinţelor, este autorul *teoriei sinergice a evoluţiei,* a *biognoseologiei,* iniţiator şi al altor direcţii de cercetare. A publicat şi mai multe volume de poezii, eseuri, memorialistică.

Nu a renunţat la cetăţenia română, dar a avut probleme cu autorităţile şi în Franţa, pentru că, spune el (în titlul unui interviu pe care i l-a luat Maria Capelos în 2018, vezi https://romanialibera.ro/cultura/denis-buican...), „Dacă eşti critic, curajos şi cinstit, eşti periculos pretutindeni". Nu a avut legături nici cu exilul românesc din Franţa, dar i-a frecventat pe Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran. Înainte de 1989 nu a mai revenit decât o singură dată în România, în 1981, la un congres internaţional.

Dintre cărţile publicate (după Wikipedia; o parte dintre cele în limba franceză au fost traduse ulterior şi în limba română):

Biologie, istoria şi filosofia ştiinţei: *Biologie generală, genetică şi ameliorare* (în colaborare cu Bogdan Stugren, 1969), *L'Éternel Retour de Lyssenko* (1978), *Histoire de la génétique et de l'évolutionnisme en France* (1984), *La Génétique et l'Évolution* (1986), *Génétique et Pensée évolutionniste* (1987), *Darwin et le Darwinisme* (1987), *Lyssenko et le Lyssenkisme* (1988), *La Révolution de l'évolution* (1989), *L'Explosion biologique* (1991), *Charles Darwin* (1992), *Mendel et la Génétique d'hier et d'aujourd'hui* (1993), *Biognoséologie. Évolution et révolution de la connaissance* (1993), *Jean Rostand, le patriarche iconoclaste de Ville d'Avray* (1994), *Histoire de la biologie. Hérédité-Évolution* (1994), *Évolution de la pensée biologique* (1995), *L'Évolution aujourd'hui* (1995), *Éthologie comparée* (1995), *L'Évolution, la grande aventure de la vie* (1995), *L'Évolution et les théories évolutionnistes* (1997), *Dictionnaire de biologie. Notions essentielles* (1997), *L'Épopée du vivant. L'évolution de la biosphère et les avatars de l'homme* (2003), *Le Darwinisme et les évolutionnismes* (2005), *L'Odysée de l'évolution* (2008), *Mendel dans l'histoire de la génétique* (2008), *Darwin dans l'histoire de la pensée biologique* (2008).

Volume de eseuri: *Dracula et ses avatars de Vlad l'Empaleur à Staline et Ceausescu* (1991), *Les métamorphoses de Dracula. L'histoire et la légende* (1993), *L'Université : vache folle et sacrée de la République* (2004), *Evoluţie şi evolutionism* (2006), *Epopeea lumii vii* (2006), *Viaţă sfârtecată între Răsărit şi Apus* (2007).

Cărţi de poeme: *Arbre seul* (1974), *Lumière aveugle* (1976), *Mamura* (1993), *Spice. Poeme vechi şi noi* (2006), *Mărgăritare negre* (2008), *Roata de chin – roata de lumină* (2009).

Punţi de comunicare şi înţelegere

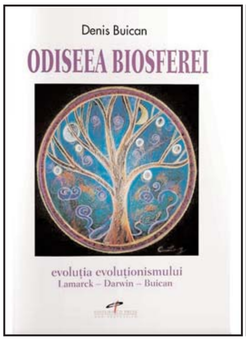
Milena MUNTEANU

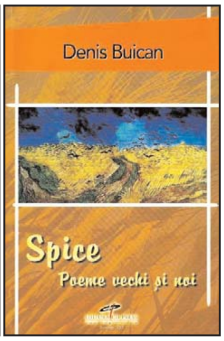
Când părăseşti Ţara, îi porţi în suflet icoana, iar Ea rămâne inevitabil o sursă de dor. Rămâne o sursă de inspiraţie, o porţi cu tine, te bucură şi te doare şi, în mod curios, deşi e purtată în tine, continui să îi simţi lipsa oriunde ai fi. Cel plecat de-acasă scrie să-şi aline tristeţile, singurătăţile, să-şi apropie depărtările, scrie de dor. El poartă mentalul de acasă, care, la confluenţa cu lumea în care migrează, creează cros-fertilizări uneori nemaiauzite până la el. De exemplu, întâlnirea improbabilă dintre sculptura de la Hobiţa şi cea a lui Rodin s-a realizat prin Brâncuşi, un exponent al românismului, influenţat şi de curentele pariziene ale timpului, dar mai ales de minunea artei populare româneşti. Rezultanta e cunoscută, ea a dus la „contribuţii covârşitoare la înnoirea limbajului şi viziunii plastice în sculptura contemporană". Brâncuşi a ajuns la o simplificare a mesajului până la modernizarea completă şi radicală a expresiei artistice. Francezii l-au venerat drept revoluţionar al sculpturii, chiar dacă la timpul respectiv unii intelectuali respectabili din ţară i-au negat valoarea, spunând că nu ar fi creat nimic mai mult decât ar fi putut face un ucenic neinstruit. Te întrebi dacă asta a fost doar o neînţelegere, sau poate o rea-voinţă, un refuz de a recunoaşte valoarea creată afară, sau poate o frică justificată în acele vremuri? Indiferent ce a fost, e clar că relaţia dintre cei plecaţi şi Ţară nu e întotdeauna simplă. Doi dintre cei mai iluştri ambasadori ai noştri în lume, Brâncuşi şi Enescu, şi-au lăsat creaţiile lor moştenire Franţei, deşi au rămas legaţi sufleteşte de casă. Yehudi Menuhin avea să spună despre Enescu că „…a fost un mare patriot. Sentimentul a fost mereu viu în el." Enescu a murit singur, departe de tot ce i-a fost drag şi de tot ce l-a inspirat. Deşi fusese părăsit de toţi şi de toate, totuşi Enescu a iubit până la capăt, el nu s-a dezis de dragostele sale, în ciuda suferinţei, a inimii sfâşiate, doar ştia că nu va mai revedea vreodată locurile şi oamenii dragi!

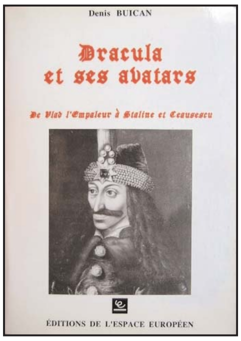
Alteori, memoria celor plecaţi s-a şters deliberat, ca ei să nu mai fie pomeniţi, ba unii au fost chiar interzişi. Aflu astfel abia acum despre mulţi artişti, scriitori şi oameni de ştiinţă necunoscuţi acasă sau demult uitaţi, chiar dacă ei ar fi meritat sa fie reţinuţi ca modele pentru comunitate, căci au fost buni români, precum şi remarcabili în domeniul lor de activitate. Astfel, din păcate, creaţia lor nu ajunge să fertilizeze pământul şi cultura Ţării.

De aceea apreciez şi mai mult eforturile (unele tacite, altele cu asumarea de riscuri personale) pe care câţiva intelectuali le-au făcut pe timpul comunismului, pentru a-i face cunoscuţi pe unii monştri sacri din afara graniţelor ţării. Am văzut de curând o înregistrare în care doamna acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga vorbea despre eforturile aproape eroice ce trebuiau depuse în acea vreme pentru a aduce la cunoştinţa publicului cititor spiritualitatea noastră, mai ales dacă ea nu era în pas cu exigenţele cenzurii timpului.

În acelaşi interviu amintea despre un album de

o ţinută grafică excepţională ce fusese în pregătire în acei ani, în care se investiseră şi timp şi bani, numai că proiectul a fost anulat chiar înainte de publicare, după ce un activist a atras atenţia asupra conţinutului religios al graficii în cauză. Era vorba despre pictura lui Picu Pătruţ. Conform Wikipediei, „Oprea (Picu) Procopie Pătruţ, pe numele său de mirean Oprea Pătruţ, supranumit şi călugărul-ţăran, artistul-ţăran sau Anton Pann al Ardealului, a fost un călugăr, imnograf, imnolog, caligraf, copist bisericesc, mini-aturist, poet şi misionar român transilvănean din secolul al XIX-lea, considerat ultimul mare miniaturist al lumii". Se întâmplă să ştiu despre Picu Pătruţ, căci era sălăştean, de lângă Sibiu, din acelaşi sat în care trăiau ai mei. Săliştea, în paranteză fie spus, a dat multe minţi luminate, câţiva academicieni, dar multe alte nume de mare rezonanţă, iar sălăştenii tare se mai mândresc cu asta!

Şi eu scrisesem despre Sălîştea Sibiului. Vorbisem despre diversele obiceiuri mărginene, despre celebrarea ciclurilor vieţii ce merg din leagăn până în mormânt, despre frumuseţea şi „cuviinţa" costumului popular, alb-negru, despre magia locurilor, despre demnitatea localnicilor şi despre vorbele lor de duh. Când am plecat în Canada, am luat cu mine volumul lui Onisifor Ghibu *Oameni între oameni,* ce-mi fusese recomandat ca să nu uit cumva, din greşeală, din cauza distanţei sau a trecerii grăbite a timpului, despre conaţionalii şi consătenii de vază, despre acei uriaşi (prezentaţi însă în carte doar ca „oameni între oameni", tocmai ca cititorul să realizeze statura ce-o aveau, dar şi importanţa şi semnificaţia prezenţei lor printre ceilalţi).

Din interviul doamnei Buşulenga aflu că în publicarea albumului Picu Pătruţ fusese implicat şi Octavian Ghibu, fiul lui Onisifor Ghibu – asta ca să vedeţi că sângele (de sălăştean) apă nu se face, indiferent după câtă vreme de la plecarea din sat… Asta m-a dus din nou cu gândul la complicata relaţie dintre cel plecat şi locul lui de suflet. Poate influenţată şi de sugestiile doamnei Buşulenga, am gândit din nou la puntea necesară peste timp şi spaţii, care odată realizată, îl favorizează şi pe cel plecat, dar mai important e că el poate astfel restitui ceva locului în care s-a format, îmbogăţindu-l. Totuşi, am impresia că în practică legăturile sunt greu de continuat, menţinut sau restabilit. De multe ori nici nu există interes pentru asta, iar când este, puţini paşi concreţi sunt făcuţi în această direcţie. La urma urmei, cine să ştie ce au mai făcut cei plecaţi, pe unde au umblat ei? Cine şi de ce şi-ar bate capul?

Poate tocmai de aceea, am fost încântată să aflu de la domnul Doru Dinu Glăvan, preşedintele Uniunii Ziariştilor Profesionişti din România (UZPR), despre o întâlnire recentă cu savantul Denis Buican, căruia i-a fost decernat titlul de Membru de Onoare al UZPR. Domnul Buican este scriitor, poet, biolog, doctor în genetică, profesor, filosof şi istoric al ştiinţelor, autor al Teoriei sinergice a evoluţiei, a Biognoseologiei: evoluţie şi revoluţie în cunoaştere. Printre altele, a primit Marele Premiu al Academiei Franceze, asta, ca să mă refer doar la câteva repere biografice.

→

Demetru la Bârlad

Ana OLOS

Considerând că perioada pe care Demetru a petrecut-o la Bârlad a contribuit la saltul de la micile proze la mult mai elaboratul „roman” *Pâlnia şi Stamate* şi, în special, la conceperea capodoperei *Fuchsiada*, vom încerca să reconstituim, fie şi parţial, anii 1915-1918 din viaţa sa. Singurele documente referitoare la această perioadă sunt textele corespondenţei incluse în *Urmuz. Pagini bizare*, editat de Saşa Pană în 1970, şi preluate în *Urmuz. Schiţe şi nuvele aproape… futuriste,* ediţia îngrijită de Ion Pop a operei urmuziene (Ed. II, Tracus Arte, Bucureşti, 2017). Comentând corespondenţa lui Urmuz cu familia în monografia sa din 1970, Nicolae Balotă îl vedea pe Mitică ca pe un „fiu şi frate iubitor – foarte atent şi duios”. Printre rânduri, însă, descifra „un plictis existenţial, nemotivat prin fapte externe”. Referindu-se la contextul istoric, monografistul scria: „Suntem în acea ciudată perioadă a 'neutralităţii' României, timp suspendat, de aşteptare, de febrile pregătiri. Grefierul Demetrescu-Buzău este concentrat. Îi trimite surorii sale Lizica, la Turnu-Severin, fotografia sa, în uniforma de sublocotenent, chipul său 'cazon'. Îi convine acest concediu ciudat şi speră să-l prelungească.” Şi, ca dovadă, citează din ilustrata trimisă la 25 septembrie 1915: „E un fel de neutralitate care îmi convine”. (*Urmuz*, Ed. a II-a, revăzută şi adăugită, Hestia, Timişoara, 1997, pp. 16-17)

Curios e că textul acestei ilustrate nu se regăseşte nici în ediţia Saşa Pană din 1970, nici în cea a lui Ion Pop din 2017 la secţiunea „Corespondenţă”. Ambele conţin doar 7 texte ale unor cărţi poştale adresate celor din familie. Ori N. Balotă, în subcapitolul „În lume” preciza: „Ne-au rămas câteva – mai exact opt – scrisori (în majoritate cărţi poştale) trimise de Urmuz mamei şi surorii sale Eliza – Lizica Vorvoreanu” (pp. 13-18). Scrisoarea către Tudor Arghezi o comentează abia în subcapitolul „Urmuz publicat” (pp. 13-18). Însă în ediţia Saşa Pană găsim textul olograf al scrisorii citate reprodus de pe versoul ilustraţiei cu fotografia sublocotenentului concentrat. Nu şi în ediţia Ion Pop, ilustrată cu desene de J. Perahim, de unde lipsesc fotografiile. Care să fi fost motivul neincluderii textului scrisorii la „Corespondenţă”? Nu putem şti. Dar din Nota 1 a lui Ion Pop aflăm că „Spicuirile” Elizei din amintirile despre fratele ei apăruseră în 1970 cu „mici tăieturi”, fiind completate abia în noua ediţie, „urmând dactilograma originală, existentă în arhiva lui Saşa Pană” (p. 161). Însă editorul nu specifică cine a operat acele tăieturi şi de ce.

Comparând cele două versiuni ale „spicuirilor”, observăm că din ediţia Saşa Pană lipseşte paranteza de sub titlu şi partea introductivă în care Eliza arată că scrisese „spicuirile” în urma articolului „Urmuz – antiproză” al lui Ov.S. Crohmălniceanu, apărut în *Contemporanul* la 13 ianuarie 1967, considerându-l un „omagiu” adus „inimitabilului şi insolitului autor de proză românească, aşezându-l printre eroii legendelor ce trec dincolo de moarte”. Un „omagiu adus de scriitorul şi distinsul critic” lui Urmuz. Şi, din nou, „un omagiu pentru cel dispărut”, dar „şi o mângâiere pentru mult prea puţinii supravieţuitori din familia lui”. Deci de trei ori „omagii” şi în plus... „puţinii supravieţuitori”... Ori în 1970, deşi cultul personalităţii abia începuse, nu se mai putea publica aşa ceva. Şi, pesemne, de n-a rătăcit-o Eliza, şi acea scrisoare conţinuse ceva ce nu mai „corespundea”. (A mai fost omisă şi partea în care Eliza întărea cu nişte citate din *Principiile de estetică* ale lui G. Călinescu ideea că Urmuz şi-a scris prozele „în deplină luciditate şi discernământ”, „accentuând” şi că „scopul şi idealul vieţii lui era literatura” şi că publicarea lor a fost o întâmplare „datorită unor prieteni sau poate îndemnului venit din partea maestrului Tudor Arghezi”. Însă notează la subsolul paginii că „nu sunt sigură de cele ce afirm: în vremea aceea, eram la Turnu-Severin, unde conduceam un liceu de fete, înfiinţat de mine în 1919” (p. 167). E lesne de înţeles de ce Saşa Pană a omis şi acest fragment.)

În cartea poştală trimisă la 4 septembrie 1916 Elizei din Bucureşti, după intrarea României în război alături de Antanta, se întrevede îngrijorarea lui Mitică, dorindu-i pe cei din familie alături de mama lor pentru a face faţă greutăţilor. (Ed. Ion Pop, pp. 140-141)

Peste o lună şi mai bine, „refugiat în administraţie”, la fel cu toţi magistraţii din generaţia sa, cantonat la depozitul de muniţii din Bârlad, Mitică se gândea deja să plece pe front, jenat „de viaţa tihnită şi de bunul trai, şi, încă şi mai mult de consideraţia” ce li se dădea de către localnici. (15 octombrie 1916) Următoarea carte poştală păstrată e trimisă din Pădureni la 28 septembrie 1918. Mitică e „necăjit din cauza multor mici mizerii” prin care trecuse. E trimis la Iaşi, unde urmează să stea „până se va înapoia Curtea la Bucureşti, ceea ce se poate întâmpla să aibă loc... odată cu pacea generală”. (p. 142) Prin urmare, perioada petrecută la Bârlad este probabil din octombrie 1916 până în vara lui 1918. În lipsa altor documente sau referinţe directe, reconstituirea ei se poate baza doar pe surse „colaterale” sau… „calcule şi probabilităţi”.

În perioada tulbure şi tensionată a neutralităţii au fost tipărite cărţi importante pentru viaţa culturală a „micului Paris”. Alexandru Macedonski şi-a publicat versiunea românească a „marii” sale epopei *Thalassa.* Filosoful Constantin Rădulescu-Motru şi-a republicat monografia *F.W. Nietzsche. Viaţa şi filosofia sa*. A apărut *Omul superior văzut de doi singuratici: Friedrich Nietzsche şi Thomas Carlyle* de Mihail Negru. El va prefaţa şi prima traducere în română a poemului simfonic *Aşa grăit-a Zarathustra*, a lui George Emil Bottez (Ed. N. Steinberg, Bucureşti, 1916). Se pare că a mai fost şi o traducere a doctorului în drept Achille Dimitriu: *Aşa vorbit-a Zarathustra* (Ed. Societăţii Culturale „Saron”). Cugetările personajului modelat după Zoroastru trebuie să fi stârnit un ecou viu în cititorii vremii, fie ei germanofili sau, dimpotrivă, germanofobi. Însă cunoscătorii de muzică simfonică aflaseră de Zarathustra deja din compoziţia lui Richard Strauss (1896) inspirată din cartea filosofului. De unde, mai mult ca sigur, şi îndemnul melomanului Caragiale adresat tânărului Rădulescu-Motru de a scrie despre Nietzsche pentru revista *Epoca literară.*

Din cele 10 câte se intenţionase, au apărut doar 9 articole, datorită opoziţiei regelui Carol la răspândirea ideilor lui Nietzsche în România, în pofida admiraţiei reginei Elisabeta pentru filosoful german. (Vezi Marta Petreu, „Postfaţa” la Constantin Rădulescu-Motru, *F.W. Nietzsche. Viaţa şi filosofia sa*, Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 1997/2003, pp.111-112.) Ceea ce însă nu l-a împiedicat pe Caragiale să republice articolele sub formă de carte îngrijită de el însuşi, în 1897. Aşa cum reiese din citatul reprodus de Marta Petreu din C. Rădulescu-Motru *Mărturii* (Minerva, Bucureşti, 1990, p. 124), Caragiale dorise în locul filosofiei tradiţionale „ceva pipărat, care să-i facă pe adormiţii noştri să strănute; o gâdilitură straşnică pentru creierul prea suculent în apetituri şi prea sărac în idei a parveniţilor de la noi”. Însă înainte de cartea lui Motru, Constantin Dobrogeanu-Gherea scrisese despre Nietzsche în *Lumea nouă* (6-13 martie 1895), iar Maiorescu îl prezentase la ultimul său curs de la Bucureşti, în 28 mai-9 iunie 1897 (Vezi M. Petreu, „Postfaţă”, *op. cit.* p. 117.) Nu e exclus ca adolescentul Mitică să fi răsfoit, de nu şi citit, cartea lui Motru aflată cu siguranţă şi în biblioteca bunicului sau unchiului său prieten cu Caragiale.

Dar în 1916, Demetru, care împlinise în martie 33 de ani, citea/recitea cartea lui Rădulescu-Motru cu alţi ochi, zăbovind îndelung asupra citatelor traduse şi comentate de autor. Iar *Aşa grăit-a Zarathustra* a fost pentru el o adevărată revelaţie. La fel cum, licean fiind, îşi copiase aforismele lui Schopenhauer traduse de Maiorescu, aşa îşi nota acum într-un caiet special din cugetările despre omul superior, despre război şi războinici, despre morală, şocanta afirmaţie despre Dumnezeu, că nu există, şi nu mai puţin şocantul îndemn al lui Zaratustra să nu-ţi uiţi biciul când eşti cu femeile... Adăugând propriile-i comentarii sau teme pentru mai târziu, aşa cum citim în josul unei pagini din însemnări: „Dezvolt: 1. sentiment; 2. calităţile poporului român; 3. principiul unui D-zeu al binelui şi al răului; suferinţele femeilor şi situaţia prostituatelor” („Însemnări – ciorne răzleţe”, *Urmuz*, ed. 2017, pp. 135-136). Astfel că la plecarea spre Bârlad, Demetru avea în raniţă, pe lângă altele, caietul cu însemnări (probabil unul ca acela făcut dispărut de mama sa), cartea lui Motru, traducerea cugetărilor lui Zarathustra şi *Thalassa* lui Macedonski, în care descoperise influenţe evidente ale filosofiei nietzscheene şi aceeaşi intensitate şi fior poetic în expresie.

Spre deosebire de Alexandria, unde nu găsise prilej de satisfacţii intelectuale, Bârladul, considerat de G. Călinescu „un fel de Weimar”, avea să-i ofere experienţe nesperate. Cunoscut ca târg de meşteşugari în Evul Mediu, la răscruce de drumuri comerciale, avea să devină cu timpul oraş şi centru cultural. Când limba română a înlocuit în învăţământ greaca, s-a deschis o şcoală pentru băieţi. În timpul Revoluţiei din 1848 luase fiinţă Asociaţia Patriotică a intelectualilor unionişti condusă de Alexandru Ioan Cuza. Cu ocazia reformării învăţământului de „fiul Bârladului” devenit domnitor, gimnaziul a fost transformat în liceu. Pe scena teatrului înfiinţat în 1860 jucaseră trupe celebre, inclusiv cea a lui Matei Millo. Dacă în a doua parte a secolului al XIX-lea apăruseră numeroase publicaţii (în jur de 150!), la început de secol XX a fost fondată biblioteca, apoi o pinacotecă. În 1915, un grup de intelectuali însufleţiţi de patriotism local, printre care scriitorii George Tutoveanu, Toma Chiricuţă şi Tudor Pamfile, nemulţumiţi de Academia din Bucureşti şi solidari cu Alexandru Vlahuţă care refuzase să-i devină membru, au întemeiat propria lor academie. Societatea cultural-literară „Academia Bârlădeană” îşi va continua activitatea cu mult zel şi în timpul războiului.

→

Pe linie sălişteană, sunt de-a dreptul emoţionată să văd că în interviul domnului Buican, înţelepciunea tradiţională e reflectată în gândirea vârfurilor noastre de lance, ce ajung să aducă lumii largi noi înţelegeri şi frumuseţi. Dumnealui făcea frecvente referiri la marii gânditori occidentali, dar strecura la fiecare pas şi câte o vorbă de duh neaoşă, într-o limbă bogată, superb articulată, încă o dovadă că a continuat să poarte mentalul şi înţelepciunea românească ce l-au ghidat în lungile decenii departe de casă. Apoi, am remarcat verticalitatea lui, o altă caracteristică moştenită din Mărginime, care nu putea fi hrănită decât de o comunitate bazată pe cinste, merit, demnitate, pe nişte repere etice fundamentale ce nu se trădează, oriunde omul face umbră pământului. Vorbim aici despre norme morale imprimate de comunitatea care l-a influenţat. Ca şi alţi oameni de ştiinţă şi artă, Denis Buican este un exponent al românismului care a îngemănat gândirea de acasă cu ideile întâlnite în cale, de unde a rezultat o nouă privire-înainte, o nouă înţelegere, pe care o oferă acum lumii de acasă (aceeaşi ce îi modelase şi cizelase idealurile şi îi influenţase evoluţia).

Cât despre UZPR, jos pălăria pentru preocuparea de a promova valoarea! De a o aduce înapoi în spirit şi în conştiinţa publicului de acasă, de a o face cunoscută lumii noastre. Este o formă de a învăţa unii de la alţii, de a crea noi punţi de comunicare şi cunoaştere. Este, cred, şi un act reparatoriu necesar, pe care ni-l datorăm nouă înşine.

Cărţi şi autori

Arheologia atingerii sufletelor

Ion FERCU

Cu *Sub semnul confesiunii* (Bucureşti, Editura Semne, 2019), Rodica Lăzărescu, invitând sub patrafirul spovedaniei laice voci cu ecouri care lasă frumoase urme, ne îmbogăţeşte alungând din noi pustiuri, presărând oaze de lumină şi speranţă, reconfigurând hărţi mentale şi orizonturi din care se ivesc zorii unor izbânzi şi bucurii care-au trecut şi prin probele de foc ale Infernului. Volumul debutează, ca o simfonie beethoveniană, cu un motto-mărturisire: „De ce «confesiune»? Fiindcă aştept de la cel «provocat» la dialog – o scotocire în adâncul fiinţei, acolo unde cu siguranţă mai există gânduri, amintiri, trăiri încă nespuse… O destăinuire, un fel de a-ţi pune pe palme sufletul şi de a-ţi întinde braţele spre cel din faţa ta: «Iată-mă, acesta sunt eu!»" Lui Alecu Ivan Ghilia, unul dintre cei invitaţi la banchetul confesiunilor, cel care povăţuia frumos cândva – „Dacă vrei să-mi atingi sufletul, lasă-ţi vederea să mă pătrundă, apoi întindeţi mâinile şi astupă locul, să nu învie cicatricile şi sângele să dea pe-afară" – îi spune: „Da, vreau să vă ating sufletul, dar nu doresc a reînvia dureri vechi, a redeschide răni abia cicatrizate… Deşi nu ştiu cum o să reuşesc, căci oriunde pui degetul dai peste o nenorocire. Drept e că – de fiecare dată – ea e neutralizată de o întâmplare miraculoasă."

Filolog cu autoritate rară de profesionist al tainelor discursului lingvistic, spirit-orchestră al unei reviste onorate fără rezerve cu aplauze naţionale, Rodica Lăzărescu are în gene şi elevatele chemări către o specializare încă neinclusă în nomenclatorul profesiilor: arheologia sufletului. Ştie că sufletul ne umblă mereu desculţ prin lume şi culege toţi spinii vieţii. Nu există suflet care să nu fi fost rănit prin mărăcinii fiinţării, ne sugerează Origene: „Fiecare are problemele sale. Unii au la cină o pâine uscată, alţii plâng că diamantele sunt prea mici"… Rodica Lăzărescu ştie şi că „după furtunile sufletului, ca şi după ale naturii, învie flori pe care le credeam moarte" (Nicolae Iorga) şi, cu har rar, ne invită să participăm la seducătoare simfonii ale acestor flori.

O carte necitită e o carte tristă. 16 spirite din zări doldora de comori – literatură, critică/istorie literară, arte plastice, teatru/cinematografie, istorie, bibliofilie – îşi aşază sufletul în palmă şi-l lasă să zbenguie, fericit, ca şi cum ar fi la o spovedanie vindecătoare. Provocările Rodicăi Lăzărescu sunt zguduiri de suflete, furtuni care răvăşesc frumos amintirile. Nicolae Băciuţ, acest „grădinar de rai", „boier printre tovarăşi", cum a fost numit, cel care stă „la taclale cu Dumnezeu", a primit, cred, ca pe un balsam chemările unor glasuri de sirenă precum acestea: „Ce-or fi menit ursitoarele lângă leagănul pruncuţului Nicolae?"; „Dar de cărţi mai e nevoie? Ziceţi adesea: «Apa trece, cărţile rămân». Credeţi în viitorul cărţii? Şi fiindcă sunteţi editor, v-aş mai cita o vorbă: «O carte necitită e o carte tristă». Câte cărţi triste publicaţi la editura dvs.? Şi, în general, câte cărţi triste bântuie azi prin lume?"; „Vă mulţumesc pentru timpul acordat şi răbdarea de a-mi răspunde, exprimându-mi speranţa ca în final să nu-mi recitaţi: «Nici tu nu eşti femeia ideală,/ nici tu nu ştii să vii tiptil…»" (*ib.*, p. 34). Nu cred că Paulei Romanescu nu i-a tresărit fiinţa, atunci când a fost întrebată: „Sunteţi o războinică?" Dinu Săraru, sunt sigur, a evadat cu bucurie din colbul algoritmilor interviurilor… clasice, atunci când a auzit: „Aş putea să vă întreb: de ce v-aţi născut? Care este menirea dvs. pe această lume?"; „Mai avem ţărani, domnule Săraru?"; „Cu peste 150 de ani în urmă, Grigore Alexandrescu zicea că «e prea bun pentru fabuli veacul în care trăim». Veacul nostru, mai exact ultimul sfert de veac, pentru ce e bun?" Ion Brad este copleşit nu doar de o invitaţie din care îl priveau versuri de-ale sale – „Rogu-vă, aşadar, «Să stăm, ca unul singur,/ de vorbă amândoi/ Şi să săpăm din urmă,/ până vom da de noi»", ci şi de alte invitaţii care pun oricui sufletul pe jarul marilor zvârcoliri: „Putem zice precum Faust cel închipuit de dumneavoastră: «Ştiam de mult că-i mare meşter dracul!»? Mai aveţi şi alte exemple, din multele trăite într-o viaţă de om, care să-i susţină vorbele celebrului personaj?"; „Şi încă o întrebare mefistofelico-faustiană: cât de des aţi strigat «Opreşte clipa!»" Neîndoielnic, şi Alecu Ivan Ghilia a fost sedus de frumuseţea interogaţiilor: „Sunteţi un preferat/ protejat al divinităţii?"; „Ca scriitor, care-i verbul preferat?" Horia Bădescu devine un fluviu învolburat, atunci când trebuie să pună degetul pe o rană deschisă, precum aceasta: „Pe vremea «Arizonei» [cafenea, lângă redacţia *Tribunei*; n.n., I.F.], ziceaţi dvs., «nici nu ştiam să ne urâm măcar…» – cum deam învăţat între timp?..." Constantin Călin este invitat să călătorească din nou prin labirinturile bacoviene: „În afară de răbdare, de perseverenţă, de acribie, tenacitate, pregătire teoretică, ce îi mai trebuie unui «arheolog» literar? Oleacă de imaginaţie, spirit detectivistic, astea intră în inventar?"; „A scăpat vreun colţişor din edificiul Bacovia, vreun pod prăfuit, vreo pivniţă secretă, măcar vreun sertar ferecat, cu cheia pierdută, de curiozitatea scormonitorului domn Călin?"; „Ştiu că vă place să definiţi termenii! Aşadar, ce are în plus (sau în minus) «marginalul» faţă de «provincial» (de «omul de provincie»)?" Eugen Simion va fi fost surprins plăcut, nu ne îndoim, şi de boabele de rouă care stăteau imperial pe întrebări: „V-aţi imaginat vreodată trăind în alt timp? Care ar fi acela? Făcând ce?"; „Ce e onoarea? Pentru ce cauză v-aţi duela (la propriu!)?"; „Să fi avut dreptate Rebreanu cum că scriitorii se ceartă şi-n cimitir?"; „Recunoaşteţi că sunteţi un om orgolios. E de bine, e de rău? În fond, ce e orgoliul – e un defect, e un scut, o carapace? Sau, dimpotrivă, consideraţi că sunteţi un om tolerant? Cât de tolerant? Simţiţi că «sporul de ani» v-a schimbat?" Cu aceeaşi surprindere a primit, cred, şi Ioan Dumitru Denciu invitaţia de a răspunde la… curiozităţi precum: „Câte basme aţi ascultat în copilărie, cât de mult v-a fascinat Făt-Frumos? Când v-aţi întrebat: cine e, totuşi, Făt-Frumos?", „Câtă echilibristică trebuie să facă romancierul între istorie şi ficţiune?"; „Ce e iubirea […]? Ce e mai fecundă pentru creaţie – prezenţa sau absenţa iubirii?" Cu această temă de meditaţie este surprinsă Victoria Milescu. Vladimir Găitan primeşte şi o întrebare care ar putea sugera aventurile unui roman: „Ce simte un actor când aude bătaia unui gong?" Lui Constantin Cubleşan îi este oferită şi varianta spovedirii dincolo de graniţele laicului: „Aveţi un înger păzitor?" George Corbu Junior se trezeşte în faţa unei perspective care-i stimulează resursele de autocunoaştere: „Sunteţi prieten cu tatăl dv.? […] Prietenii tatălui dvs. sunt şi prietenii domniei voastre?"

→

Ajuns la Bârlad, Demetru primeşte veşti de la mama sa. Este îngrijorat de soarta surorii Eliza. Însă se bucură că îi poate da veşti bune despre soţul ei Virgil, aflate de la un ofiţer în trecere prin oraş. Se scuză jenat că a cedat stăruinţelor mamei şi a acceptat un post în administraţie, la fel cu ceilalţi ofiţeri ieşiţi în seria sa, şi se gândeşte la plecarea pe front. (Scrisoarea din 15/X/916) Ceea ce nu se va întâmpla, din câte ştim. Dar „viaţa tihnită" şi „traiul bun" nu aveau să dureze. Oraşul devine treptat punct de trecere pentru refugiaţi sau loc de refugiu. Cele două spitale şi şcolile se umplu cu răniţii aduşi de pe front. Urmează foametea, mizeria, bolile, epidemia de tifos exantematic. Dar toate aceste nenorociri şi veştile proaste de pe front, în loc să-i descurajeze, i-au făcut pe cei aflaţi în urbe, localnici sau refugiaţi – printre ei o seamă de intelectuali importanţi ai vremii – să se simtă şi mai uniţi, privind cu încredere spre victorie.

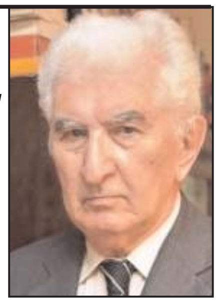
Pe la mijlocul lui noiembrie, prima personalitate marcantă în trecere prin oraş a fost scriitorul Alexandru Vlahuţă. Silit să-şi părăsească moşioara de la Dragosloveni, se îndrepta spre Iaşi. Din tot avutul luase cu el doar picturile prietenului său Grigorescu, despre care publicase o carte în 1910. Spre bucuria membrilor „Academiei Bârlădene", dar şi a tuturor admiratorilor săi din oraş, scriitorul le-a promis că se va întoarce curând în oraşul copilăriei şi adolescenţei sale.

Deşi îl preferase dintru început pe satiricul I.L. Caragiale, Demetru urmărise activitatea literară şi publicistică a lui Vlahuţă. Asistase şi la câteva dintre conferinţele acestuia de la Ateneu. Adolescent fiind, citise romanul *Dan,* apărut în 1894, fără prea mare interes pentru povestea căsniciei nefericite a filosofului poet devenit judecător de provincie. Şi prea puţin îl interesau pe atunci aspectele sociale şi politice relevate de autor. Mai apoi, nu simţise nicio atracţie faţă de ideile tradiţionaliste propagate de Vlahuţă şi Coşbuc în revista *Sămănătorul*. Dar autorul a revenit în centrul atenţiei tuturor cu poemul său antimonarhic *1907*. Demetru citise şi analiza evenimentelor ce o făcea I.L. Caragiale în articolul trimis ziarului *Zeit,* publicat integral de M. Dragomirescu în revista *Convorbiri* cu titlul *1907 din primăvară până'n toamnă.* Nu cunoaştem reacţia lui Demetru la evenimente, dar în monografia dedicată lui Urmuz, Nicolae Balotă rezumă o relatare a Elizei despre vizita la fratele ei aflat în Răchiţele, Argeş, un episod ce nu se regăseşte în „spicuirile" acesteia. Asistând la o judecată, Elizei i se păru că fratele ei este impasibil la tânguirile împricinatului ţăran. Însă era încă perioada când, datorită represaliilor răscoalelor ţărăneşti, ca slujbaş de stat, judecătorul risca să devină el însuşi împricinat de s-ar fi arătat de partea ţăranilor.

Ajuns judecător stagiar la Răchiţele, Demetru şi-a amintit de romanul lui Vlahuţă. Poate l-a şi recitit. Din monografia lui Balotă aflăm că în sat bântuia malaria şi Mitică frecventa numai familia unor boiernaşi care „îi întindeau un laţ matrimonial". Şi că el povestea Elizei şi uneia dintre fetele familiei „fantasmagorii, *halucinaţii* (...) pline de un umor absurd". (Balotă, *op. cit.* p. 14) Să fi fost acolo, la Răchiţele, când, aflat într-o situaţie similară, i-a venit lui Demetru ideea să schiţeze o versiune o parodică a romanului *Dan*? Fără a intra în amănunte, regăsim în *Pâlnia şi Stamate* stânjenitorul triunghi familial, discrepanţa dintre bărbatul intelectual şi soţia inacultă etc., situaţii şi teme ce par prelevate din *Dan*, dar tratate în stil urmuzian, făcând din dramă comedie, combinate cu elemente ce provin din însăşi viaţa lui Demetru, aşa cum Vlahuţă introdusese în romanul său elemente autobiografice. Însă, spre deosebire de Dan, Stamate se răzbună crunt pe soţia şi pe fiul său, dispărând în cele din urmă în infinitul mic. Sigur că s-ar putea invoca şi alte analogii care ar putea trimite la romanul lui Vlahuţă. De pildă, subtilul traducător şi comentator al operei urmuziene, Giovanni Rotiroti, recunoştea în descrierea camerei lui Stamate tabloul *Interior turcesc* al lui Nicolae Grigorescu, exemplu al utilizării tehnicii retorice „èkphrasis". (Urmuz, *Pagine Bizarre*, A cure di Giovanni Rotiroti, Salerno editrice, Roma, 1999, nota 3, p. 82) Nu e exclus ca ideea descrierii camerei după acel tablou să-i fi venit lui Demetru la citirea cărţii lui Vlahuţă despre pictor chiar la Bârlad. Oricum corespondenţele nu înseamnă că romanul *Dan* a fost singurul „hipotext" al parodiei urmuziene. Aventura cu pâlnia, ce ar corespunde finalului imaginat de Vlahuţă, judecătorul incapabil să găsească vreo ieşire din impasul în care a ajuns pierzându-şi... judecata, şi care ne trimite cu gândul la Don Quijote, s-ar putea să fi fost adăugat la Bârlad, ca o parodie a romanului *Thalassa* al lui Macedonski, Demetru amuzându-se copios la ideea de a folosi ca sursă romanele celor doi scriitori incompatibili.

Dar până la revenirea lui Vlahuţă la Bârlad, Demetru va avea surpriza să-l recunoască în medicul militar cu bărbuţă roşcată, proaspăt sosit la unul dintre spitalele din oraş în iunie 1917, pe fostul său coleg şi prieten de la Liceul „Gh. Lazăr" din Bucureşti, poreclit „Voichiţă" care, debutat ca poet de Macedonski în 1913, îşi semna în 1916 volumul de debut *Poezii*, influenţate de Vlahuţă, cu Vasile Voiculescu.

Maria Chirtoacă şi lira timpului

Valeriu RÂPEANU

Nu am cunoscut scrisul doamnei Maria Chirtoacă pe măsura alcătuirii şi desăvârşirii lui în pagina de carte. Nu din vina mea şi nici a Domniei Sale, ci din lipsa acelei bibliografii naţionale care ar permite tuturor profesioniştilor sau doar iubitorilor cuvântului scris să ne îndreptăm privirile către ceea ce ne atrage şi ne interesează. Din fericire, scriitoarea şi-a alcătuit selecţii din versurile şi epigramele sale. Ceea ce dovedeşte că pentru Domnia Sa scrisul, cum îl numeam mai sus, nu-i doar un exerciţiu efemer, ci rodul unei profunde introspecţii care o face să privească înapoi cu exigenţă şi să despartă apele, reţinând ceea ce a izbutit să dea glas la cea mai înaltă tensiune clocotului său sufletesc. Din volumele apărute până acum am ales – deocamdată – pe cele intitulate *Pe lira timpului* (2011) şi *Polifonii pe o carte de vizită* (2020), acesta din urmă însoţit de o succintă prezentare a confratelui Horia Gârbea.

Bineînţeles, nu vom putea să nu facem trimitere şi la alte cărţi ale sale, pe care le-am citit cu acelaşi interes. Poeta şi-a definit profilul cu demnitate şi curaj, afirmând în versurile sale nu o dată cu patos, totdeauna cu sinceritate, credinţele sale fundamentale de la care nu s-a abătut. N-a căutat nicio clipă să se înscrie în cohortele celor ce caută să fie „la modă” pentru a culege aplauze ce se dovedesc efemere şi convenţionale. Profesiunile de credinţă ale autoarei sunt mai degrabă mărturisiri care n-au nimic ambiguu sau abscons, nimic contrafăcut. Sunt caracterizate, ca de altfel, întreaga sa poezie, prin limpezime şi francheţe. De aceea cititorul recunoaşte că poeta se situează deliberat în continuitatea a ceea ce a primit de la înaintaşii săi, a ceea ce a văzut în jurul său, a ceea ce a trăit în clipe de bucurie sau de încercare.

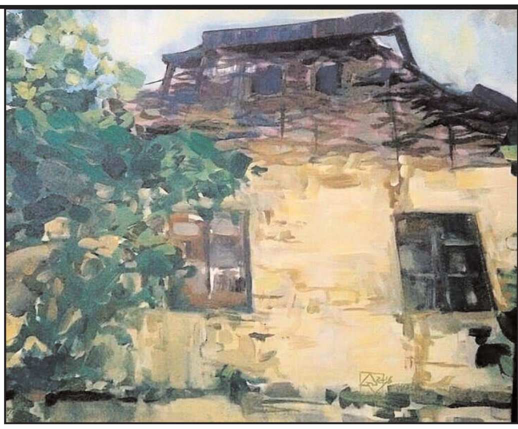
De aceea tot ce a înconjurat-o este transfigurat în versurile sale într-o manieră personală. Nicolae Iorga vorbea odată despre acest sentiment general românesc. Trăirile lirice ale doamnei Maria Chirtoacă aparţin acestei categorii care se situează mai presus de şcoli, de ideologii, de doctrine. Lirica sa nu s-a zămislit livresc. Ea reprezintă un proces de distilare început de timpuriu şi care a continuat fără intermitenţe. Matca poeziei sale nu este una limitată în timp şi în spaţiu, ci reprezintă necuprinsul fiinţei naţionale semnificate de simboluri precum Eminescu, Moldova, dacă ne referim doar la două din reperele cărţilor sale de poezie.

Livrescul reprezintă doar o sursă care a făcut ca impresiile începuturilor să devină convingeri transfigurate în versurile sale. Nu le ignoră pe ale altora, înaintaşi, sau contemporani. Dovadă sunt poeziile „în maniera lui...” care nu sunt ceea ce în mod normal obişnuim să spunem parodie, ci inspirate reconstituiri ale particularităţilor specifice ale autorilor numiţi de Domnia Sa.

Trecând pe alt versant al scrisului său, vom observa această îngemănare dintre ceea ce ştie din lecturi şi a văzut în impresionantul său volum de note de drum *Ţări şi impresii.* Nu pleacă spre ţări apropiate sau foarte îndepărtate aruncându-ne în ceaţa necunoscutului. A citit enciclopedii, cărţi semnate de statisticieni, istorici şi geografi. Ajunsă „la faţa locului”, confruntă ceea ce ştia din pagina tipărită, din imaginile fotografice moderne, cu ceea ce vede. De aici originalitatea notelor sale de drum.

Maria Chirtoacă nu este indiferentă la ceea ce îi scoate în cale realitatea. Poeta cântă *omul* care se înfioară de frumuseţile pământului natal, de nobleţea moştenirii seculare a pământului românesc, dar privirea Domniei Sale e mult mai largă şi reacţionează la tot ce maculează viaţa şi aspiraţiile noastre. Alege epigrama drept modalitate de a repudia metehnele realităţii care ne înconjoară în volumul *Metehnele epigramei* (2020), pe care îl recomandă unul dintre seniorii genului, George Corbu, şi din paginile volumului iese cu prisosinţă la iveală cealaltă faţetă a personalităţii sale scriitoriceşti, aceea de a privi în jurul său cu „mânie”. Poate că la acest capitol un efort de transfigurare ar da şi mai multă forţă catrenelor. Dar drumurile poetice, mai bine zis scriitoriceşti ale Mariei Chirtoacă nu dau semne de oboseală, ci de necontenită dorinţă de a spune, de a spune cât mai bine tuturor celor ce i-au citit paginile încredinţate tiparului, cărora, nu ne îndoim, li se vor alătura altele noi. Aşteptate de cititorii care îi apreciază freamătul sufletesc ce nu ne lasă indiferenţi.

Confesiuni înnobilate hermeneutic. De ce este importantă calitatea întrebărilor? Pentru că numai întrebările care au acest statut deschid „orizonturi ideatice” (L. Blaga), trimit generos în „zări” care potenţează fericit răspunsurile. În *Tractatus logico-philosophicus* (Bucureşti, Editura Humanitas, 1991, p. 55), Ludwig Wittgenstein spune: „Cele mai multe propoziţii şi întrebări care au fost scrise despre obiecte filosofice nu sunt false, ci absurde. Deci nu putem răspunde deloc la astfel de întrebări.” Dacă problemele filosofice abordate nu sunt de fapt probleme propriu-zise, ele nu trebuie rezolvate, ci dizolvate; dizolvarea ar fi singura modalitate de soluţionare a lor, crede el. Filosoful francez Michel Meyer dedică importante reflecţii „studiului întrebărilor” (*Philosophie, science et langage*). Analizele sale, spune Paul Balahur („Esenţa problematologicului: problema filosoficului”, p. 25; https://www.fssp.uaic.ro /argumentum/numarul%204/02_ Balahur.pdf), par „să aducă o completare unei mai vechi aprecieri conform căreia în filosofie întrebările sunt mai importante decât răspunsurile. Din cele susţinute de Meyer conchidem că şi răspunsurile sunt importante, cu condiţia ca ele să exprime întrebările, ca răspunsuri problematologice. Complexitatea relaţiilor dintre întrebări şi răspunsuri în structura problemelor filosofice ne poate face să ne gândim că înţelegerea lor implică un fel de cerc problematologic, analog cercului hermeneutic, în care sensul problematizării este dat atât de corelaţia întrebare-răspuns, cât şi de posibilitatea de a gândi, în acelaşi timp, diferenţa lor problematologică.” Esenţa acestui demers, valabil şi în literatură, trebuie să urmeze fericit firul „unei logici a întrebărilor şi a răspunsurilor”, să respecte „principiul corelativităţii dintre întrebare şi răspuns” (Robin George Collingwood). Trezorier grozav al limbii române, al culturii, Rodica Lăzărescu are o compatibilitate fericită cu asemenea exigenţe, discursul volumului fiind elevat înnobilat şi hermeneutic. Argumentul ar fi nu doar calitatea interogaţiilor sale, ci şi cea a răspunsurilor/interpretărilor care sunt chemate din orizonturi culturale/profesionale diverse.

Lumea nu va fi salvată de ştiinţă, tehnică sau de... frumuseţe, ci de cărţi. Să poposim asupra câtorva dintre reflecţiile de la capătul unor interogaţii. „Exerciţiul scrierii este şi terapie. Multe maladii ale lumii se vor trata prin scris […]. Nu marile performanţe ale tehnicii şi ştiinţei vor salva lumea, ci cărţile” (Nicolae Băciuţ). „Oricum, eu nu am vârsta pe care o am. Dacă facem un calcul, din cele opt ore de somn, care la mine înseamnă cam patru, la şase zile eu mai câştig o zi… lumină” (Nicolae Băciuţ). „Artistul trebuie să creeze nu pentru sine, ci pentru Dumnezeu…” (Vladlen Babcineţchi). „Să ştiţi că iertarea fără condiţionare este singura iertare creştină autentică. Dacă ajungi să ierţi fără să mai ţii minte, asta e adevărata iertare creştină” (Dinu Săraru); „Numai cerul şi stelele mai sunt ţărăneşti” (Dinu Săraru). „Nu poate să existe scriitor grav, serios, să n-aibă în spate un critic mare. Sadoveanu nu ar fi fost Sadoveanu fără Ibrăileanu” (Alecu Ivan Ghilia). „M-au impresionat [la Varşovia, n.n., I.F.] cortegiile de preoţi (catolici) care îngenuncheau pe străzi şi se rugau să le dea Dumnezeu conducători buni” (Alecu Ivan Ghilia). „Nu ştiu […] cum şi de ce s-a îmbolnăvit de ură societatea românească! De ce nu ne mai suferim unii pe alţii. Ce furie oarbă ne face să nu ne mai respectăm între noi, să nu mai respectăm nici sărbătorile naţiunii” (Horia Bădescu). „De ce Pisica? Pentru că ea vine dintr-o lume veche şi înţeleaptă căreia noi, cei de azi, i-am pierdut cheile şi înţelesurile. Şi doar aşa o mai putem recompune, într-un amestec fantastic de tandreţe şi violenţă, de egoism şi iubire fără rezerve” (Nicolae Dan Fruntelată) „Eu am început să mă simt confortabil în Bacovia, doar când gândindu-mă la el m-am gândit şi la mine, nu fugitiv, ci persistent” (Constantin Călin). „Prefer să mă îndoiesc, decât să mă amăgesc. Descoperirea, mai ales de către un amic, a unei calităţi acolo unde eu mă ştiu vulnerabil o percep, de pildă, nu doar ca pe o exagerare, ci ca şi pe o şicană” (Constantin Călin). „Atenţie! Orgoliul nu trebuie confundat cu vanitatea, ruda lui detestabilă, înfumurată, necreatoare” (Eugen Simion). „În postmodernitatea românească, prietenia a fost, am impresia, înlocuită de *alianţă*. În Renaştere, prietenia valora mai mult decât iubirea” (Eugen Simion). „Toţi purtăm în suflet un oraş ideal, oraşul primului cer, al primei iubiri, al primului sărut, oraşul în care am fost fericiţi” (Victoria Milescu). „Mă gândesc, fireşte, la *finalul sfârşit* – e o replică dintr-o piesă a lui Vasile Rebreanu […]. Nu mă gândesc la viaţa *de dincolo*, ci la momentul trecerii… de aici acolo” (Constantin Cubleşan).

Vrăjitorul confesiunilor şi seducătoarele lumi de rezervă. Ar putea fi scrise, pornind de la substanţa volumului *Sub semnul confesiunii,* tratate de istorie, de istorie literară, de etică, psihologie sau de sociologie. De ce nu? Papini a scris 200 de pagini pornind de la primul verset al *Genezei:* „La început Dumnezeu a creat cerurile şi pământul”. Unele pagini ale cărţii sunt oaze de poezie sau veritabile crâmpeie de roman. *Sub semnul confesiunii* este un dar care ne îmbogăţeşte frumos; trebuie ţinut lângă rănile inimii. Iscodirile elevate ale Rodicăi Lăzărescu au aura unei schiţe admirabile de portret pentru o lume în care ar trebui să ne simţim ca acasă. Unele dintre confesiunile celor invitaţi la aceste voroave de taină îmi aduc aminte de ceea ce-i mărturisea Goethe lui Eckermann, referitor la omenire, în 1828: „Văd venind vremea în care Dumnezeu nu se va mai bucura de ea şi va trebui să frământe iarăşi totul pentru o creaţie regenerată” (apud Karl Löwith, *De la Hegel la Nietzsche*, Cluj-Napoca, Editura Tact, 2013, p. 45). Cristina Ştefan, mărturisind câte ceva despre *Lumea de rezervă,* recenta sa antologie de poeme (Bacău, Editura Art Book, 2020), spune admirabil: „Poezia este Lumea mea de rezervă”. Mulţi dintre interlocutorii Rodicăi Lăzărescu mi se pare că asta fac, sub bagheta sa de vrăjitor al confesiunilor: zămislesc pentru noi seducătoare lumi de rezervă care ne dau ghes să evadăm în ele. Atunci când intri sub „epitrahilul” confesiunilor Rodicăi Lăzărescu, simţi că mai ai o poveste frumoasă de trecut în C.V.

Cărţi şi autori

În drum spre Emaus, cu poveţele Părintelui Necula

Mihai POSADA

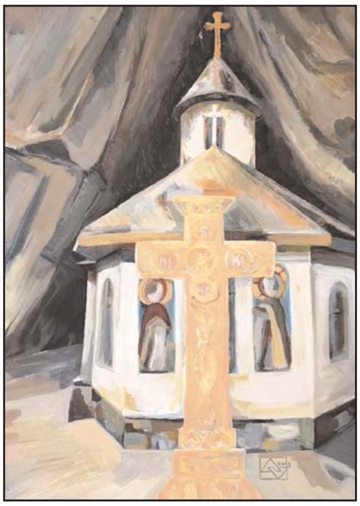
În ceea ce oamenii de ştiinţă numesc imaginarul religios cu perpetuă ciclicitate ca mod de receptare a realului vieţii cotidiene, perioada cuprinsă între moartea pământească, pe Cruce, a Mântuitorului şi Învierea Sa, urmată la 40 de zile de Înălţarea trupească în cer, de faţă cu apostolii, marchează un moment de maxim zbucium sufletesc al discipolilor noii credinţe: Fiul Omului nu este văzut nici cu ei, pe Pământ, nici de-a dreapta lui Dumnezeu, în Ceruri. Moment de criză totală, de dezechilibru şi probă de trecere prin deznădejde ca printr-o mlaştină sufletească a îndoielii, pe care ucenicii lui Hristos o trec cu greu şi numai cu ajutorul apropiat al lui Iisus însuşi, alăturându-se în chiar ziua învierii Sale şi vorbindu-le celor doi, Cleopa şi probabil Luca, în drumul lor debusolat spre Emaus, satul aflat „departe de Ierusalim, ca la şaizeci de stadii" (Luca 24, 13). Distanţa măsoară şi îndepărtarea speriată de ceea ce fusese până cu o zi mai înainte toată nădejdea lor.

Cartea de ajutor a Părintelui Constantin Necula se cheamă *În drum spre Emaus,* numără 358 de pagini şi a apărut în anul 2019, la Editura Agnos din Sibiu.

În vremuri de criză – şi câte să mai fi rămas fără de criză vremuri în ultimul secol, darmite în ultimele noastre decenii? –, îndeamnă pe bună dreptate Părintele Constantin Necula de la Sibiu, „să gândim împreună lecţia Evangheliei *pe drumul Emausului,* un gând pentru a redescoperi valorile care cu adevărat ne ţin vii în Ortodoxie", socotind că nu atât de „exegeză" au nevoie credincioşii, cât de tâlcuirea duhovnicească a Cuvântului lui Dumnezeu: „Trebuie să vă spun de la început că nu vom gândi ca nişte exegeţi ai Noului Testament, ci ca nişte oameni care vor să cuprindă în cuvinte dragostea lui Dumnezeu pentru noi" (p. 7), cuvânt ce dezvoltă explicaţia anterioară despre alcătuirea acestei cărţi de „meditaţii propuse de la microfonul Radio Trinitas", ca pe „un soi de construcţie-reconstrucţie a exegezei, de dragul ascultătorilor" (p. 5).

Mărturisirea de respingere a vreunui bănuit caracter strict exegetic al textului cărţii este repetată: „Trebuie să recunoaştem [...] că nu de exegeză avem nevoie în astfel de momente. Mântuitorul ne îndeamnă să stăm de vorbă despre dramele noastre. Să parcurgem împreună drumuri în care, atâta vreme cât Îl avem pe El partener, în ciuda faptului că ne este greu, se va aşeza peste noi şi lumina" (p. 10) – momente când chiar pentru apostoli „disperarea era mai mare decât credinţa!" – că avem nevoie de învăţătura hristică pentru că „viaţa nu se impune de la sine, ci este de fiecare dată o propunere pentru sufletul nostru obosit de deznădejde", iar Părintele nu îşi poate reţine exclamaţia mărturisitoare: „Ce lecţie străsnică pentru orbeţii lumii de astăzi!" (p. 11). Da, „lumea" care incendiază catedrale, profanează morminte, dărâmă cruci, prăbuşeşte antispiritual mii de biserici cu veacuri de rugăciune în ele, cu nădejde, cultură şi artă, cu tot... Aşadar, net superioară exegezei îngrădite didacticist îi este mărturisirea ce ridică tâlcuirea duhovnicească a Evangheliilor şi tuturor pildelor Scripturii la nivelul comunicării directe cu poporul credincios, ca un amvon al învăţăturii de maximă democraţie pentru oricine este apt şi dispus să o primească. Mai mult decât o exegeză cărturărească, adresarea deschisă împlineşte rolul unei mărturisiri hristologice fruste, aduse lexical în contemporaneitatea rostirii ei şi conştiente de valoarea oralităţii textuale pe care o păstrează în scris şi o cultivă după Modelul însuşi, căruia Îi face slujire duhovnicească astfel, între oameni; cuvântările adunate în carte fiind, afirmă dintru început Părintele Necula, „Un soi de respirări, atinse de conjunctura cotidiană, de oboseală ori de surmenajul social al texturii de lumină din care se hrăneşte sufletul creştinului azi, [...] încercând, pe cât posibil, să nu le ucid oralitatea" (p. 5). Oralitatea, o flacără vie cuprinzând, poate, şi neputinţa de a-l afirma deschis pe Unsul lui Dumnezeu în cultura română, atunci, în anul 1982, când îi apărea volumul de *Respirări,* de către autorul *Antimetafizicii,* redactată împreună cu Aurelian Titu Dumitrescu şi apărută în 1985, poetul premiat cândva la Struga cu Cununa de Aur şi ales, post-mortem, la 1990, membru al Academiei Române – Nichita Hristea Stănescu.

Profesor de Omiletică şi Catehetică, doctor în Teologie, îndrumător de doctorat şi prodecan al Facultăţii de Teologie din Sibiu – Universitatea Andreiană de odinioară, prezent şi foarte activ în viaţa publică misionară, Constantin-Valer Necula e un sacerdot dedicat vieţii culturale şi iubit de tineri. Nu desconsiderându-l pe *homo faber*, dar înţelegând că înaintea aceluia se cuvine să fie aşezat ontologic *homo religiosus*, ca unul ridicat în trezvie întru deosebirea duhurilor: „Ne căutăm de lucru. Suntem dispuşi să mergem către ţarina moştenirilor noastre de fiecare dată, în încercarea de a uita dramele pe care le parcurgem în viaţa de zi cu zi. Ce vă propunem, aşadar, este ca, mergând cu Luca şi Cleopa spre Emausul fiecărei întâlniri de viaţă pe care Dumnezeu ne-o propune, să ne întoarcem acasă cu gândul cel bun şi Hristos real, împlinit în vieţile noastre şi întâlnit în vieţile noastre. [...] De dragul aruncării noastre în muncă, spre a uita de Dumnezeu, Dumnezeu se aruncă pe calea vieţii noastre pentru ca noi să nu facem din muncă o obsesie, ci să ne întoarcem tot timpul să vedem cu ochii deschişi larg prezenţa Înviatului în viaţa noastră" (p. 8). Părintele Necula militează ca maestru al oratoriei bisericeşti, întru înduhovnicirea aerului pe care contemporanii săi pot să îl respire ascultându-i meditaţiile. Cu alte cuvinte, dependenţa de muncă a omului aşa-zis *workaholic* se produce în dauna firii omeneşti, ignorând rugăciunea, contemplaţia, meditaţia, în dauna chiar a instinctului de a gândi... Modelul discursului nu e nici pe departe cel politic ori avocăţesc, ci, autentic *imitatio – devotio moderna*, cum spun fraţii catolici, îşi găseşte prototipul în Hristos Învăţătorul, numit rabi la vremea sa pământească.

Candoarea şi tandreţea Părintelui, moştenite cum însuşi mărturiseşte Sfinţia Sa de la acela care „i-a schimbat eternitatea şi viaţa", părintele Mihai Iosu (vezi Sorana Maier, *Aniversare la 50* de ani, în *Tribuna,* Sibiu, 19 iulie 2020), cum şi educaţia primită de la Mama răzbat în tipul de discurs cu totul particular ca formă şi conţinut, în modul abordării temelor şi inteligenţa erudiţiei aplicate colocvial.

Frumuseţea cuvântărilor transpuse în carte de Părintele Constantin Necula ţine de aplecarea firească spre frumos a slujitorului Bisericii sale Ortodoxe, dublată de un remarcabil talent literar. Talent filocalic, îndrăznim a zice, apropiindu-l, în orizont şi stil românesc, de splendoarea de orfevrier medieval creştin cu care marele şi Sfântul nostru Voievod Neagoe Basarab (între anii 1512-1521), canonizat de Patriarhul Daniel, la anul 2008, şi numit de Bogdan Petriceicu Hasdeu „acest Marc Aureliu al Ţării Româneşti, principe artist şi filosof", totdeodată ctitor al Bisericii Curtea de Argeş, îşi împodobea rostirea din *Învăţăturile către fiul său Teodosie Voevoda*. Cu precizarea că, pe măsură ce vremea trece, învăţăturile-tâlcuiri ale Părintelui Necula se adresează norodului întreg ce ştie astăzi carte, deşi, la origine, ele au fost difuzate ca „meditaţii" pastorale, difuzate de la microfonul Radio Trinitas, postul de radio al Patriarhiei Române, iar lexicul şi ancorările în contemporaneitate aduc un plus de vivacitate şi simpatie a receptării la toate nivelurile de percepţie a mesajului rostit, cu precădere adresate celor încă în formare: tinerii ascultători/cititori. Dar neocolindu-i nici pe tinerii la suflet şi cu părul cărunt, mai mult ori mai puţin ateizaţi în epoca trecutului comunist ori în degringolada păgânismului actual.

Să amintim aici, spre edificare, numai câteva teme-titluri ale capitolelor-meditaţii alcătuind această minunată carte a însoţirii noastre de cuvântul Părintelui Necula, spre a învăţa cu toţii *să vedem* prezenţa de-a pururi lângă noi, zi de zi, a Mântuitorului lumii: *Taina vederii lui Dumnezeu, Ce mai înseamnă să fii creştin azi..., Modul în care ne vede Hristos vocaţia, Nădejdea Crucii, Cea mai mare poruncă din lege, Nerisipirea în Hristos, Taina riscului de a fi omul lui Dumnezeu.* S-ar cuveni să le reproducem pe toate, spaţiul nu ne permite. Nu uităm: textele sunt cuvântări radiofonice, câte una de patru minute, potrivit formatului, notate în carte cu cifre romane. Părintele mărturisea că a vrut, în tinereţe, să facă jurnalism. Tâlcuirea faptelor vieţilor noastre, a faptelor în care Iisus Dumnezeu Ziditorul şi persoană a Sfintei Treimi ne este partener chiar dacă noi nu-L ştim vedea, auzi, simţi, nu-L ştim apropia de bietele noastre făpturi – rătăciţi cum Cleopa şi Luca pe drumul spre Emaus – este chiar jurnalismul pe care preotul Constantin Necula îl practică permanent. Jurnalismul acesta duhovnicesc confirmă, de fapt, apostolatul intermediat de chiar mediile de comunicare în masă: ziar, carte, revistă, post de radio, televiziune şi film – transformate, adaptate, transfigurate toate în pridvor bisericesc şi folosite ca atare întru dobânda duhovnicească, adică spiritual-sufletească înălţătoare a semenilor. Unul din multele bune îndemnuri din cartea despre „lecţia Emausului" e cel desprins din capitolul *Legea Ierihonului,* râvna vameşului bogat Zaheu de a-L vedea pe Hristos şi de a se face văzut de El: „Un om care se urcă într-un copac să-L vadă pe Cel care a făcut copacii, să-L vadă pe Cel care a creat pământul şi cerul. Să te bagi în faţă la Hristos, noi, care ne-am obişnuit să ne băgăm în faţă la toate celelalte! Mai ales dacă ai o funcţie publică, aşa cum avea acesta de vameş, măcar un post politic dacă am putea prinde să ne vadă Dumnezeu. Or, omul acesta pricepe: ca să te vadă Dumnezeu, trebuie să te vadă *pe tine* Dumnezeu, nu trebuie să fie ajutat. Nu trebuie să fie ajutat să te vadă, ci tu să-L ajuţi pe Dumnezeu să te vadă!" (p. 279). Nu e o invitaţie plină de farmec? Învăţătura despre comportamentul lui Zaheu ne este explicată cum unor copii cu privirile încă tulburi, prin apele încă nelimpezite ale înţelegerii: „Bogat fiind, putea să plătească o porţiune liberă de drum. Vameş fiind, putea să-L oprească în numele autorităţii sale vamale pe Hristos. Dacă ar fi fost ateu ori ultraumanist, vameşul cu siguranţă că L-ar fi controlat financiar pe Hristos, cum stă cu banii strânşi prin cetăţile celelalte şi cât costă o minune la El. Dar vameşul acesta e cu totul special. El aleargă înainte şi ştie bine de ce o face!" (p. 278). Nu e cuceritoare dojana blând-lămuritoare, dar intransigentă, aducerea pilduitoare a moralei creştine în orizontul de înţelegere al orişicui?

→

La răscrucea real-fantastic

Sara MINA

Trăim într-o epocă în care, probabil, ficţiunea este covârşită de realitate, pierzându-şi, cumva, esenţa morală şi scopul estetic.

Dacă ne uităm în jur, ritmul infernal al vieţii şi multitudinea de evenimente departe de normalitate ne fac să ne întrebăm ce rost mai are truda artiştilor cuvântului? Ce întâmplări spectaculoase, ce idei magistrale, ce speculaţii năucitoare mai poate genera filonul lor imaginativ? Cu ce ne mai pot surprinde?! Şi, dacă ne oferă astfel de minunăţii, care le este rostul?!

Ei bine, răspunsul este foarte simplu: unora dintre noi, din păcate, tot mai puţini la număr, ne aduc tocmai… *soluţia evadării* din lumea înconjurătoare, atunci când ea devine neîncăpătoare, suprasaturată fiind de forme fără fond! Pentru noi, aceşti minoritari ciudaţi, punctul de intersecţie dintre ficţiune şi realitatea înconjurătoare capătă alt sens…

Editura Biscara a publicat în 2021, printre altele, două volume cu o puternică tentă imaginară.

Este vorba de cartea *Efectul Zian* a scriitoarei Angela Dina-Moţăţăianu, în format letric, precum şi volumul de povestiri al scriitorului Ladislau Daradici, *Întâlnire cu cei care am fost,* accesibil tuturor în format Flipbook, în Biblioteca virtuală a editurii (prima apariţie, tipărită, fiind în anul 2000).

Efectul Zian este o nuvelă care, cu o fină imixtiune a fantasticului, ne aduce spre reflecţie teme importante: dubla identitate, amnezia ca soluţie temporară pentru regenerare sufletească, jocul coincidenţelor, reapropierea, în momente critice, a celor care s-au iubit cândva, trecerea… *dincolo.*

Personajul principal, Sterie, este aruncat de autoare episodic în postura lui Victor, o a doua identitate, acum, maladivă şi cu veleităţi de scriitor fără operă certă, stăpânit numai de obsesia autorecunoaşterii şi exacerbând tarele originalului.

Dialogul, monologul, descrierile, urmele subtile de lirism… toate instrumentele de construcţie ale epicului se întretaie energic, secvenţial, în manieră cinematografică. Stilul scriitoarei răstoarnă legile fizicii şi, citind, timpul se comprimă.

Rezolvarea unui mai vechi conflict familial, desfăşurat în paralel cu recuperarea în Clinica Zian a cuplului Sterie-Victor, trage firul nuvelei spre o finalitate aparent mulţumitoare în plan real. Scenariul acesta, în măruntaiele căruia pot fi decelate fapte petrecute în secvenţe de timp aparent haotice, este luminat pe dedesubt de semnificaţiile degajate de un altul, mitic. Lucrurile nu se petrec la întâmplare, ceva le leagă, iar acest ceva se devoalează în final când, brusc, scriitoarea frânge predictibilul şi ne îndreaptă spre adevărata parabolă: Sterie se manifestă în scris pentru prima şi ultima dată, semnându-şi cu numele Victor propriul… *Sfârşit.* Aşa se numeşte proza apărută miraculos sub lumina ireală a lămpii Zian, ca un fel de împlinire a celor mai tainice frământări ale sale.

Zian, cuvânt cu multiple rosturi împletite de autoare, devine, în demersul sincretic al acesteia, un sinonim pentru iluminare, un îndemn la autodescoperire, la transcendenţă, la aspiraţia spre metafizic…

Epilogul şi *Prologul* cărţii îmbracă în fir epic un tablou suprarealist. Dacă la început, semnătura Pictorului, o simplă literă Z, se destramă creând personajul *undă-purtătoare de ireal,* care va conduce cumva lectorul spre deznodământ, în final, prin reapariţia semnăturii pe acelaşi tablou, recompusă din silueta personajului de sorginte fantastică, se închide, parcă, un „cerc strâmt”, cu frământări efemere, nesemnificative...

Scriitoarea îşi renegă, în fapt, puterea de creator al destinelor propriilor personaje şi predă această misiune cui i se cuvine de drept.

Pictorul este, în fapt, Divinitatea care extrage actorii principali din scenariul realist, deschide poarta spre un alt univers şi-i aşază acolo, cristalizându-le speranţa, ocrotindu-i...

De cealaltă parte, prin volumul de proză scurtă fantastică *Întâlnire cu cei care am fost,* scriitorul Ladislau Daradici ne conduce către acceptarea unor lumi neştiute, sperate, oniric întrevăzute… de care ne despart *porţi* ori *poduri.*

În fiecare dintre cele paisprezece proze dăruite, scriitorul ne tălmăceşte faţetele felurite ale acestor *graniţe,* într-un stil postmodernist, c-un epic pătruns de lirism şi-un ritm plăcut-monoton, liniştitor chiar şi atunci când cele înfăţişate par a fi cu adevărat terifiante.

Câteodată, porţile ne apar figurative-banale, ca în *Porţi şi oraşe.*

Alteori sunt doar metaforic sugerate, imaginile glisând în fantastic pur, prin capacităţi extrasenzoriale ca ale *Orbului* ce percepe lumea prin lumina verde cu intensităţi diferite ori prin anomalii hidoase care domină fiinţele umane, precum în *Iarna mântuirii noastre.* Aici se deschide perspectiva asupra unui univers ascuns în proximitate, grotesc, ce va fi supus extincţiei totale, ca, de altfel, orice e straniu, de neînţeles de către cei înecaţi în propria obtuzitate şi obezitate non-empatică.

O poartă spre dincolo este şi… cimitirul. Scriitorul amestecă abil timpurile şi face să se-ntâmple aici lupte, premoniţionale ori aflate din surse vechi, obscure, între morţi ocrotiţi de credinţă şi cei lipsiţi de ea (*Luna unei nopţi din luna mai*)… Aici se-mbină moartea cu viaţa, vina cu bucuria, se reunesc familii de umbre ori se anunţă destine umane ce stau să răsară, împlinind un cerc ce pulsează sinusoidal între lumea viilor şi a neviilor (*Puştiul lui Simon*). Aici veghează, eliberat de orice sentiment, umbra unui tânăr ucis mişeleşte (*Timpuri verbale*), tămăduind rănile supravieţuitorilor cu previziuni mute de iertare şi soartă-n făgaş reaşezat.

Irealul abordat de Ladislau Daradici are linii puternice, definitorii, personajele se dedublează, îi vezi clar pe cei aflaţi dincolo sau dincoace de graniţa dintre lumi, le afli gândurile, spaimele, speranţele şi înfăptuitele reveniri la viaţă ori nu (*Întâlnire cu cei care am fost* şi *Podul*).

Ici-colo, în unele povestiri, *porţile* către dincolo au alte înfăţişări, rupte din spectrul naturii. Plopul-femeie, care plânge când e tăiat, va adăposti sub nevisata formă a unui sicriu reîntâlnirea iubiţilor brutal separaţi (*Recviem pentru un arbore*). Apa curgătoare devine, în imaginaţia autorului, o fiinţă vie care se hrăneşte cu sufletele morţilor (*vii-în-moarte*), păstrându-le trupurile ca unic semn palpabil, material, al contactului cu *lumea de dincoace* (*Arta fugii*). Supraomul din *Somnul şi nesomnul* supune necuvântătoarele, folosindu-le ca unelte configuratoare ale trăirilor puternice pentru cei din jur – iubirea, duioşia ori ura viscerală. La adăpostul munţilor, perenii iertători ori pedepsitori, o vrajă nebună face dreptate: un vinovat sfârşeşte spânzurat, tortura şi momentul trecerii dincolo aflându-le cititorul din zbaterile în oglindă ale şobolanului sacrificat (*Munţii, acest rai al singurătăţii*).

În *Ospiciul,* ultima proză a volumului, autorul închide vindicativ întreaga umanitate, pedepsind-o pentru degradarea ei… Vlase, vizionarul legat de viitorul netrăit ori propovăduitorul unor timpuri ancestrale, e simbolul vremelniciei şi-al eternităţii, perfectul paradox…

Citindu-le cărţile, descoperi, în fapt, că ambii autori sunt spirite animate de aceeaşi credinţă nestrămutată în forţa fantasticului, atraşi definitiv de transcendenţă.

Fiecare imaginează, în tuşe fine ori contururi puternice, cu abordări stilistice total diferite, posibile porţi către metafizic.

Sub semnăturile lor, răscrucea real-fantastic părăseşte dogmaticul plan estetic şi se deşiră în spaţiul cu *n* dimensiuni. Şi astfel, noi, profanii cititori, urmându-i, ne disipăm imaterial, pregătiţi pentru adevărate experienţe extrasenzoriale...

Semn(al) de carte

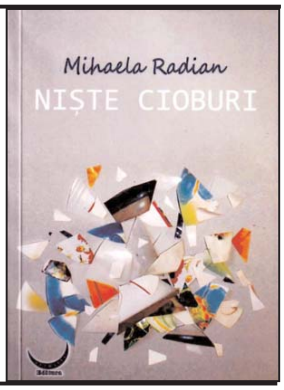
Mihaela Radian, *Nişte cioburi,* Editura Astralis, Bucureşti, 2020

O carte de amintiri este un tablou alcătuit din piese de puzzle. Unele piese le regăseşti imediat, altele se ascund, se pierd, ori se uită. Amintirile se scriu, uneori se poartă în suflet, adeseori se uită şi ele, ca într-un joc al copilăriei. Amintirile sunt *cioburi* colorate, culese cu grijă din colbul vremii, lustruite şi mixate ingenios, ca să ne mai coloreze încă odată griul cotidian.

Această carte, alcătuită din lumini, culori, vise, frânturi de viaţă şi regrete ne aminteşte, fugitiv, de câteva lucruri „simple”, păstrate obsesiv în memoria colectivă a unei generaţii ce încă se încăpăţânează să nu uite: cum era copilăria, poate nu chiar foarte demult, fără jucării ingenioase şi fără daruri extravagante, adesea chiar şi fără lumină electrică, cum se trăia „la comun”, părinţi, copii şi bunici sub acelaşi acoperiş, ba chiar şi cu câte o familie străină pe coridor, cum arăta o casă zugrăvită „cu rolul’” şi cum mirosea parchetul lustruit cu „petrosin”, cum „petrecea” lumea la câte o nuntă ori la vreo cumetrie improvizată în sufrageria ticsită de mobilă veche sau „cât costa” şi ce puteai face cu... un leu.

Scrisă simplu, cu empatie, cu grijă pentru adevăr, această carte este ea însăşi un puzzle uriaş, compus din cioburi colorate. Dincolo de scriitură, se simte ochiul şi mâna pictorului, ce dă viaţă decorului „sărac”. (...)

Lumea literară a Mihaelei Radian este atinsă definitiv de morbul destrămării. Dar o iubim, pentru că o păstrăm în suflet, cei ce mai avem amintiri. (Marian Nencescu, pe coperta a patra)

E bucurie să citeşti o întreagă carte presărată cu astfel de desfătări spirituale, cu asemenea poveţe bucuroase şi pline de lumină. Iar Părintele Necula, autor de nenumărate cărţi bisericeşti, duhovniceşti, mai scrie şi despre cărţile altora, zilnic, în cotidianul *Tribuna* de la Sibiu, câte o „Picătură de carte”. Vorbeşte la radio. Apare la televizor. E foarte prezent în viaţa cetăţii, în viaţa familiei şi în viaţa familiei mari care este Biserica, apoi şi în Şcoala Bisericească. Prea multe oportunităţi? Pe unii „atei ori ultra-umanişti” omniprezenţa Părintelui Necula îi exasperează. E bine că avem, cât avem, asemenea oameni, cu atâta râvnă în propovăduirea Iubirii de oameni – luminoasa taină a Mântuirii!

Părintele Necula, totdeodată cronicar cu glas înalt ca de Botezător Ioan al zilelor noastre, ne reînvaţă în predica sa radiodifuzat-editată în format letric virtuţile creştine la început de mileniu ateizat forţat: bunătatea, milostenia, iubirea şi nu în ultimul rând smerenia: „Într-o lume în care îi dispreţuim pe ceilalţi că n-au banii noştri, casa noastră, cariera noastră, cultura noastră, aerele noastre, eşichierul nostru politic desfăşurat din stânga în dreapta, de nu mai ştie nimeni în ce parte stăm, deci în lumea aceasta în care dispreţul este motorul ce ţine lumea, Hristos vine şi ne atrage atenţia că singura combustie prin care putem să urcăm culmile Triodului este smerenia adâncă şi respectul pentru efortul celuilalt” (p. 284).

Citiţi cartea *În drum spe Emaus,* citiţi cărţile Părintelui de învăţătură Constantin-Valer Necula de la Sibiu; ascultaţi cu atenţie cuvintele sale inspirate, înţelepte, pline de miez, ce se-apleacă spre toţi! Vă veţi regăsi deplin ca oameni, frumoşi la chip şi asemănare.

Cherchez la femme

Sonată pentru pian şi iubire Anne Simonis din Homorod

Paula ROMANESCU

Clocotea de doruri de libertate Europa în anii aceia de înaltă trezire patriotică! Imperiile scârţâiau din temelii. Ai noştri tineri învăţau pe la Paris nu doar *la gât cravatei cum se leagă nodul,* ca să ne-aducă apoi, *drept minte, un papuc de curtezană* cu purtătoarea lui cu tot, cum avea s-o facă prinţişorul George din stirpea Ghiculeştilor, reinventând în Micul Paris povestea damei cu camelii – el, Alfredo fără minte, ea, Violetta – Liane de Pougy – inimă zburdalnică, damă şăgalnică, dansatoare trezitoare de dorinţi mult arzătoare, dar şi darnică în amoruri tarifate generos onorate prin Oraşul-Lumină de amatorii de astfel de marfă. Nu! Ai noştri tineri de prin anii '30-40 ai veacului al XIX-lea ar fi vrut să importe în ţară suflul revoluţionar de răsturnare a împovărătoarei ordini supranaţionale, imperiale, statornicită prin Congresul de la Viena în 1814-1815.

Astfel, în anul 1833 ei au înfiinţat *Societatea Filarmonică*, al cărei obiectiv principal (declarat) era încurajarea culturii. Şi, dacă e cultură, se ştie, înfloreşte şi gândirea, ba chiar dă şi fructe de soi. În 1843 a apărut *Societatea Frăţia* sub deviza *Dreptate şi Frăţie,* un fel de corectitudine democratică cu adiere de *Liberté-Égalité-Fraternité,* dar fără aportul tranşant a mult prea eficientei întru egalizare ghilotine! În 1846, junii studenţi români din Cartierul Latin, între care şi unul din marea familie a Brătienilor, au pus umărul la crearea *Societăţii Studenţilor Români din Paris,* al cărui preşedinte de onoare a fost ales Alphonse de Lamartine, poetul acela francez, autorul celebrului poem *Lacul,* în care invocaţia *O, temps, suspends ton vol! / O, timp, opreşte-ţi zborul!* continuă să ne bântuie şi astăzi pe noi cititorii, cu cât timpul creşte în urma noastră… Niciun pericol pentru necititori, lor le ajunge maneaua şi paraua – neapărat nemuncită că altfel e jale mare cu iz de discriminare! Prin anii aceia Dumnezeu nu trecuse încă (în documentare!) prin Bucovina cât să le deschidă ochii locuitorilor acelui ţinut blagoslovit să vadă şi ei cât de frumos le este sufletul şi, pentru o mai clară înţelegere, dându-li-l pe Eminescu. Doar *Lacul codrilor albastru, încărcat cu flori de nufăr* îi presimţea cu siguranţă ivirea în licărul de stele *arzând depărtărilor…*

Cauze economice, crize alimentare, preţuri dolofane, drepturi sociale precare sau complet inexistente, aroganţa imperialilor au dus la trezirea conştiinţei popoarelor care se voiau naţiuni libere şi independente. Franţa a înălţat tricolorul şi baricade. Libertate le era cuvântul sfânt pentru care merita să mori şi să trăieşti. Românii noştri au fost cu sufletul şi braţul alături de cocoşul galic cu cântul lui mobilizator. Cântul i-a însufleţit şi astfel au vrut şi ei pentru neamul românesc libertate! Şi Tricolor!

Şi-a fost anul 1848. Imperiul „drăguţului de împărat", dar şi cel ţarist, şi cel otoman, „topite" de dragul nostru, nu voiau să ne scape din ghearele lor… protectoare. Ce-a urmat se ştie. Cei care încă n-au aflat fiindcă vor fi nimerit la vremea şcolarizării pe vreo recentă reformă corect politică a învăţământului românesc, să caute pe internet măcar numele unor Nicolae Bălcescu, Avram Iancu, Ion Heliade Rădulescu, Ana Ipătescu, Maria Rosetti şi să afle *ce-i mâna pe ei în luptă,* să vadă ce a fost cu Proclamaţia de la Islaz, ce era cu Regulamentul Organic, cu Bibescu-Vodă cel împuşcat în epoleţi şi fugit în Franţa ca să se pună la adăpost de „dragostea" norodului peste care domnea fără păs cu dezlegare de la Poartă, de pompierii căpitanului Zăgănescu din Dealul Spirii care, în acel legendar 13 Septembrie de eroism şi vitejie, au ţinut piept oastei lui Omer Paşa – trimisul sultanului să ne… protejeze de ispita dorului de libertate naţională…

Am spus Omer Paşa? Păi atunci dacă-i p-aşa, să lăsăm puţin trebile înalte, cele cu revoluţia de la „paşopt", şi să vedem cu ce alte istorii s-a trezit pe cap Omerul cel războinic, intrând falnic în Bucureşti călare pe un El Zorab, în fruntea celor care mai rămăseseră în oastea lui după confruntarea cu pompierii din Dealul Spirii. Cuconetul bucureştean, fătuţele în floare, boiernaşii, ba chiar şi calicimea, ieşiseră ciopor pe uliţi să-i întâmpine pe… eliberatori. Nu, procesiunea nu avea chiar anvergura devastatoarei bucurii cu care i-au întâmpinat românii neaoşi… şi româncuţele roşcate la doctrină pe „eliberatorii" de la Răsărit în acel August 1944 al pustiirii noastre! Turcii cu tubulhaneaua, ai noştri cu temeneaua.

În graba cu care a ieşit, lăsând la naiba ora de pian de la Institutul de Demoazele „Manolotti" unde fusese înscrisă, cu dispensă de vârstă, de fratele său, profesorul de muzică Getz Simonis, domnişorica de cincisprezece anişori Anne Simonis s-a încurcat în

poalele-i lungi şi a căzut în praful uliţei exact în faţa otomanului mândru, calul acestuia s-a ridicat în două picioare ca pentru onor, Omer era gata să ajungă lat lângă Anne, dar s-a ţinut zdravăn de coama murgului nărăvaş. Doar ochii lui scăpărători de fulgere au rămas pentru o clipă cât veşnicia de adâncă, în ochii de cer ai fetei. Mândrul Omer şi-a continuat drumul, dornic poate să ajungă mai repede la palatul domnesc şi să bea o cafea la ibric… Ce mare lucru o fată cu ochi de cer căzută în praful drumului! Omer avea un harem întreg de ochioase, avea şi copii destui, venise însoţit de o favorită cu pruncul din dotare, o foarte bogată prinţesă care-i netezise drumul spre susul scării sociale, dar acum era preocupat să consolideze protectoratul flamurei verzi cu semilună în Ţările Române, ca nu cumva să-şi întindă prea mult pe aici flamura albelor zăpezi hrăpăreţul imperiu ţarist…

Anne Simonis s-a ridicat din praful drumului şi şi-a văzut de lecţiile sale de pian la institutul de „demoazele". Nu uita că era o simplă fată din Homorod, fiica unui cântăreţ în strană. Cânta la pian şi, pe la 11 ani, dădea mici concerte la biserică. Înainte de a veni la Bucureşti, fratele ei Getz dădea lecţii de pian loazelor de prin familiile săseşti avute din Homorod. Burghezia îşi număra pe atunci cu destoinicie sacii de arginţi. Simţea însă că bogăţia nu e totul dacă sufletul şi mintea rămân opace. Anne a îndrăgit pianul. Getz a îndrăgit-o pe nevasta unui băcan al cărei fiu nu se omora cu pianul, acestuia plăcându-i mai mult măslinele… Prins de „legitimul" băcăniţei iubeţe pe când tocmai îi dădea acesteia adevărate lecţii de amor şi, ciomăgit băcăniceşte, profesoraşul a fost nevoit să-şi ia lumea-n cap ca să spele ruşinea de pe capul familiei cantorului Georg Simonis şi să facă astfel uitată povestea în Homorodul unde iubirea trebuia mai întâi consfinţită la altar şi abia după… sfinţită în legea fiecăruia după cum îi poruncea inima când mintea nu mai ştia ce să creadă. A ales să se ducă la Bucureşti. Familii bogate mai numeroase, lecţii destule aducătoare de bani, vad bun! Dar, s-au gândit calculaţii părinţi Georg şi Katarina Simonis, prezenţa surioarei inocente ar fi însemnat o pavăză morală de luat în seamă care să-l ferească pe fiul lor profesor de pian de tentaţia de a mai da lecţii nevestelor în deficit de amor care ar fi fost dispuse să vină să-şi ia porţia de armonie (muzicală, desigur!) la domiciliul maestrului… Zis şi făcut: Getz s-a instalat la Bucureşti împreună cu sora lui, Anne. Familiile Slătineanu, Poenaru & comp. aveau destule progenituri care se plictiseau de moarte tot probând săptămânal rochiile de bal în aşteptarea vânătorilor de zestre care să le pună pe deget un inel. Şi tot aşteptând ele să vină făt-frumos şi să le ia odată de pe capul genitorilor, îşi dezmorţeau degetele plimbându-le pe clapele pianului. Musai aveau nevoie de profesor. Un italian pripăşit prin urbea lui Bucur s-a gândit să înfiinţeze un *Institut de Demoazele,* ca să vină ele cu toatele, toantele!, să ia lecţii regulate sub îndrumarea unui maestru. Institutul purta numele macaronarului: „Manolotti". Demoazelele studiau de zor pianul cu „maestrul" Getz Simonis. Ele – sub optsprezece ani, el, aproape de un sfert de secol. Între ele, cu dispensă de vârstă, şi Anne. Foarte talentată interpretă pianistă. Ba chiar şi compozitoare de mici piese pentru pian.

Într-o seară de septembrie, nu mult după ziua de 13 înscrisă în calendarul vitejilor stingători de incendii din Dealul Spirii, protipendada bucureşteană a dat curs invitaţiei boiernaşului Chiriac Polizu de a participa la un concert în onoarea otomaniei sale Omer Paşa, sindrofie care urma să aibă loc chiar la Palatul Domnesc. Cum era cam greu să-l aducă pe Barbu Lăutaru cu cobza lui măiastră din Moldova (deşi preferinţele muzicale ale înturbanaţilor şi ale cuconetului autohton rezonau perfect cu stilul starostelui care-l fermecase şi pe Liszt prin virtuozitate), conu' Polizu a apelat la serviciile lui Getz. Acesta a interpretat piese de Mozart, Beethoven, care gâdilau în mod straniu urechiuşele doamnelor şi dădeau picioruşelor lor furnicături de sârbă în vreme ce bărbaţii (boieri, deh!) trăgeau un pui de somn agrementat cu vise roze la gândul pocalului de vin în care aveau să-şi stingă ofurile după concert. Omer Paşa, în mare ţinută, cu degetele înstelate de diamante şi rubine, cu pumnalul la cingătoarea de piele şi aur, urmărea zborul notelor de pe clapele de pian, alături de favorita lui soţie, fermecat de *Sonata Lunii*. Şi-a simţit sufletul cuprins de o dulce înfiorare. O draperie grea de catifea purpurie a prins să se mişte uşor… Îndărătul ei ai fi putut crede că era chiar luna alunecând pe val de muzici ori sabia vreunui viteaz dintre-ai căpitanului Zăgănescu, gata de atac… Omer Paşa a uitat de lună, dar nu putea uita prin ce trecuseră oştenii lui cu şalvari în confruntarea cu românii din Dealul Spirii şi, sprinten ca un cintezoi, s-a năpustit în draperia tremurândă, a dat-o la o parte cu grăbire hotărât să-l facă pe cel ascuns îndărătul ei să guste tăişul hangerului său. Dar în locul unui inamic fioros, ochii lui au dat peste ochii de cer ai fetei care-i căzuse dinainte în ziua intrării lui triumfale în Bucureşti, de era să-l răstoarne calul, uimit şi el poate de frumoasa bipedă blonduţă. Şi fulgerul privirii sale i-a cuprins sufletul, mistuitor precum un rug de încă neîncercate patimi.

Cum demoazela Anne era prea neînsemnată ca să poată visa la o invitaţie de participare la concertul susţinut de fratele ei, maestrul Getz Simonis, în onoarea înaltului reprezentant al Imperiului Otoman, ea uzase de o mică viclenie feminină şi se pisicise atâta pe lângă acesta până l-a convins că nu-i mare greutate pentru el s-o ia şi pe ea la palat şi s-o ascundă pe undeva pe lângă sala unde avea loc concertul, cât să poată asculta şi ea muzica şi, să poată vedea, fără să fie văzută, lumea bună… O fi vrut cumva să-l vadă chiar pe „el"? Noi nu ştim. Doar inima ei poate. Dar ce ştie o inimă de adolescentă?

Galant, Omer i-a oferit braţul Annei de după perdea, pierită de emoţie, invitând-o să ia loc alături de el. Boier Polizu a fost bucuros să-i ofere locul său, iar soţia osmanlâului guvernator, cât era ea prinţesă sus pusă, a simţit că Allah i-a retras din acea clipă statutul de favorită…

→

Cherchez la femme

Câteva zile mai apoi, maestrul Simonis Getz a primit o invitaţie din partea înaltului „protector” al Ţărilor Româneşti, de a-i face o vizita în vederea soluţionării unei probleme care nu mai suferea amânare: o voia pe Anne de soţie. Lăzi cu odoare scumpe au fost trimise la Homorod la familia cantorului spre a-i cumpăra binecuvântarea. Cum Omer Paşa, la cei patruzeci şi doi de ani ai lui, era… puţin căsătorit, iar Anne minoretă, părinţii ei au avut dintru început serioase obiecţii… Omer era însă îndrăgostit cum nu mai fusese vreodată şi dispus să îndeplinească orice ei i-ar fi cerut, numai să i-o dea pe fată de soţie. Cât vor fi cântărit oare pietrele preţioase în ochii unor părinţi pentru care cântatul în strana bisericii le-a fost pâinea cea de toate zilele? Zeul ban ştie să sucească până şi minţile cele mai drepte. Omer a cerut Sultanului să-l dezlege de haremul lui, favorita şi fiica ei/a lor – Eminem, au fost trimise… cu Allah înapoi la Stambul, părinţii Annei au zis DA şi s-a pus de o nuntă cum nu mai văzuseră valahii niciodată. Evenimentul a avut loc în casele lui Dinicu Golescu, care aveau să-i fie reşedinţă Domnului Unirii – Alexandru Ioan Cuza, apoi lui Carol I. Se aflau acestea pe locul unde astăzi se află Muzeul Naţional de Artă al României – edificiu care i-a fost lui Carol al II-lea Palat Regal şi unde Mihai Întâiul avea să-l aresteze pe Antonescu în fatidica zi de 23 august 1944 şi să-l predea ruşilor „eliberatori”.

Fastuoasa nuntă s-a celebrat în 2 decembrie 1848. Cu exact 44 de ani înainte, la Catedrala Notre-Dame din Paris, Napoleon se încorona ca împărat în prezenţa Papei de la Roma, Pius al VII-lea – simplu spectator al magnificei ceremonii, şi îi punea pe cap prea iubitei lui Josephine coroana de împărăteasă în timp ce surorile Bonaparte îi ţineau scrâşnind din dinţi (de fericire…), trena prea lungei sale rochii… Scena ne este cunoscută şi nouă graţie pictorului Jacques-Louis David care, timp de doi ani, a acoperit cu chipurile participanţilor pânza aceea de 9,79m/ 6,24m care se află în prezent la Muzeul Luvru. Deşi nu a vrut să participe la ceremonia încoronării, apriga „mama leone” Letiţia Bonaparte a fost „adusă” şi ea din penel de pictor între cei prezenţi la istoricul eveniment.

Din partea sultanului i-a fost dăruit Annei un imens buchet de flori numai aur şi pietre preţioase, că nici otomanii nu erau străini de bogăţiile pământului românesc… Mirele Omer a investit-o pe Anne cu titlul de prinţesă, i-a luat de la Paris rochii şi giuvaericale, i-a copleşit cu daruri pe părinţii ei, a comandat la Viena pentru ea un cupeu aurit, că doar capitala Imperiului Austriac avea destul aur furat din munţii noştri care aur purtau şi încă mai poartă… De când cu dezlegarea la libera circulaţie, de unde atâţia cerşetori pe la porţile lumii pricopsite?!

Anne Simonis a fost cunoscută în lumea bună a Europei ca prinţesa Zubeide-hanun, mult apreciată pianistă. Fratele său Getz a fost făcut bei – a primit numele de Gheorghiadis şi a devenit ofiţer în armata otomană. Nu ştiu dacă va fi trecut examenele pentru obţinerea gradelor militare sau vor fi existat şi pe atunci salturi în ierarhie cum în vremea noastră doctoratele semidocţilor experţi în plagiat. Pianul a însoţit-o pe Anne şi, pe clapele lui ea şi-a cântat povestea de iubire. Pentru că nu doar Omer era îndrăgostit de ea, ci şi ea de el. Erau de nedespărţit, ea însoţindu-l oriunde trebile politice, şi mai cu seamă războinice, îl chemau. Şi îl cam chemau – din Craiova-n Anatolia, prin Egipt, prin Serbia, prin Bagdad. Anne a compus marşuri cât să-i însufleţească pe combatanţi în luptă şi, în intimitate, îi cânta lui Omer – mare iubitor de muzică. Partiturile marşurilor compuse de ea au fost publicate şi interpretate în toate marile capitale europene.

După ce a devenit mama unui băieţel, iubirea lui Omer pentru ea a devenit adoraţie. Numai că pruncul lor a murit la câteva luni într-un accident stupid – trăsura în care se afla, ţinut în braţele doicii, s-a hurducăit intrând într-o groapă (nici pe atunci drumurile nu erau lipsite de hopuri, iar UE nu exista cu studiile ei de fezabilitate şi de ocrotire a gândacilor pătaţi care-şi plimbă feromonii de la Argeş mai la deal…), portiera s-a deschis şi copilul a ajuns sub roţi. Nu ştim ce s-o fi întâmplat cu doica. Bănuim doar… Omer a fost devastat, focul iubirii pentru a lui Anne s-a stins. Era vinovată de moartea copilului? Dar nu ea inventase gropile din drum. De atunci nici în sufletul ei iubirea nu mai era decât o palidă rece flamă. Noroc că imperiul avea nevoie de braţul viteaz al lui Omer prin Europa, Africa, Asia… Întorcându-se el prin vremea aceea încărcat de glorie de pe nu se mai ştie care câmpuri de bătălie, a fost răsplătit… împărăteşte de sultan, acesta gândindu-se că nu i-ar strica eroului un dar mai special, cât să-i redea dorul de viaţă cu parfum de iubire nou-nouţă: două fecioare circhize frumoase foc. Cum era să refuze el darul sultanului fără ca astfel să-l ofenseze pe Luminăţia Sa nepermis de mult! Aşa că le-a aciuiat pe cele două trufandale lângă apartamentele Annei. De ce n-o fi apreciat ea darul sultanului, i-a fost greu de înţeles lui Omer. Nouă, nu! Ca să-l facă să priceapă, ea i-a vorbit de un divorţ şi, fără vorbă multă, l-a părăsit, plecând la Paris. Aici a continuat să-şi perfecţioneze arta interpretativă cu mari profesori de la care luase lecţii şi un Franz Liszt, să compună muzică, să frecventeze elita culturală a Oraşului-Lumină. Şi timpul a trecut. Ca să pună şi mai multă distanţă între ea şi Omer care suferea de dorul ei şi nu-i mai trebuia nici un dar (în viu!) de la sultanul generos, căutând prilejuri să ajungă la Paris să o întâlnească şi să o convingă să se întoarcă la el, Anne a plecat în Lumea Nouă. Dar viaţa culturală din bogatul ţinut de peste ocean era de o sărăcie lucie. Pe vaporul cu care revenea în Europa după experienţa americană, ea l-a cunoscut pe un oarecare baron Otto van Brauneker cu care avea să şi rămână până când moartea i-a făcut semn lui Otto s-o urmeze. Au avut împreună o viaţă liniştită şi copii. Celui dintâi i-a fost naş Lajos Kossuth, revoluţionarul. Cu fiecare copil care i se năştea, ea mai primea de la Omer o nouă rugăminte de a-şi lua toate progeniturile şi a se întoarce la el… Dar ea îi mai făcea baronului alt copil. La cel de al şaselea s-a oprit.

Omer a murit neconsolat în 1871. Fără femeia lui dragă nimic nu mai avea preţ. Anne Simonis, frumoasa din Homorod, şi-a câştigat un loc bine meritat în „imperiul” muzicii militare sub numele de Zuleida Ida Latas, sau Saida-hanuma, sau Zubeida-hanuma.

Avea 82 de ani în anul când s-a mutat din lumea muzicii în lumea de tăcere şi când peste lume s-a declanşat Primul Război Mondial. De n-ar fi fost o adevărată mare pianistă-compozitoare, puţin i-ar fi păsat lumii că a existat odată o tânără din Homorod de care s-a fost îndrăgostit un mareşal turc – guvernator al Ţărilor Române după plecarea lui Gheorghe Bibescu la Paris, cu un glonţ în epoleţi – paşaport dat acestuia de revoluţionarii paşoptişti…

Şi-a fost anul 2020. Pianistul sârb Visoko Bartolomej Stankovic a inclus în albumul său *Voyages* două lucrări de Ida Latas. Deci muzica ei continuă să trăiască! Să sperăm că nu vor mai fi pe lume războaie şi abia atunci poate se va uita şi de marşurile militare, şi de compozitorii lor. Numai de nu ne-ar amuţi pe toţi un virus planetar care nu va fi auzit nicicând de muzici.

Semn(al) de carte

***Scrisori către Teofil Răchiţeanu,* Ediţie îngrijită, prefaţă şi notă asupra ediţiei de Ilie Rad, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2021**

Cele mai numeroase scrisori sunt ecouri ale volumelor de poezie (dar şi ale cărţii memorialistice, *Amintiri în zigzag*) publicate de Teofil Răchiţeanu. Iar aceste ecouri extraordinare vin din partea unor poeţi, critici literari, pictori şi graficieni, arhitecţi, medici, actori ş.a. Toţi aceştia îi sunt prieteni apropiaţi, deşi cu mulţi Teofil Răchiţeanu nu s-a întâlnit niciodată, multora dintre aceştia autorul dedicându-le câte un poem.

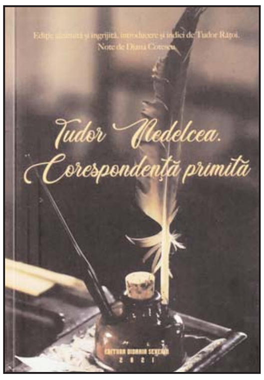
Într-un veac care se vrea mai ales al ştiinţei şi al tehnicii, volumul de faţă poate avea şi un sens polemic, fiind o pledoarie pentru salvarea acestei specii literare, care a dat culturii române şi universale atâtea capodopere. (…) Scrisorile, ca şi jurnalele, constituie o mărturie a nevoii noastre de comunicare, o modalitate prin care ne alungăm spaima de singurătate.

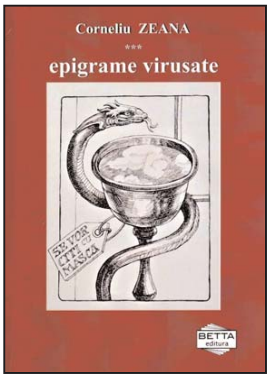
În acelaşi timp, această carte întregeşte profilul unui poet autentic şi contribuie la mai buna înţelegere şi receptare a creaţiei sale. (Ilie Rad, la finalul prefeţei)

***Tudor Nedelcea. Corespondenţă primită,* Ediţie alcătuită şi îngrijită, introducere şi indici de Tudor Raţoi, note de Diana Cotescu, tipărită cu binecuvântarea Preasfinţitului Nicodim, Episcopul Severinului şi Strehaiei, Editura Didahia Severin, 2021**

Dacă ar fi să se caute o caracteristică definitorie a acestei corespondenţe, fără îndoială că aceasta nu poate fi decât dimensiunea ei culturală. Că era vorba despre simple iniţiative, despre evenimente locale sau naţionale, teme minore sau majore, de interes local sau naţional, de programe larg cuprinzătoare sau părţi ale acestora, că era organizator sau doar participant, Tudor Nedelcea le-a privit pe toate cu egală măsură, seriozitate şi gravitate, fiind mereu în acţiune, în legătură directă cu oamenii de care se simţea apropiat, dar nu numai, cultivând sau intermediind legături, lansând propuneri, cerând şi primind sfaturi, acestea din urmă îndeosebi la începutul carierei, când a avut inteligenţa de a se plasa sub oblăduirea unor savanţi care i-au călăuzit formarea, într-un schimb reciproc ce includea şi convingerea acestora că investeau în cineva care le oferea sorţi siguri de izbândă. (Tudor Raţoi, în introducere)

Corneliu Zeana, *Epigrame virusate,* Editura Betta, Bucureşti, 2021

Om de ştiinţă şi practică medicală de vârf, eseistul, prozatorul şi jurnalistul Corneliu Zeana onorează cu brio şi ipostaza literară de epigramist. Împlinirea unui deceniu de la publicarea primului volum de catrene spirituale (*Umoristice*, 2011) a ţinut să o marcheze printr-un nou op, al patrulea, între ele intercalându-se cele intitulate *Rodeo cu Pegas* (2014) şi *Poante spumante* (2018). (…)

Epigrama demnă de acest nume, spre deosebire de alte specii literare, prezintă o anumită perisabilitate, îndeosebi dacă temele pe care le abordează sunt cele pe care viaţa de zi cu zi ni le pune în faţă. De aceea, umorul catrenelor de faţă este grav până la disperare.

Politicul, poate mai mult decât în anterioarele volume ale autorului, ocupă în economia cărţii un loc dominant, fiind „tratat” ca un factor distructiv, nociv, asemeni maladiei date de COVID-19 (şi ea evocată într-un număr de strofe acidulate), beneficiind fără excepţie de notele sale depreciative. (George Corbu, în prefaţa la carte, „Umorul cel de trebuinţă”)

Vecina mea, Africa

Un preşedinte în puşcărie

Nicolae MELINESCU

Jacob Zuma, al patrulea preşedinte din perioada post-apartheid al Africii de Sud a ajuns la închisoare. Mai întâi, pentru sfidarea instanţei şi neprezentarea la audieri în cazul acuzaţiilor aduse lui de deturnare de fonduri, corupţie şi abuz de putere în calitate de vicepreşedinte şi pe durata celor două mandate de şef al statului. Politician pe cât de abil şi versat în manevrele de culise, pe atât de brutal şi arogant în comportament şi atitudine, el s-a legitimat în mediul nou creat în ţară după legalizarea Congresului Naţional African – ANC (acronimul englezesc) şi după pierderea puterii de către minoritatea albă, prin tinereţea sa revoluţionară. Intrat în formaţiunea azi la putere la numai 17 ani (a devenit membru activ al ramurii militare a ANC-ului, *Ukhonto we Sizwe,* condusă de Nelson Mandela, ca să răstoarne prin forţa armelor regimul de apartheid), a fost arestat şi trimis în închisoarea de maximă securitate de pe insula Rubben. În cei zece ani de detenţie s-a aflat în proximitatea şi sub influenţa morală şi revoluţionară a părintelui noii Republici Sud-Africane, laureatul Premiului Nobel pentru Pace, Nelson Mandela. Ieşit din închisoare, a aderat la Partidul Comunist din Africa de Sud, cu legături inclusiv financiare cu Moscova, aşa cum au dovedit documente KGB desecretizate după anul 1995. I-a rămas fidel până în 1990, când şi-a dat seama că marea forţă post-apartheid rămâne Congresul Naţional African, mult mai popular şi mai influent decât micuţul aliat marxist-leninist. Saltul demagogic l-a propulsat în poziţii tot mai importante şi mai influente în aparatul activiştilor din Congres, inclusiv în serviciile de contrainformaţii, un adevărat mecanism de formare şi propulsare a politicienilor de tip nou.

Schimbarea de regim şi preluarea puterii totale de către majoritatea africană după alegerile multirasiale din 1994 l-au aruncat pe neastâmpăratul Zuma în zona de distribuire a fondurilor din partid şi din aparatul de stat, el autolegitimându-se tot mai vocal cu ucenicia pe lângă Mandela şi trecutul său vajnic de luptător împotriva dominaţiei albilor. În 1999, imediat după ce a devenit vicepreşedinte (calitate în care a călcat şi prin România), a fost acuzat de fraudă, spălare de bani şi corupţie, în urma implicării sale într-o afacere de două miliarde de dolari pentru achiziţionarea unor nave de luptă produse de firma franceză Thales. În plus, era suspectat că primea 34 de mii de dolari pe lună ca să protejeze interesele firmei citate în achiziţiile de armament ale armatei sud-africane, aranjament incompatibil cu înalta sa funcţie publică. Prelungirea anchetei şi un nou scandal nu i-au făcut bine la nervi, dar cu abilitatea caracteristică unui adevărat războinic din triburile zulu, din care descinde, a reuşit să rămână la masa bogaţilor şi să participe la împărţirea bucatelor de pe un loc privilegiat.

În 2004, condamnarea consilierului său financiar şi partener de afaceri Schabir Shaik la cincisprezece ani de închisoare pentru corupţie şi mită a angrenat şi numele lui Zuma în anchetă, suspectat şi el de abuz de putere ca vicepreşedinte, şi de deturnarea banilor publici pentru amenajarea reşedinţei particulare de la Nkandla, practic un orăşel de lux evaluat la peste trei sute de milioane de dolari.

Judecătorul Hilary Squires a citat în timpul procesului numeroase tranzacţii Shaik – Zuma, deşi acesta a negat cu vehemenţă implicarea în manevre şi înţelegeri ilegale. „Numeroase tranzacţii care au fost efectuate de Zuma şi Shaik au implicat companii citate în proces, folosite o dată sau de mai multe ori şi care i-au plătit mari sume de bani lui Jacob Zuma. În rechizitoriu, numele lui Zuma a fost menţionat de 471 de ori, căruia i-a fost alăturat termenul de «corupt» de 54 de ori şi conţine douăsprezece fraze care au combinat cuvintele «corupţie» şi «Zuma».” (https://www.independent. co.uk/news/world/africa/corruption-sentence-seals-fate-of-mbeki-deputy-225034.html, accesat 2 august 2021)

Oricât de vehemente au fost protestele vicepreşedintelui, pe 14 iunie 2005 el a fost eliberat din funcţie printr-un act fără precedent de preşedintele Mbeki, un moderat care nu agrea aventurile de inspiraţie radical-comuniste ale subordonatului său constituţional. Acesta, însă, şi-a consolidat puterea şi a găsit mediul şi răgazul necesare ca să-şi mobilizeze susţinătorii din puternica concordie sindicală COSATU şi din Liga Tineretului a Congresului Naţional African. Rezultatul? În 2007, Zuma a învins în alegerile interne şi a preluat preşedinţia Congresului, învingându-l pe Mbeki, a ajuns candidatul formaţiunii în alegerile generale şi, pe 9 mai 2009, Zuma a depus jurământul de şef al statului, funcţie reconfirmată la prezidenţialele din 2014. Însă, al doilea mandat s-a încheiat cu un naufragiu politic. După şapte moţiuni de cenzură în Adunarea Naţională, administraţia sa a primit lovituri succesive, inclusiv pe parcursul unui proces în care preşedintele era acuzat de violarea unei asistente de numai 34 de ani (el era căsătorit cu patru neveste şi avea douăzeci de copii). Formaţiunea de sprijin a intrat în picaj, a început să piardă popularitatea şi din cauză că Zuma făcea presiuni ca una din fostele soţii, Nkosazana Dlamini-Zuma, să-i urmeze la preşedinţia Congresului. Pe 15 februarie 2017, a opta moţiune de cenzură a trecut în Adunarea Naţională, Zuma a pierdut susţinerea politică a partidului majoritar şi a fost nevoit să demisioneze cu un an înainte de încheierea celui de-al doilea mandat. Publicaţia *City Press* a relatat că grupuri din Forţele Sud-Africane de Apărare şi din Agenţia de Securitate a Statului s-au agitat să provoace o revoltă militară ca să împiedice eliminarea lui Zuma de la conducerea ţării, dar iniţiativa nu a avut tracţiune în rândul celor două instituţii de forţă şi a fost abandonată. După ce mai multe eschive şi cascadorii juridice l-au salvat de anchete şi procese, acuzaţiile mai vechi de deturnare de fonduri, abuz de putere, paternalism, delapidarea finanţelor publice au pornit să-l hărţuiască şi să-i umbrească gloria politică. Din 2018 până în iunie 2021, Zuma a rămas prizonierul investigaţiilor penale. Pe 7 iulie 2021 el s-a prezentat la puşcărie ca să execute o sentinţă de cincisprezece luni de detenţie ca pedeapsă pentru sfidarea instanţei şi neprezentarea la audieri care vizau activitatea sa infracţională.

Departe de a se fi dovedit un discipol fidel al celui sub a cărui oblăduire se legitima, Zuma a fost imaginea total opusă a lui Mandela. Elitist fără merit, mercantil, brutal, asociat în afaceri dubioase administrate de fraţii Gupta, neiertător faţă de minoritatea albă (şi-a încheiat alocuţiunea la o festivitate din Bloemfountein în 2021 cu marşul *Dubul' ibhunu – Împuşcaţi-i pe burii albi*), risipitor – a cheltuit cinci sute de milioane de dolari pentru maşinile de lux ale soţiilor sale şi şi-a dorit un avion prezidenţial de jumătate de miliard de dolari –, Jacob Zuma a fost un maestru funest al populismului. Aparent, multe manevre i-au reuşit pe moment. Imediat după încarcerare, statul său natal Kwazulu a fost cuprins de violenţă. O revoltă de dimensiuni înspăimântătoare a cutremurat Africa de Sud şi a încremenit întreg continentul. Patruzeci de mii de afaceri, magazine, ateliere, depozite, manufacturi, firme de familie sau supermarketuri au fost devalizate şi incendiate. Aproape două sute cincizeci de oameni au murit călcaţi în picioare de mulţimea înnebunită de frenezia jafului. Aproape trei mii de militari au intervenit ca să pună capăt prăpădului. Pagubele înregistrate au depăşi două miliarde de dolari.

Izbucnirea ce părea să pârjolească cea mai puternică economie a Africii a fost prea dramatică, prea intempestivă ca să poată fi motivată doar de arestarea fostului preşedinte. Ferial Haffajee, jurnalist de investigaţie la *Daily Maverick*, a văzut printre flăcări şi haos o strategie coordonată, administrată de fidelii lui Zuma, care au pornit de la incendierea camioanelor ce transportau bunuri curente spre Kwazulu ca să antagonizeze populaţia şi a ajuns la blocarea căilor de comunicaţii cu portul Durban şi cu epicentrul economic al ţării, Gauteng. Amploarea insurecţiei poate fi interpretată ca o manifestare a luptei interne din Congresul Naţional African între susţinătorii actualului preşedinte moderat, Cyril Ramaphosa, şi elementele de stânga, incitate şi agitate de rebelul minune, Julius Malema (40 de ani), membru al Adunării Naţionale, preşedinte şi „comandant suprem” al grupării extremiste Luptătorii pentru Libertate Economică, vizitator frecvent al lui Zuma.

S-au ciocnit într-un iulie fierbinte al lui 2021 două atitudini diferite faţă de prezentul şi viitorul apropiat al Africii de Sud. Actuala conducere a Congresului Naţional African şi preşedintele Ramaphosa au pornit o campanie de reconstrucţie a instituţiilor statului, sabotate de Zuma şi anturajul lui timp de un deceniu. Demersul a fost conceput ca un proces gradual, fundamentat şi raţional care să nu lase în urmă lacune şi pretexte pentru noi revolte. Evident, rezultatele nu sunt instantanee, dar ele se resimt pe măsură ce întregul ansamblu organizatoric avansează. Împotriva unei asemenea strategii s-a ridicat vehement auto-intitulatul Grup pentru Transformare Economică Radicală, constituit din cei mai fericiţi şi privilegiaţi susţinători ai fostului preşedinte. Phapano Phasha, un fel de ideolog al grupului, afirma imediat după încarcerarea idolului ei: „Numai un preşedinte Zuma în libertate are capacitatea să se adreseze naţiunii şi să cheme la linişte şi calm”. (https://www.dailymaverick.co.za/article/2021-07-16-as-its-plans-fall-apart-the-ret-faction-takes-to-gospel-tv-to-plead-for-clemency-for-zuma/, accesat 2 august 2021)

Preşedintele Ramaphosa, fost lider sindical, unul dintre cei mai bogaţi oameni de afaceri sudafricani, s-a ţinut departe de flama unei posibile graţieri a predecesorului său şi a tranşat calmarea spiritelor în favoarea obiectivele pe termen lung ale propriei strategii de consolidare a statului. „Evenimentele recente ne amintesc neiertător cât de dramatice sunt problemele actuale şi cât mai avem până să le rezolvăm. Asemenea situaţii trebuie să ne îndemne să acţionăm cu mai multă rapiditate pentru îndeplinirea unor obiective clare. Cei care au aprins flacăra revoltei au crezut că pot mobiliza poporul prin exploatarea greutăţilor şi a neajunsurilor sale. Ceea ce nu au avut în vedere a fost capacitatea sudafricanilor de a se uni în faţa ameninţărilor comune.” (https://www.independent.co.uk/news/graft-trial-resumes-for-south-africas-jailed-expresident-jacob-zuma-thales-gauteng-johannesburg-kwazulunatal-b1886594.html, accesat 2 august 2021)

Schemele şi maşinaţiunile partizanilor lui Zuma, în loc să amplifice solidaritatea cu marele deţinut, s-au ciocnit de un zid de neîncredere şi chiar de respingere a campaniei în favoarea unei eventuale graţieri. Seniorii politicii sudafricane nu uită faptul că Zuma a fost şeful spionajului Congresului Naţional African în interiorul şi în exteriorul ţării în anii guvernării minorităţii albilor. Chiar şi după patru ani de la căderea sa de la putere, fostul preşedinte a rămas de neuitat printre conducătorii serviciilor de informaţii, mai ales că pe durata mandatelor sale acestea au primit subvenţii generoase, inclusiv pentru organizarea unor structuri paralele, subordonate lui direct şi în afara monitorizării parlamentare. Actualul preşedinte în exerciţiu nu a detectat până acum asemenea încrengături subterane şi incendiile sociale din iulie 2021 i-au dovedit că reforma trebuie să mărească pasul ca să nu fie sabotată şi mai rău de nemulţumirile populare speculate de extrema stângă sau chiar de serviciile scăpate de sub control.

Ars longa...

Ami (Ana-Maria) Vasilescu

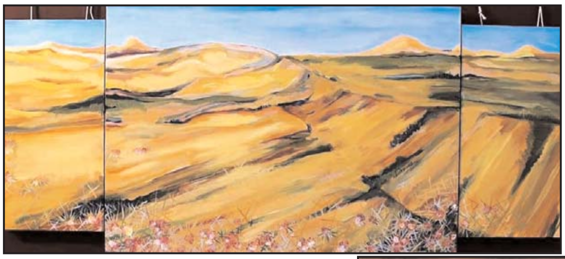
S-a născut pe 2 aprilie 1984 la Curtea de Argeş. În 2007 a absolvit Universitatea Naţională de Arte Bucureşti, Facultatea de Arte Plastice, secţia pictură, clasa prof. univ. Sorin Ilfoveanu, iar în anul 2009 a absolvit studiile masterale în cadrul aceleiaşi facultăţi, clasa prof. univ. Cătălin Bălescu. Este membru UAPR, Filiala Bucureşti – Pictură, din 2012.

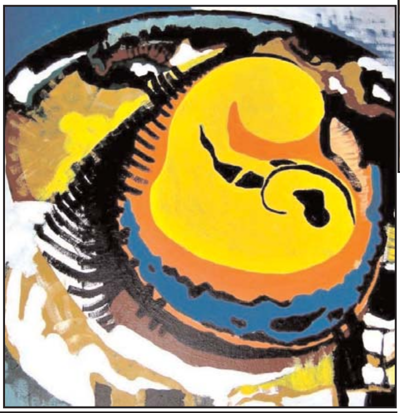
Din 2005 până în prezent, organizează şi coordonează saloane de artă, expoziţii naţionale, internaţionale, tabere de creaţie şi evenimente culturale, atât în ţară, cât şi în străinătate.

Între 2007 şi 2009 a fost instructor Teambuilding prin Artă la Club Cortina din Corbeanca, Bucureşti. Între 2006 şi 2011 a fost redactor la Liga Navală Română, Careul Tineret, pentru revista *Marea Noastră*.

Din 2020 este managerul galeriei HXA Art Gallery şi coordonatoarea proiectului cultural naţional „Artă Plastică Contemporană din România" – APCOR, care a ajuns la a III-a ediţie şi care a fost pe simezele celor mai importante muzee şi galerii din România.

Are numeroase participări la expoziţii naţionale şi internaţionale, concursuri de pictură, saloane şi bienale de arte vizuale. Lucrări de artă în colecţii private, în ţară şi în străinătate, cât şi în muzee din România.

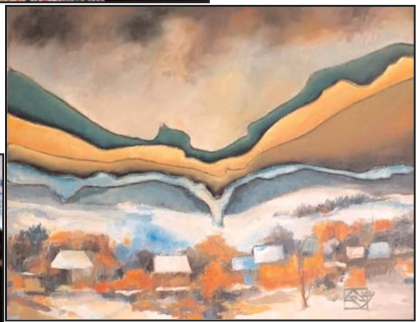

Ami Vasilescu concepe disiparea pastei, amestecul dinamic şi simbiotic între tonuri şi semitonuri, la un mod deosebit de cerebral. Tânara plasticiană ne propune o serie de interesante rezolvări ale unor stări de spirit, ale unei game sentimentale şi sensitive de certă valoare.

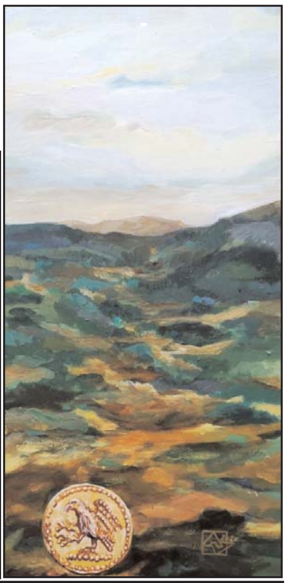
Referitor la registrul cromatic, deosebit de complex, prin care artista propune privitorului o mare şi inedită diversitate de culori, alăturări de neobişnuite tonalităţi ardente şi cele înzestrate cu vocaţia semitonală sau profund neutre, şi acesta contribuie la nota de unicitate şi constituie un factor determinant al procesului de personalizare a artistei. Generozitatea pastei, tuşei pline şi în cele din urmă o pensulaţie ce o unicizează în mod cert, ne fac să vedem o personalitate artistică deosebită. (Dragoş Ciobanu, critic literar, 2006)

Arta românească contemporană prezintă un cumul de tendinţe şi direcţii, unele urmând drumul tradiţiei şcolii noastre naţionale, altele fiind mai apropiate de demersul digital şi de alte experimente actuale, creând o multitudine de entităţi vizuale, care definesc un fenomen plastic bine articulat, într-un spaţiu în care centrele universitare de formare a artiştilor sunt deschise spre nou, fără a înlătura preceptele fundamentale ale creaţiei de factură academică. Proiectul lui Ami Vasilescu de a alătura în manifestări expoziţionale creatori aparţinând diverselor generaţii oferă o panoramă amplă asupra orientărilor membrilor filialelor de pe cuprinsul ţării, tineri şi mai experimentaţi artişti, reprezentanţi de seamă ai picturii, graficii, artelor decorative, sculpturii, repere actuale sau în plină afirmare. Manifestarea organizată de Ami Vasilescu este spectaculoasă prin numărul de participanţi, care au răspuns acestui proiect de promovare permanentă a artei, care se derulează în acest timp, în spaţiul românesc. Calitatea lucrărilor este şi aceasta una importantă pentru faptul că fiecare nume de pe simeze are în spate o activitate susţinută, un discurs vizual propriu, închegat în orizonturi plastice particulare, care evidenţiază cultura, munca şi sensibilitatea în raport cu motive arhetipale, cu imaginaţia şi cu problemele lumii în care trăim. (Ana Amelia Dincă, critic de artă)

Număr ilustrat cu lucrări de Ami Vasilescu.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Acad. Ioan-Aurel POP – Bucureşti
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Irinel POPESCU – membru corespondent al Academiei Române, Bucureşti
- Miron SCOROBETE – scriitor, Cluj-Napoca
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti
- Mihaela MALEA STROE – scriitor, Braşov
- Gen. Ionel DUMITRESCU – Bucureşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Sterian PRICOPE – publicist, Câmpulung-Muscel
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta Turnu-Severin
- Octav CALLEYA – muzician, Spania
- Alexandru DĂRĂBAN – publicist, Sângeorz-Băi
- Milena MUNTEANU – scriitor, Canada
- Ana OLOS – scriitor, Baia Mare
- Ion FERCU – scriitor, Bacău
- Valeriu RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Mihai POSADA – scriitor, Sibiu
- Sara MINA – scriitor, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti